

Een attitudeonderzoek bij scholieren uit Tongeren en omgeving naar hun houding tegenover het Standaardnederlands, de tussentaal en het dialect

Travail de fin d'études présenté par PROESMANS Maxim
en vue de l'obtention du grade de
Master en langues et littératures modernes,
orientation germaniques, à finalité approfondie

Promoteur: Prof. Dr. Guy Janssens

Dankwoord

Deze masterscriptie zou nooit mogelijk zijn geweest zonder de hulp en de steun van een aantal personen.

Eerst en vooral wil ik mijn ouders heel erg bedanken. Ze hebben me niet alleen de mogelijkheid gegeven om verder te studeren, maar me ook altijd ten volle gesteund en ontzettend aangemoedigd doorheen dit avontuur.

Voorts ben ik mijn promotor, prof. dr. Guy Janssens, zeer dankbaar voor zijn professionele hulp en begeleiding bij het realiseren van mijn scriptie. Door zijn ervaring en uitgebreide kennis van de materie was het een verrijking om met hem samen te werken aan dit eindwerk. Ook voor de zorgvuldige revisie van de neerslag van het onderzoek ben ik professor Janssens veel dank verschuldigd.

Daarnaast wil ik prof. dr. Perrez en prof. dr. Steyaert erg bedanken voor de tijd en de energie die ze hebben besteed aan het beantwoorden van mijn vele vragen en het geven van nuttig advies. Ik kon immers steeds bij hen terecht als ik met een probleem zat voor mijn scriptie.

Verder verdient ook Maurice Palmén een woord van dank. Als echte Tongenaar en dialectkenner was hij namelijk de geknipte persoon om het fragment in het Tongerse dialect te transcriberen.

Bovendien gaat mijn dank naar Eric Meeus en Eric Christiaens voor het deskundig nalezen van mijn eindwerk.

Ik wil zeker ook mijn familie, vrienden en medestudenten bedanken voor de vele momenten van ontspanning, hun talloze aanmoedigingen en hun oprechte blijk van interesse.

Last but not least, wil ik mijn vriendin bedanken die een ongelofelijke steun en toeverlaat is geweest doorheen de afgelopen maanden.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	1
2. Taaltoestand in Vlaanderen	4
2.1 Standaardnederlands.....	4
2.1.1 Definitie	4
2.1.2 Ontstaan en Noord/Zuid-verschillen.....	6
2.2 Dialecten	13
2.2.1 Definitie	13
2.2.2 West-Vlaamse, Oost-Vlaamse en Brabantse dialecten.....	14
2.2.3 Limburgse dialecten en het Tongers.....	15
2.2.4 Factoren voor kennis en gebruik van dialecten	18
2.2.5 Dialectverlies en regiolectisering.....	19
2.3 Tussentaal	20
2.3.1 Terminologie.....	22
2.3.2 Van de ‘Vlaamse taalkloof’ naar het geïntegreerd model van omgangstaal en standaardtaal	24
2.3.3 Factoren voor de opkomst van de Vlaamse tussentaal	27
2.3.4 Kenmerken van de tussentaal	29
2.3.5 Toekomst	30
3. Theoretische achtergrond	32
3.1 Attitude	32
3.1.1 Mentalistische vs. behavioristische opvatting	32
3.1.2 Attitudes: unidimensioneel of multidimensioneel?	33
3.1.3 Fishbein en Azjen (1975): theorie over beredeneerd gedrag.....	34
3.1.4 Taalattitudeonderzoek.....	35
3.1.4.1 Belang van attitudeonderzoek.....	36
3.1.4.2 Attitudes tegenover taalvariëteiten	37
3.1.4.3 Taalattitudes meten: de matched-guissetechniek	38
3.1.4.4 Taalattitudeonderzoek in Vlaanderen	39
3.2 Normen	40
3.2.1 Definitie	40
3.2.2 Taalnorm voor het onderwijs.....	42
3.2.2.1 Taalbeleid.....	43
3.2.2.2 Taalpraktijk.....	44
3.2.3 Taalnorm voor de media	45

3.2.3.1 Taalbeleid VRT.....	45
3.2.3.2 Taalbeleid VTM.....	46
3.2.3.3 Taalpraktijk.....	47
3.2.4 Taalnorm voor de overheid.....	48
3.3 Stijl: formeel vs. informeel.....	49
3.3.1 Definitie.....	49
3.3.2 Laboviaanse opvatting.....	49
3.3.3 Opvatting van Bell.....	50
4. Methodologie.....	51
4.1 Procedure.....	51
4.2 Fragmenten.....	52
4.2.1 Standaardnederlands.....	53
4.2.2 Tussentaal.....	53
4.2.3 Brabants dialect (toonaangevend centrum).....	54
4.2.4 Limburgs dialect (periferie).....	55
4.3 Onderzoeksopzet.....	56
4.4 Informanten.....	58
4.5 Gegevens.....	59
4.5.1 Verzameling.....	60
4.5.2 Verwerking.....	61
4.5.2.1 Persoonlijke gegevens.....	62
4.5.2.2 Beoordeling situaties.....	64
4.6 Vraagstelling en verwachtingen.....	65
5. Resultaten en analyse.....	68
5.1 Kwantitatieve beschrijving.....	68
5.1.1 Algemeen beeld.....	68
5.1.2 Domein.....	69
5.1.3 Graad van formaliteit.....	72
5.1.4 Geslacht.....	75
5.1.5 Opleiding.....	77
5.1.6 Sociale achtergrond.....	79
5.1.7 Specifieke situaties.....	81
5.1.7.1 Soaps.....	81
5.1.7.2 Het Journaal.....	82
5.1.7.3 Tijdens de les.....	82
5.1.7.4 In de politiek.....	83

5.2 Kwalitatieve analyse	84
5.2.1 Algemeen beeld van de taalattitudes van de onderzochte scholieren uit Tongeren en omgeving	85
5.2.2 Invloed van de verschillende domeinen.....	87
5.2.3 Effect van de graad van formaliteit van situaties.....	89
5.2.4 Rol van het geslacht.....	91
5.2.5 Impact van de opleiding.....	93
5.2.6 Belang van de sociale achtergrond	94
5.2.7 Taalattitudes van de bevroegde scholieren in specifieke situaties.....	96
5.2.7.1 Soaps.....	96
5.2.7.2 Het Journaal	97
5.2.7.3 Tijdens de les	97
5.2.7.4 In de politiek	99
6. Samenvatting en slotbeschouwingen.....	100
6.1 Samenvatting.....	100
6.2 Slotbeschouwingen.....	100
Bibliografie	106
Bijlagen	111

1. Inleiding

Al enkele decennia lang maakt het Vlaamse taalgebied ingrijpende veranderingen door. Het oorspronkelijke model voor de taalsituatie in Vlaanderen was bipolair: Standaardnederlands hanteerde men in formele contexten en dialect werd gesproken in informele situaties. Vanaf de jaren '70 echter zijn Vlaamse ouders hun kinderen gaan opvoeden in een taal tussen de dialecten en het Standaardnederlands in, de zogenaamde 'tussentaal' (Janssens en Marynissen 2003: 147). Vanaf dat moment heeft deze substandaardvariëteit zich ontwikkeld tot een alomtegenwoordige spreektaal die haast niet meer weg te denken is uit onze huidige samenleving. De meningen over de Vlaamse tussentaal zijn echter verdeeld. Sommigen staan negatief tegenover deze taalvariëteit (Goossens 2000), anderen spreken over een normale evolutie in het standaardiseringsproces (De Caluwe 2009).

Vroeger beschouwde men tussentaal als een soort overgangsvariëteit, een tussenstap in het standaardiseringsproces. Dit blijkt echter onjuist aangezien deze tussenvariëteit in meer en meer situaties door steeds meer mensen wordt gesproken. Met andere woorden, de Vlaamse tussentaal ondergaat vandaag de dag een 'elaboration of function' (Plevoets 2008: 9). Janssens en Marynissen (2003: 90) beschrijven deze 'elaboration of function' of 'functie-uitbreiding' als één van de vier stappen van het standaardiseringsproces van een taal (zie 2.1.2). Het lijkt er ook op dat steeds meer Vlamingen de keuze om tussentaal te spreken bewust maken, ondanks het feit dat ze de standaardtaal wel beheersen (zie 2.3.1). Ze vinden Standaardnederlands niet gepast voor informele situaties omdat ze er zich onwennig mee voelen en zo niet 'zichzelf' kunnen zijn, wat ze wel denken te kunnen met de meer dialectisch getinte tussentaal.

De bedoeling van dit onderzoek is onder andere een bijdrage te leveren aan de opvulling van de leemte die er in Vlaanderen is volgens De Caluwe (2009) en Pinget (2009) wat het onderzoek betreft naar de attitudes van taalgebruikers, en van jongeren in het bijzonder, tegenover de Vlaamse omgangstaal/tussentaal. Bovendien blijkt uit De Caluwe en Van Renterghem (2011) dat meer bepaald in de provincie Belgisch-Limburg de taaltoestand nog onvoldoende beschreven is en er nood is aan onderzoeksresultaten uit deze regio. Ons onderzoekspzet is daarom om aan de hand van situationele geschiktheidsoordelen van vier verschillende geluidsfragmenten de taalattitudes over standaardtaal, dialecten en tussentaal te achterhalen bij scholieren uit de Zuid-Limburgse stad Tongeren en omgeving. We baseren ons onderzoek grotendeels op een

taalattitudeonderzoek dat Vancompernelle (2012) uitvoerde bij 98 jongeren (14-18 jaar) uit jeugdbewegingen in heel Vlaanderen. Het uitgangspunt van haar onderzoek is één van de onderzoeksvragen die De Caluwe (2009: 23) stelt aan het eind van zijn artikel:

[...] hoe oordeelt de modale Vlaming over de geschiktheid van een bepaald soort taalgebruik voor bepaalde situaties? Decennialang hebben taalkundigen en taalbeleidsmakers geproclameerd van wie in welke situaties standaardtaal wordt verwacht. Zo is geregeld te horen dat allerlei publieke figuren, zoals politici, standaardtaal moeten gebruiken. Wat verwacht de modale Vlaming eigenlijk? Verliest een politicus die in een laatavond-talkshow op televisie redelijk omgangstalgig praat krediet bij de kijker? Of wekt het net sympathie dat ook een politicus als het erop aankomt de ‘taal van de mensen’ kan spreken?

Concreet liet Vancompernelle vijf geluidsfragmenten met elk een verschillende variëteit van het Belgisch Nederlands horen aan haar proefpersonen. De vijf verschillende taalvariëteiten werden in verband gebracht met vijftien situaties waarvoor de informanten geschiktheidsoordelen moesten geven (ja/nee) op de vraag ‘*Vind je dit type Nederlands geschikt voor ... (situatie X)?*’ Vancompernelles methode en enquête spraken ons meteen aan, in die mate zelfs dat we een vergelijkbaar onderzoek wilden doen. Ook wij willen met ons onderzoek onder andere te weten komen welke taalvariëteit jongeren in welk soort situaties verwachten, of tussentaal in opmars is in formele situaties, hoe het Standaardnederlands door de bevroegde scholieren geapprecieerd wordt en of ze dialectgebruik in bepaalde situaties nog geschikt vinden of niet.

In het volgende hoofdstuk (2) geven we een overzicht van de taaltoestand in Vlaanderen. We bespreken meer bepaald de verschillende variëteiten van het Belgisch-Nederlands zoals het Standaardnederlands en de dialecten, en we besteden ook aandacht aan het verschijnsel ‘tussentaal’.

In het derde hoofdstuk (3) schetsen we het theoretisch kader van ons onderzoek. We geven meer uitleg over enkele begrippen die voor ons onderzoek van belang zijn, namelijk: attitude, normen en stijl. Verder geven we ook een beknopt overzicht van het al verrichte onderzoek in Vlaanderen.

Het vierde hoofdstuk (4) behandelt de methodologie van ons taalattitudeonderzoek. We beschrijven op welke procedure we ons onderzoek hebben gebaseerd, het materiaal dat we hebben gebruikt, het precieze verloop van onze enquête, de keuze van de proefpersonen, de verzameling en de verwerking van onze gegevens, en de onderzoeksvragen.

In het vijfde hoofdstuk (5) presenteren we de resultaten van ons onderzoek. We maken daarbij een onderscheid tussen een kwantitatieve beschrijving van de resultaten enerzijds en een kwalitatieve analyse anderzijds.

Het afsluitende hoofdstuk (6) biedt naast een samenvatting en de slotbeschouwingen ook suggesties voor verder onderzoek.

2. Taaltoestand in Vlaanderen

Dit hoofdstuk heeft tot doel om nogmaals de taaltoestand in Vlaanderen te schetsen. Aangezien dit een variatielinguïstisch onderzoek is, achten we het nodig om in dit deel een status quaestionis te geven. De Vlaamse taaltoestand wordt in drie delen voorgesteld. Eerst behandelen we met het Standaardnederlands (2.1) en de dialecten (2.2) de twee uitersten op het variëteitencontinuüm¹. Daarnaast bespreken we de taalvariëteit die zich bevindt tussen het Standaardnederlands enerzijds, en de regiolecten en dialecten anderzijds, de zogenaamde Vlaamse ‘tussentaal’ (2.3).

2.1 Standaardnederlands

Dit onderdeel wijden we aan een bespreking van het Standaardnederlands. We zullen eerst trachten het begrip standaardtaal te definiëren en we geven ook de verschillende benamingen voor de Nederlandse standaardtaal (2.1.1). Daarnaast hebben we het over het ontstaan van het Standaardnederlands, waarin de aandacht vooral naar de evolutie in Vlaanderen zal gaan, en behandelen we ook verschillende Noord/Zuid-verschillen (2.1.2).

2.1.1 Definitie

Het begrip standaardtaal wordt door Van Dale GW 5 gedefinieerd als een ‘taalvorm die als model of norm geldt’. Het Standaardnederlands of Algemeen Nederlands wordt in datzelfde woordenboek omschreven als ‘het Nederlands dat in heel het taalgebied in het maatschappelijk verkeer bruikbaar is’. Deze term geldt dus voor het hele Nederlandse taalgebied en vaak wordt er als men specifiek wil verwijzen naar de (gesproken) Belgische variant van de algemene Nederlandse standaardtaal, ook wel over ‘VRT-Nederlands’ gesproken. Van de openbare omroep in Vlaanderen wordt er een normatieve functie verwacht en de VRT wijst daar ook op in het taalcharter²:

---

¹ Met variëteitencontinuüm duidt men op het geheel van verschillende variëteiten van een taal die gesproken worden. In Vlaanderen is er dan concreet sprake van dialecten aan de ene pool van dat continuüm en Standaardnederlands aan het andere uiterste. Daartussen bevinden zich variëteiten zoals regiolecten en ‘tussentaal’.

² <http://www.vrt.be/taal/taalcharter> [19 februari 2015].

Als openbare omroep zijn wij het aan ons publiek verplicht de standaardtaal te gebruiken. Onze kijkers en luisteraars - en de Vlamingen in het algemeen - hechten aan het Nederlands van de openbare omroep traditioneel een grote normatieve waarde. Voor hen geeft de VRT het voorbeeld: ze beschouwen onze taal als bron voor correct Nederlands en passen dat voorbeeld zelf toe.

Verder staat er in het taalcharter dat de taal die men als norm gebruikt in grote mate overeenstemt met ‘de algemene Nederlandse standaardtaal, maar [dat er] ruimte [is] voor Belgisch-Nederlandse inbreng op het gebied van uitspraak, woordkeus, zegswijzen en beeldspraak’. De openbare omroep heeft als doel ‘een zo ruim mogelijk publiek [te] bereiken’ en gebruikt daarom ‘een taal die binnen zijn cultuurgroep als gemeenschappelijk communicatiemiddel wordt gehanteerd’. Dit moet dan wel de standaardtaal zijn want het is ‘de taal die de leden van die cultuurgemeenschap in hun contacten met de overheid, in het onderwijs, in de kunst en de literatuur gebruiken’. Toch zegt men aansluitend in het taalcharter dat ondanks de principiële keuze van de omroep voor de standaardtaal er ook tussentaal en dialect kan worden gebruikt, ‘maar ze horen wel alleen in bepaalde programma’s thuis’.³

Ook de ANS geeft een definitie van het begrip standaardtaal.⁴ De meeste talen beschikken over verschillende variëteiten (bijvoorbeeld dialecten, regiolecten, groepstalen, enzovoort) maar slechts ‘[é]én van die variëteiten is meestal de taal die algemeen bruikbaar is in zogenaamde secundaire relaties, dat wil zeggen in het contact met ‘vreemden’’. Taaladvies.net⁵ verduidelijkt wat er kan worden verstaan onder zulke ‘secundaire relaties’ met betrekking tot de Nederlandse standaardtaal: het is ‘het Nederlands dat algemeen bruikbaar is in contacten met mensen buiten de eigen vertrouwde omgeving’ en dan concreet ‘in het publieke domein, dat wil zeggen in alle belangrijke sectoren van het openbare leven, zoals het bestuur, de administratie, de rechtspraak, het onderwijs en de media’. Ook Bennis (2003: 27) stelt dat de variëteit die algemeen bruikbaar is uiteindelijk het Standaardnederlands wordt en dat deze variëteit dan vooral zal worden gebruikt in de domeinen van ‘onderwijs, media en politiek’. Deze taalvariëteit wordt de norm en men spreekt dan over ‘goed Nederlands’.

Voor de benaming van de algemeen bruikbare variëteit van het Nederlands zijn er verscheidene mogelijkheden. De ANS⁶ zegt hierover het volgende:

³ Dit is interessant in verband met ons onderzoek later in deze scriptie.

⁴ <http://ans.ruhosting.nl/e-ans/00/06/02/01/body.html> [19 februari 2015].

⁵ <http://taaladvies.net/taal/advies/tekst/85> [20 februari 2015].

⁶ <http://ans.ruhosting.nl/e-ans/00/06/02/01/body.html> [19 februari 2015].

Voor deze variëteit zijn of waren verschillende benamingen in gebruik, bijvoorbeeld ‘Algemeen Beschaafd Nederlands’, meestal afgekort tot ‘ABN’ - wat ook opgevat kan worden als ‘Algemeen Bruikbaar Nederlands’ -, of ‘Algemeen Nederlands’ (AN). De laatste decennia wordt in toenemende mate de uit de taalwetenschap afkomstige term ‘Standaardnederlands’ of ‘Nederlandse standaardtaal’ gebruikt.

2.1.2 Ontstaan en Noord/Zuid-verschillen

Het standaardiseringsproces van het Nederlands heeft zich over verschillende eeuwen uitgestrekt. Een historisch overzicht van de geleidelijke realisatie van een eenheidstaal in het Nederlandse taalgebied beginnen we met het *Nieuwnederlands*⁷. Volgens Janssens en Marynissen (2003: 77) wordt deze fase van het Nederlands ‘het meest gekenmerkt [...] door het standaardiseringsproces, de geleidelijke opbouw en totstandkoming van het Standaardnederlands’. We kunnen stellen dat het Standaardnederlands zijn oorsprong vindt in de periode van de Renaissance (Belemans en Keulen 2004, Van der Horst 2009).

De steeds groter wordende behoefte voor een algemene taal dateert echter al van de late Middeleeuwen. Janssens en Marynissen (2003: 67-68) wijzen in dit verband op ‘de uitvinding van de boekdrukkunst’, want de drukkers wilden een zo groot mogelijk afzetgebied creëren en hadden daarom ‘standaardisering in woord en spelling’ nodig.⁸ Ook bleken de verschillen op taalgebied tussen de regio’s, steden en dorpen niet bevorderlijk voor de communicatie. Daarom streefde men volgens Belemans en Keulen (2004: 8) naar een ‘overkoepelende standaardtaal, waarin althans in de geschreven taal de regionale verschillen beperkt werden’. Bovendien stellen Janssens en Marynissen 2003: (67-68) dat ook de rederijkerskamers door hun ‘landjuwelen’ een aandeel hebben gehad ‘[in] de vorming van een intergewestelijk bruikbare taal’.

Verder verhalen Janssens en Marynissen (2003: 86-89) dat de taal die het volk in de zestiende eeuw sprak⁹ nog steeds erg streekgebonden was en dat er bijgevolg onderling veel verschillen waren. De algemene taal die ontstond ‘was in de eerste plaats *schrijftaal*’. Zo is het moeilijk om verschillen op te merken in de (geschreven) taal die gebruikt werd in boeken uit deze periode, maar in het gesproken Nederlands ‘ook van vooraanstaande personen, bleven de dialectische verschillen duidelijk hoorbaar’. De

⁷ Janssens en Marynissen (2003: 77): ‘Het Nederlands vanaf ca. 1500 noemen we het *Nieuwnederlands*’.

⁸ Zie ook Van der Horst (2009: 30-31).

⁹ Janssens en Marynissen (2003: 77): ‘In de 16de eeuw noemde men de volkstaal die gesproken werd in wat tegenwoordig Nederland en Vlaanderen is, *Duitsch*, *Nederduitsch* of *Nederlandsch*’.

onmiskenbare drang naar een eenheidstaal kwam er in deze periode onder andere door het begin van de Tachtigjarige Oorlog.¹⁰ Eenheid is in oorlogstijd een belangrijke factor en dit weerspiegelde zich ook op taalvlak. Verder speelden ook de religieuze ontwikkelingen van die tijd een belangrijke rol in het standaardiseringsproces, meer bepaald de Protestantse Reformatie. Volgens Janssens en Marynissen (2003: 87) wilden ‘de Hervormers een zo algemeen mogelijke taal om hun ideeën overal te kunnen verspreiden. En de nieuwe, protestantse kerken, verspreid over het land, hielden nauw contact met elkaar’. Volgens Willemys (2003: 112) was het belangrijk voor de Reformatie dat de religieuze overtuiging zich baseerde op het ‘woord Gods’. Aangezien men dat woord Gods in de Bijbel kon vinden moest dit boek dus voor iedereen toegankelijk worden. Dit proces begon in de zestiende eeuw, maar het hoogtepunt was ‘in 1637, toen de Statenbijbel verscheen, die het taalgebruik en de eenheid van het geschreven Nederlands in de Lage Landen’ erg beïnvloed heeft. Willemys (2003: 112) wijst echter op het feit dat de Reformatie indirect nog een ingrijpende invloed heeft gehad op het taalgebied: de religieuze problemen hebben gezorgd voor ‘de opstand tegen het katholieke, Spaanse bewind. En die opstand zorgde uiteindelijk voor de politieke scheiding der Nederlanden’. Daarnaast werd de zestiende eeuw gekenmerkt door het feit dat men de moedertaal positief begon te waarderen. Typerend voor de Renaissance was dan weer de hernieuwde belangstelling voor de Klassieke Oudheid en voor de klassieke talen en dit ‘wakkerde na enige tijd ook de belangstelling aan voor andere talen en zeker ook voor de eigen moedertaal’¹¹, terwijl men in de Middeleeuwen enkel oog had voor prestigieuze talen zoals het Frans of het Latijn.

Kortom, er was dus in de zestiende eeuw een standaardiseringsproces van start gegaan, maar enkel in de geschreven taal en niet in de spreektaal. Volgens Janssens en Marynissen (2003: 89-90) is het zo dat de totstandkoming van het Standaardnederlands ‘zich volledig in het Noorden [heeft] afgespeeld’. Het Noorden werd na de Val van Antwerpen in 1585 gescheiden van het Zuiden. De noordelijke gewesten van de Zeventien Provinciën riepen hun onafhankelijkheid uit ‘en stichtten de Republiek der Verenigde Nederlanden, bestaande uit zeven zelfstandige provinciën’¹². Door deze gebeurtenis stagneerde het standaardiseringsproces in het Zuiden, dat zich onder vreemd (Spaans, Oostenrijks of Frans) bewind bevond, terwijl de opbouw van een eenheidstaal in het Noorden zich voortzette.

---

¹⁰ Deze oorlog begon in 1568.

¹¹ Willemys (2003: 112).

¹² Janssens en Marynissen (2003: 79).

Voordat we het ontstaan van het Standaardnederlands in Vlaanderen (het Zuiden) meer in detail zullen bespreken, richten we ons eerst op het proces van taalstandaardisatie in het algemeen, zoals dat volgens Janssens en Marynissen (2003: 90) wordt beschreven. Wanneer er sprake is van standaardisatie of ‘een taalsociologisch proces waarbij uit een toestand van dialectverscheidenheid een eenheidstaal ontstaat’, gebeurt dit in vier stappen:

1. **Selectie**: in de meeste gevallen ontstaat een standaardtaal door een bepaalde variëteit als model te kiezen die dan als norm kan gelden. Doorslaggevende factoren bij de keuze voor een bepaalde variëteit zijn ‘een sterke sociaal-economische positie en een grote sociaal-culturele uitstraling’ van de groep die de variëteit spreekt. Bovendien bevindt deze groep zich meestal in ‘een belangrijk politiek of commercieel centrum’. De taal die deze groep spreekt krijgt dan de voorkeur en noemt men de ‘voorkeursvariëteit’.
2. **Codificatie**: bij de standaardisatie van een taal worden er ‘normen en regels’ vastgelegd die moeten zorgen voor een correct gebruik van de standaardtaal. Concreet stelt Garrett (2010: 7) dat ‘[s]tandard languages are codified in dictionaries and grammar books, for example, and spread through educational systems’. Daarnaast wordt er volgens Janssens en Marynissen ook een ‘uniforme spelling [...] afgesproken’.
3. **Functie-uitbreiding**: bij het opbouwen van een standaardtaal is het noodzakelijk dat de taal in kwestie in domeinen (bijvoorbeeld wetenschap of bestuur) kan worden toegepast waar voordien enkel van het Latijn of het Frans werd gebruikgemaakt.
4. **Acceptatie**: de laatste stap van het standaardisatieproces heeft betrekking op het feit dat de taal die als standaard gekozen is als de voornaamste variëteit zal erkend moeten worden door de taalgemeenschap voor het gebruik ervan in de belangrijkste sectoren van het openbare leven.

Zoals eerder gezegd kwam het standaardiseringsproces, dat in de zestiende eeuw op gang was gekomen in de Lage Landen, na de Val van Antwerpen tot stilstand in het Zuiden (het huidige Vlaanderen). Het feit dat het Zuiden gedurende verschillende eeuwen onder vreemd bewind viel (Spaans, Oostenrijks en Frans) heeft het proces zeker bemoeilijkt. Janssens en Marynissen (2003: 105-106) sommen nog andere redenen op die deze stagnatie in de hand werkten. Zo emigreerde de intellectuele en culturele elite

na 1585 naar het Noorden. Bovendien was er vanuit het Zuiden niet veel contact met de Republiek, waardoor het nauwelijks of niet in aanraking kwam met de standaardisering die daar wel doorging. Vaak vermeed men ook gewoon elk contact met het Noorden door ‘anti-noordelijke of anti-protestantse gevoelens’. Maar omdat het Zuiden ‘geen krachtig politiek, economisch en cultureel centrum had, zoals Holland dat was voor het Noorden’, werd het bijzonder moeilijk om een eigen standaardtaal te ontwikkelen. Verder is het ook zo dat het Zuiden op dat moment al over twee standaardtalen beschikte, namelijk het Frans en het Latijn. Twee talen die nota bene ‘sleutelposities’¹³ hadden in deze maatschappij. Er kan worden gesteld dat er ‘in de 17de en de 18de eeuw dus geen autochtone eenheidstaal in de noordelijke helft van de Zuidelijke Nederlanden’ aanwezig was. De taal in het Zuiden was erg streekgebonden en bijgevolg zeer dialectisch.

De annexatie van de Zuidelijke Nederlanden bij Frankrijk (1794-1814) heeft ook een belangrijke rol gespeeld in de evolutie van het Nederlands in het Zuiden en meer bepaald bij de statusverlaging ervan. Tijdens deze periode raakten de elites verfranst en ‘raakten [ze] overtuigd van de culturele en linguïstische superioriteit van het Frans’¹⁴. Daardoor kan er volgens Janssens en Marynissen (2003: 107) aangenomen worden dat de taalpolitiek die de Fransen gevoerd hebben de grondslag vormde voor ‘de maatschappelijke, culturele en ideologische suprematie en de dominantie van het Frans in de eerste decennia van het latere Belgische Koninkrijk’. De situatie van het Nederlands in het Zuiden bereikte begin negentiende eeuw een dieptepunt. Willemyns (2003: 179) verduidelijkt dat op het einde van het Franse bewind ‘het Nederlands een totaal prestigeloze taal [was], [...] en alleen in de vorm van lokale dialecten verder leefde als regionaal communicatiemiddel voor de overgrote meerderheid van het (gewone) volk’. In het Noorden daarentegen ontwikkelde zich op dat moment wel alvast een eenheid in de geschreven taal door middel van het spellingboek van Matthijs Siegenbeek (1804) en Petrus Weiland's spraakkunst (1805).

Na de Franse tijd kwam de periode van de vereniging van het Noorden en het Zuiden in één staat onder koning Willem I, namelijk het Verenigd Koninkrijk. Ongeveer vijfenzeventig procent van de inwoners waren Nederlandstalig. Toch bleef volgens Willemyns (2003: 189)

---

¹³ Janssens en Marynissen (2003: 105) zeggen hierover: ‘Het Latijn was en bleef de taal van de katholieke kerk en de Contrareformatie, van de wetenschap, de filosofie en van het hoger onderwijs. Het Frans ging in de 17de en vooral in de 18de eeuw steeds meer de rol van cultuurtaal spelen voor de hogere standen’.

¹⁴ Janssens en Marynissen (2003: 107).

bijna de hele sociale top in Vlaanderen en een deel van de subtop [...] verfranst en wat de anderen spraken waren vooral dialecten, die uit taalkundig oogpunt zonder enige twijfel Nederlands waren, maar daarom door de sprekers ervan of door hun noordelijke ‘taalgenoten’ niet zonder meer als dezelfde taal werden ervaren.¹⁵

De resultaten van de taalpolitiek¹⁶ die Willem I tijdens deze periode voerde, waren vrij bescheiden. In dit opzicht haalt Willemyns (2003: 202) als oorzaak aan dat de periode dat de Vlamingen opnieuw Nederlands hadden als taal van de koning en taal van het bewind ‘slechts zes jaar was’. De Vlamingen kwamen voor het eerst sinds lang opnieuw in contact met het Nederlands, vooral door geschreven documenten ‘maar ook mondeling in hun omgang met de Nederlanders die in het Zuiden een functie kregen’¹⁷. Willemyns (2003: 202) wijst verder ook op het feit dat de gestandaardiseerde taal die zich in het Noorden georiënteerd had op het Hollands erg zal hebben verschild met de streekgebonden dialecten in het Zuiden. Toch was er volgens Willemyns (2003: 202) ‘een kleine groep intellectuelen [...] die zich nauw verbonden voelde met de moedertaal en die, uit idealisme, uit eigenbelang of uit een mengeling van beide, koning Willems taalpolitiek steunde’. Zij zagen dit als een opportuniteit om ‘zich in het moderne Standaardnederlands te laten inwijden en bekwamen’. Dit kleine aantal Vlamingen zou na de Belgische opstand¹⁸ de basis vormen van de Vlaamse Beweging. Zij ijverden voor de bewustwording van het volk voor een Vlaamse nationale identiteit en zetten zich in voor de ontplooiing van de taal van de Vlamingen in België, een land waar na het uitroepen van de onafhankelijkheid maar één officiële taal was: het Frans.¹⁹ De Belgische Grondwet van 1831 bepaalde dat het Frans en het Nederlands vrij gebruikt konden worden, maar in de realiteit werd het Frans bevoordeeld. De situatie van het Nederlands in het pas opgerichte België was dus zeker niet veelbelovend. Maar Belemans en Keulen (2004: 7) stellen dat deze kleine groep van intellectuelen niet wilde dat het Nederlands naar het achterplan werd verwezen en ‘[...] zich in[zette] voor een verbetering van de positie van het Vlaams, waarbij de meerderheid zich op het Noord-Nederlands richtte’.

---

¹⁵ Zie ook Janssens en Steyaert (2008: 43-44).

¹⁶ Voor een overzicht van de taalpolitiek van Willem I zie Janssens en Steyaert (2008: 42-54).

¹⁷ Willemyns (2003: 202).

¹⁸ De Belgische opstand of Belgische omwenteling was de revolutie van de Zuidelijke Nederlanden (België) in 1830 tegen koning Willem I van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden die leidde tot de Belgische onafhankelijkheid.

¹⁹ Zie ook Janssens en Marynissen (2003: 108-109).

Na 1870 zou de Vlaamse taalstrijd de gelijkheid van het Nederlands naast het Frans kunnen afdwingen aan de hand van taalwetten.²⁰ Volgens Janssens en Marynissen (2003: 111) zou één van die taalwetten, de Gelijkheidswet (1898), ‘een einde maken aan de officiële Franse eentaligheid van de Belgische staat’. In de praktijk was de invloed van deze taalwetten echter nog miniem. Op het eind van de negentiende eeuw werd ook het onderwijs geleidelijk aan vernederlandst. Belemans en Keulen (2004: 7) stellen dat door de invoering van de leerplicht (1914) ‘in het lager onderwijs de gebruikelijke taal van het kind als voertaal gebruikt zou worden. Vanaf dat moment kreeg iedereen in Nederlandstalig België Nederlands onderwijs’. Een volgende belangrijke stap voor het Nederlands in het onderwijs was het vernederlandsen van de Franstalige Gentse Rijksuniversiteit (1930). Doordat het hoger onderwijs in Vlaanderen werd vernederlandst, kwam er volgens Belemans en Keulen (2004: 7) ‘voor het eerst een Vlaamse elite op die haar hele onderwijs carrière in het Nederlands had doorlopen’. Belemans en Keulen (2004: 7) duiden verder ook nog op het feit dat in de jaren dertig het bestuur en het gerecht een vernederlandsing kenden.

Volgens Janssens en Marynissen (2003: 112) was een belangrijke vraag binnen de Vlaamse Beweging of de algemene Vlaamse taal zich moest oriënteren op de al bestaande standaardtaal uit het Noorden (integrationisme), of dat men een eigen, aparte Vlaamse standaardtaal zou vormen gebaseerd op lokale dialecten (particularisme).²¹ Samenvattend stelt Willemyns (2003: 282-283) dat de integrationisten vonden dat het Nederlands zoals het in België werd gebruikt te Vlaams, te gewestelijk was. De Noord-Nederlanders beschikten volgens hen wél over een goed taalgevoel en een volwaardige taal die al bestond en dus niet meer moest worden gevormd. De particularisten daarentegen vonden dat het Nederlands dat in België werd gebruikt wel goed Nederlands was, ondanks de vele gallicismen in de taal. Deze taal zou opnieuw gesproken en geschreven moeten worden en een plaats moeten krijgen in woordenboeken. Uiteindelijk zou het integrationistische standpunt het halen van het particularistische. Janssens en Marynissen (2003: 115) zeggen hierover dat op het einde van de negentiende eeuw de kleine burgerij beseftte dat als ze een hogere status en een goede baan wilde krijgen, men eigenlijk nog steeds het Frans nodig had. Daarom moest de nieuwe taal in Vlaanderen ‘de vergelijking met het Frans kunnen doorstaan: het moest een standaardtaal zijn met een *grote* geschiedenis en literatuur’. Bovendien zou

---

²⁰ Voor een overzicht van enkele taalwetten zie Janssens en Marynissen (2003: 110).

²¹ Meer hierover in Janssens en Marynissen (2003: 112-116), Willemyns (2003: 249-298).

de kleine burgerij zich met de taal moeten kunnen ‘distantiëren van de massa (die dialect sprak). Het noordelijke Nederlands voldeed aan beide voorwaarden’. De wil was er dus om een grote eenheid te creëren met het Standaardnederlands uit het Noorden, maar er was geen sprake van een totale overname van deze taal. Janssens en Marynissen (2003: 116) hebben het over ‘een ruime, maar niet volledige aanpassing aan het noordelijke Nederlands, in combinatie met autonoom zuidelijke standaardiseringsprocessen’. De standaardtaal die in de loop van de twintigste eeuw werd opgebouwd in Vlaanderen verschilt het duidelijkst met die van het Noorden op het gebied van de uitspraak.²² De uitspraaknorm in Vlaanderen is gebaseerd op het Brabants en de driehoek Antwerpen - Mechelen - Leuven wordt als een toonaangevend centrum beschouwd. Er is dus in Vlaanderen sprake van een autonome standaardisering op het vlak van de uitspraak. Daarnaast bedragen de verschillen in woordenschat tussen Noord en Zuid slechts enkele procenten.²³ Dit betekent dat het overgrote deel van het lexicon gemeenschappelijk is met Nederland en er wordt aangenomen dat Vlaanderen in de twintigste eeuw op dit vlak een convergerende beweging heeft gemaakt naar Nederland, zeker in de schrijftaal. Toch is er jarenlang een strijd geweest ‘tegen dialectismen, regionalismen, Franse woorden, gallicismen en archaïsmen’²⁴. De verschillen op het vlak van grammatica ten slotte zijn het geringst. Ondanks enkele typische Vlaamse constructies richtten de Vlamingen zich voor de grammatica naar de norm uit het Noorden.²⁵ Janssens en Marynissen (2003: 120) stellen dat er kan worden aangenomen dat de geschreven taal ‘een veel grotere eenheid [vertoont] met het noordelijke Nederlands dan de spreektaal. [...] De convergentie met het noordelijke Standaardnederlands is vooral geslaagd op geschreven vlak’.²⁶

Het Standaardnederlands heeft vooral na de Tweede Wereldoorlog een grotere verbreiding gekregen in Vlaanderen. Zo zijn radio en tv belangrijke factoren geweest voor de verspreiding van de gesproken standaardtaal. Bovendien gingen nu steeds meer burgers het Standaardnederlands gebruiken, dat niet langer exclusief voor een kleine groep intellectuelen was. Belemans en Keulen (2004: 7) wijzen in dit verband op verschillende factoren zoals ‘de stijgende welvaart, de verhoging van het onderwijspeil

²² Voor voorbeelden van uitspraakverschillen zie Janssens en Marynissen (2003: 116).

²³ Voor voorbeelden van woordenschatverschillen zie Janssens en Marynissen (2003: 117).

²⁴ Janssens en Marynissen (2003: 120). Cajot (2012: 40) verwijst in dit verband ook naar de rol van het taalonderwijs waarin men gebruik maakte van vervangingsstrategieën en zuiveringsoperaties. Vooral de jaren vijftig en zestig van de twintigste eeuw, en in mindere mate de jaren zeventig en tachtig, waren de hoogdagen van de taalzorg in Vlaanderen.

²⁵ Voor voorbeelden zie Janssens en Marynissen (2003: 119).

²⁶ Zie ook Cajot (2010: 15).

en de democratisering van de toegang tot het hoger onderwijs'. Maar Janssens en Marynissen (2003: 120) wijzen op het feit dat op het vlak van verspreiding en gebruik van de standaardtaal Vlaanderen een grote achterstand kent ten opzichte van Nederland. De verspreiding van de standaardtaal in Vlaanderen bereikte rond 1980 haar hoogtepunt.²⁷ Tegenwoordig begrijpt iedereen het Standaardnederlands wel, maar voor veel Vlamingen is het 'een 'zondagspak' gebleven, dat haast alleen in formele situaties wordt gebruikt' en veel mensen 'voelen zich onwennig in dat zondagse pak'.

2.2 Dialecten

In dit deel zullen we onze aandacht vestigen op de verschillende dialecten in Vlaanderen. In eerste instantie zullen we proberen om deze taalvariëteiten te definiëren (2.2.1). Vervolgens bespreken we kort de West-Vlaamse, Oost-Vlaamse en Brabantse dialecten (2.2.2). De Limburgse dialecten daarentegen, en dan meer bepaald het Tongerse dialect, zullen meer in detail besproken worden (2.2.3).²⁸ Voorts analyseren we de verschillende factoren die het gebruik en de kennis van dialecten beïnvloeden (2.2.4). Ten slotte blijven we stilstaan bij het verschijnsel van dialectverlies en dat van regiolectisering (2.2.5).

2.2.1 Definitie

De dialecten bevinden zich, ten opzichte van de standaardtaal, aan de andere pool van het variëteitencontinuüm. Volgens Boves & Gerritsen (1995: 45) zijn dialecten 'taalvariëteiten die samenhangen met de plaats waar iemand geboren en getogen is'. De kenmerken die een bepaald dialect specificeren en zo het ene dialect laten verschillen van het andere, zijn daarom 'slechts geografisch, maar niet sociaal bepaald'. Janssens en Marynissen (2003: 134) stellen dat die onderlinge verschillen 'in zowat elk opzicht (lexicon, fonologie, morfologie en syntaxis)' voorkomen. Toch zijn er ook veel overeenkomsten tussen de dialecten, waardoor het moeilijk is om echt precieze grenzen te bepalen tussen de verschillende dialectgebieden. Er wordt echter in Vlaanderen onderscheid gemaakt tussen vier grote dialectgroepen (zie kaart 1) die we onder andere zullen toelichten op basis van Janssens en Marynissen (2003: 134-135).

---

²⁷ Janssens en Marynissen (2003: 147).

²⁸ We doen dit omdat ons onderzoek zich afspeelt in Tongeren en het Tongerse dialect één van de variëteiten is die we gebruikt hebben in ons onderzoek.

Kaart 1: De grote dialectgebieden uit Nederlandstalig België volgens Taeldeman (2001: 8)²⁹.

2.2.2 West-Vlaamse, Oost-Vlaamse en Brabantse dialecten

Ten eerste zijn er de West-Vlaamse dialecten, die gesproken worden in de provincie West-Vlaanderen.³⁰ Typische kenmerken van deze dialecten zijn volgens Janssens en Marynissen (2003: 134-135) bijvoorbeeld ‘het uitspreken van de Nederlandse *g* als een *h*-achtige klank (Brugge = *Bruhhe*)’, *h*-deletie ‘waar die in het AN staat (hol = *ol*)’, het bewaren van ‘de slot-*e*’ en het niet diftongeren van ‘de lange *uu* en *ie* [...] huis = *uus*, mijn = *mien*’.

Daarnaast vernoemen we ook de Oost-Vlaamse dialecten, die voorkomen in de provincie Oost-Vlaanderen. De Schutter (1998)³¹ merkt op dat het Oost-Vlaams Brabantse kenmerken heeft en dat het eigenlijk geen apart dialect meer is. Ook Janssens en Marynissen (2003: 135) nemen de Brabantse en de Oost-Vlaamse dialecten samen in hun overzicht.

De Brabantse dialecten spreiden zich in Vlaanderen dus ook uit over Oost-Vlaams gebied (Vancompernelle 2012), maar komen toch vooral voor in de provincies

²⁹ Geciteerd uit Van Keymeulen, Jacques, ‘Taallandschappen in de Zuidelijke Nederlanden’, in: *Praagse perspectieven 5: Handelingen van het Regionaal Colloquium Neerlandicum van Midden-Europa aan de Karelsuniversiteit te Praag*. Praag: Universitaire pers, 2008, pp. 219-239. http://www.dbnl.org/tekst/_pra004200801_01/_pra004200801_01_0021.php [4 april 2015]. Het werk van Taeldeman waar naar verwezen wordt is: Taeldeman, J., ‘De regenboog van de Vlaamse dialecten’, in: M. Devos, J. De Caluwe en J. Taeldeman, *Het taallandschap in Vlaanderen*. (Wetenschappelijke nascholing 2000-2001, Universiteit Gent). Gent: Academia Press, pp. 1-15.

³⁰ Alsook een stukje in het noordwesten van Frankrijk, meer bepaald Frans-Vlaanderen. Maar Janssens en Marynissen (2003: 135) wijzen erop dat ‘het West-Vlaamse dialect nog slechts gesproken [wordt] door de oudste generaties, in een smalle strook langs de Frans-Belgische grens’.

³¹ Geciteerd uit Vancompernelle (2012: 19). De Schutter, Georges, ‘Talen, taalgemeenschappen en taalnormen in Vlaams-België’, in: *Verslagen en Mededelingen van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 108 (1998), nr. 2-3, pp. 227-251.

Antwerpen en Vlaams-Brabant. Kenmerkend voor dit dialect is het systematisch gebruik van ‘*gij/ge* [...] voor het pronomen van de tweede persoon enkelvoud’. Ook wijzen Janssens en Marynissen (2003: 135) op ‘de sterk gesloten uitspraak van de korte vocaal’, zoals ‘bijvoorbeeld *ik* [...] en *bus*’ die dan als ‘*iek* [en] *buus*’ klinken. Het Brabantse dialect bevindt zich in het toonaangevende taalcentrum van Vlaanderen en heeft daardoor invloed gehad op andere dialectgroepen zoals meer in het bijzonder zal worden aangetoond bij de bespreking van de Limburgse dialecten. Het Brabantse dialect is ook de variëteit die vaak wordt gebruikt op tv, bijvoorbeeld in soaps zoals *Thuis* en *Familie*.

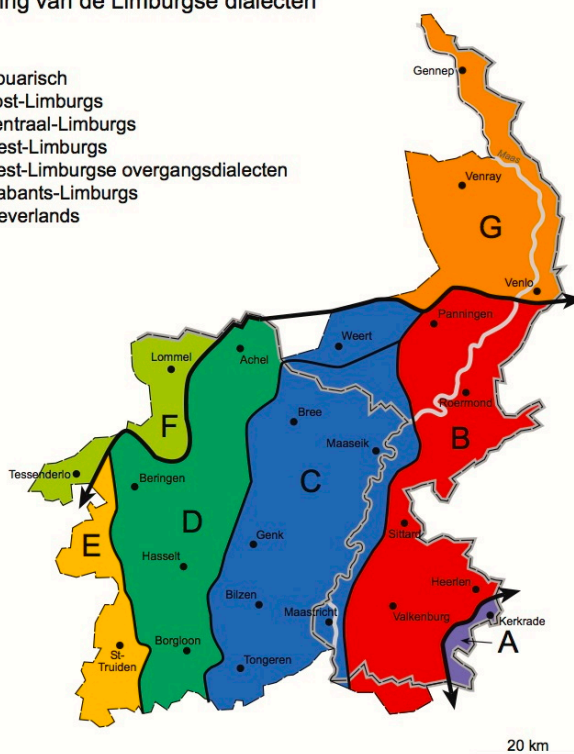
2.2.3 Limburgse dialecten en het Tongers

We zullen nu de Limburgse dialecten, en dan meer bepaald het Tongers, wat meer in detail bespreken. We doen dit omdat het onderzoek van deze scriptie gericht is op scholieren uit Tongeren en omgeving. Het Tongerse dialect is, net zoals het Brabantse, mede-object van dit onderzoek en daarom lijkt het ons aangewezen om hier even bij stil te staan.

De indeling van het Limburgse dialectgebied gebeurt met behulp van isoglossen, dat zijn volgens Van de Wijngaard en Keulen (2007: 15-16) de grenzen die ‘het verspreidingsgebied van een bepaalde klank, een bepaald verschijnsel of een bepaald woord’ afbakenen. Zo is er in het Limburgse taalgebied sprake van onder andere de Panninger lijn, de Panninger zijlijn, de Uerdinger lijn, de Betoningslijn en de Benratherlijn. Deze grenzen zijn nuttig want ‘zij vormen van oost naar west de grenslijnen van de volgende dialectgebieden: het Ripuarisch, het Oost-Limburgs, het Centraal-Limburgs, het West-Limburgs, de West-Limburgse overgangsdialecten, het Brabants-Limburgs en het Kleverlands’ (zie kaart 2). Het Tongerse dialect behoort tot het Centraal-Limburgs. Dit is het dialectgebied dat zich bevindt tussen de Panninger lijn (de oostgrens van het gebied) en de Panninger zijlijn (de westgrens).

Indeling van de Limburgse dialecten

- A Ripuarisch
- B Oost-Limburgs
- C Centraal-Limburgs
- D West-Limburgs
- E West-Limburgse overgangsdialecten
- F Brabants-Limburgs
- G Kieverlands

Kaart 2: Indeling van de Limburgse dialecten in Vlaanderen volgens Van de Wijngaard en Keulen (2007: 15 - kaart 1).

Een belangrijk verschil dat de Centraal-Limburgse dialecten, bijvoorbeeld het Tongers, kenmerkt, is dat ze volgens Van de Wijngaard en Keulen (2007: 18) ‘in tegenstelling tot de Oost-Limburgse dialecten geen *sj*-klank [hebben] in woorden die beginnen met de medeklinkercombinatie *sp-*, *st-*, *sl-*, *sm-*, *sn-* en *zw-*: *spele* ‘spelen’, *strikke* ‘breien’, *sloape* ‘slapen’ enz., maar wel – net als de meer oostelijk van dit gebied gelegen dialecten – in woorden waar de standaardtaal *sch-* kent: *sjoel* (*sjoal*) ‘school’, *sjoen* (*sjoon*, *sjaun*) ‘mooi’ enz.’.

Verder is het Centraal-Limburgs geen homogeen geheel want er doen zich in het gebied verschillende dialecttegenstellingen voor. Van de Wijngaard en Keulen (2007: 18) illustreren het gebrek aan homogeniteit aan de hand van enkele voorbeelden. Zo zijn er verscheidene vormen om de tweede persoon enkelvoud ‘jij’ aan te duiden: bijvoorbeeld ‘oostelijk *doe* (*de*) versus noordwestelijk *gij* (*ge*) en zuidwestelijk *dzjee*’. Deze laatste vorm *dzjee* is typerend voor de dialecten in de omgeving van Tongeren. Ook ‘de uitspraak van de klanken *ui* en *ij* in woorden als *huis* en *ijs* in het Algemeen Nederlands’ vormt een verschil. Zo zal men in het Tongerse dialect ‘de tweeklanken *au* en *ai*: *haus* en *ais*’ gebruiken. Dit staat in contrast met *oe* en *ie*: *hoes* en *hies* (Oost-Limburgse dialecten alsook noordelijke en zuidoostelijke Centraal-Limburgse

dialecten) en *hoos* en *ees* (Riemst). Bovendien worden de lange klinkers *oe* en *ie* in de dialecten in de buurt van Tongeren, Bilzen en Riemst uitgesproken zoals in het Algemeen Nederlands (bijvoorbeeld *boek* en *brief*). De andere Centraal-Limburgse dialecten gebruiken hiervoor net als de oostelijkere dialecten *book* en *breef*.

De interne verschillen binnen deze dialectgroep kunnen volgens Van de Wijngaard en Keulen (2007: 21) verklaard worden door het feit dat de Limburgse dialecten twee grote invloedsgolven hebben gekend. Zo was er ‘eerst de invloed van een oostelijk Duits-Rijnlands gebied en later van een westelijke, Brabantse stralingshaard’.

Vanaf de negende eeuw tot de twaalfde eeuw oefenden steden als Keulen en Aken, die belangrijk waren voor de handel en veel prestige uitstraalden op cultureel en religieus gebied, veel invloed uit op Limburg. Het persoonlijk voornaamwoord *ich* om een eerste persoon enkelvoud ‘ik’ aan te duiden is het duidelijkste voorbeeld van de Duits-Rijnlandse invloed. Ook het Tongerse dialect maakt gebruik van deze vorm *ich* om de eerste persoon enkelvoud aan te duiden.

Na deze periode, ‘men neemt algemeen aan na de Slag van Woeringen (1288)³², verloor het Rijnland aan invloed en ‘won het Groothertogdom Brabant (dit zijn de huidige provincies Noord-Brabant, Antwerpen en Vlaams-Brabant) steeds meer aan belang³³. Men spreekt in deze context van een ‘Brabantse expansie’ want veel woorden en kenmerken van het Brabantse dialect worden overgenomen in onder andere het Limburgs. Belemans (2007: 87) geeft enkele voorbeelden van dit verschijnsel die zich vooral voordeden in de West-Limburgse dialecten. Zo is er sprake van ‘de overgang van een *-d-* tussen twee klinkers naar een *-j-*, zoals in [...] *zich spoje* ‘spoeden, Duits *sputen*’. Ook ‘het voorkomen van Brabantse dialectwoorden zoals [...] *klappen* ‘Limburgs *kallen*’ duidt op de beïnvloeding die de West-Limburgse dialecten vanaf de 14de eeuw ondergingen. Verder is er ‘het verdringen van Limburgs *doe* door Brabants *gij*’ dat verder zal evolueren tot *dzje* of *dzjee*. Een laatste voorbeeld van de Brabantse invloed dat Belemans (2007: 89) geeft is het woord *kwakvros* (kikker), de ‘contaminatie van de Brabantse *vors* met de Oost-Limburgse *kwakkerd*’. Dit woord is doorgedrongen in onder andere de Tongerlandse dialecten.

Maar Belemans (2007: 90) wijst op het feit dat een stad als Tongeren zelf ook een invloed heeft op ‘het omliggend platteland, waar de dialecten zich met enige vertraging richten naar hetgeen in de stad telkens weer als vernieuwing aangebracht

³² Van de Wijngaard en Keulen (2007: 21).

³³ Van de Wijngaard en Keulen (2007: 21).

wordt in het dialect'. Cultuursteden als Tongeren, Bilzen en Maastricht hebben volgens Belemans (2007: 90) 'elk hun eigen dialectsubregio: het Tongerlands, het Bilzerlands en het Trichterlands. Deze subregio's zijn de directe invloedssferen van de stadsdialekten met veel prestige en tegelijk hun gedrevenheid om via voortdurende taalvernieuwingen het omliggende platteland toch maar voor te blijven'. Deze cultuursteden waren daarbij 'zelf extra gevoelig voor beïnvloeding vanuit het toonaangevende westen (Brabant/West-Limburg)'. Dit verklaart waarom er in het Tongerse dialect toch vrij veel Brabants getinte woorden zijn terug te vinden zoals de eerdergenoemde voorbeelden *dzje/dzjee*, *zich spoje*, *kallen* en *kwakvros*.

2.2.4 Factoren voor kennis en gebruik van dialecten

Nu we de verschillende dialectgebieden in Nederlandstalig België hebben besproken, kunnen we ons de vraag stellen met wie en wanneer dialect (nog) gesproken wordt. Janssens en Marynissen (2003: 137) suggereren dat de dialecten 'vrijwel alleen nog voor[komen] bij de oudste generatie, in Vlaanderen vaak ook nog bij de middengeneratie uit lagere sociale milieus, zeker in informele contacten met streek- en leeftijdgenoten'. Leeftijd speelt dus een belangrijke factor in verband met de kennis en het gebruik van dialecten.³⁴ Janssens en Marynissen (2003: 137) wijzen op een dialectafname 'in vrijwel alle plaatsen per generatie met zo'n 25 procent'. Dat blijkt bijvoorbeeld uit een onderzoek van Willemyns e.a. (2010) dat aantoonde dat er in Bree over een periode van drie generaties een erg groot dialectverlies is: de senioren kennen allemaal nog dialect en gebruiken dit ook, terwijl bij de jongeren bijna niemand nog dialect kent of gebruikt.³⁵ Van Ouytsel (2012: 61) wijst bovendien op een enquête van Goossens (1987)³⁶ waaruit blijkt dat er bij de Genkse jongeren 'een halvering van de dialectkennis per periode van 6 jaar' optreedt. Een onderzoek van Maule (1990) over

---

³⁴ Ook Willemyns (2003: 309) wijst in dit verband op deze factor.

³⁵ Dit staat volgens hen wel in contrast met de situatie in West-Vlaanderen waar het dialectverliesproces pas begonnen is. Dit blijkt bovendien uit een onderzoek naar dialectverlies in de West-Vlaamse gemeente Deerlijk door Vandekerckhove (1993: 134). Ook Janssens en Marynissen (2003: 139) zeggen in dit verband dat op het gebied van dialectkennis en -gebruik West-Vlaanderen (en Antwerpen) het best scoren. In Brabant, Limburg en Oost-Vlaanderen daarentegen is het dialect bezig aan een grote achteruitgang. Dezelfde vaststelling komt ten slotte naar voren in een overzicht dat Van Ouytsel (2012: 59-71) weergeeft over het dialectverlies per Vlaamse provincie.

³⁶ Geciteerd uit Willemyns e.a. (2010: 802). Goossens, Jan, 'Het gebruik van dialect en Algemeen Nederlands en de evolutie ervan', in: *Verslagen en Mededelingen van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 97, nr. 3 (1987), pp. 289-307.

lexicaal dialectverlies in Tongeren wijst uit dat er een afname is van ongeveer 15 procent over twee generaties. Het gaat in dit geval over een verlies dat groter is op het gebied van het dialectgebruik dan op dat van de kennis. Daarnaast is het zo dat ‘het dialectverlies groter is in de middenklasse dan in de lagere klasse’³⁷. Bijgevolg kan er aangenomen worden dat andere bepalende factoren in verband met dialectgebruik- en kennis de sociale klasse en het opleidingsniveau zijn.³⁸ Ook het onderscheid tussen mannen en vrouwen kan een invloed hebben op de dialectkennis. Ter illustratie, Maule (1990: 88) stelt vast dat het dialectgebruik van de door haar bevraagde vrouwen minder hoog is dan dat van de mannen. Bovendien heeft ook de context invloed op het dialectgebruik van een persoon. Zo zal men een dialect eerder kiezen voor informele situaties dan voor formele. Ten slotte vermelden Janssens en Marynissen (2003: 138) ‘het onderscheid stad/platteland en regio’.³⁹ Op het platteland wordt het dialect beter beheerd dan in ‘steden of sterk geürbaniseerde gebieden’.⁴⁰

2.2.5 Dialectverlies en regiolectisering

Er wordt aangenomen dat de dialecten tegenwoordig overal in Vlaanderen een sterke terugval kennen.⁴¹ Concreet kan dialectverlies twee aspecten bevatten: structuurverlies en functieverlies. Wanneer een dialect een aantal specifieke karakteristieken verliest spreekt men van structuurverlies. Als men een dialect in bepaalde situaties minder en minder als communicatiemiddel gebruikt is er sprake van functieverlies.

Janssens en Marynissen (2003: 135-136) stellen bovendien dat al veel dialecten in grotere gebieden zich aan elkaar hebben aangepast, waardoor er regiolecten zijn ontstaan. Regiolecten worden door Janssens en Marynissen (2003: 136) gedefinieerd als ‘een soort grootste gemene (talen)delers voortgekomen uit het nivelleringsproces van de dialecten, geschikt voor interlokale communicatie in grotere regio’s, ook voor

---

³⁷ Maule (1990: 88).

³⁸ Meer hierover in Willemyns (2003: 308-309).

³⁹ Zie in dit verband ook Willemyns (2003: 309).

⁴⁰ Naast de verschillende genoemde factoren voor het gebruik en de kennis van dialect (alook dialectverlies) die opgesomd zijn in deze paragraaf, bespreekt ook Van Ouytsel (2012: 29-57) diverse redenen in verband met dialectverlies meer in detail. Hij heeft het over factoren zoals: ‘industrialisering en verstedelijking, de veranderende positie van de vrouw, toegenomen mobiliteit, migratie, een gestegen opleidingsniveau, de invloed van media en moderne communicatiemiddelen en veranderende sociale netwerken’.

⁴¹ Toch is er in de laatste decennia, paradoxaal genoeg, een toegenomen interesse voor de eigen ‘roots’ en bijgevolg het lokale dialect. Men spreekt dan over ‘dialectrenaissance’ (zie Janssens en Marynissen 2003: 139-140). Zo bestaat er in Tongeren bijvoorbeeld al twintig jaar de humoristische groep *Dë Bjètëls* die folkmuziek brengt in het plaatselijke dialect.

onderwerpen waarover men het vroeger niet had'. Het proces van regiolectisering in Vlaanderen is begonnen toen de maatschappij in het begin van de twintigste eeuw nood had aan 'geografisch ruimere communicatie' door onder andere verbeterde vervoersmogelijkheden, radio, later ook tv, enzovoort. Bijgevolg ontstonden regiolecten doordat de lokale dialecten 'in grotere gebieden naar elkaar toe [zijn] beginnen te groeien door hun individuele bijzonderheden op te geven, door hun onderlinge verschillen te egaliseren, en ze zijn ook steeds meer standardelementen gaan overnemen'. Een ander belangrijk element voor het ontstaan van regiolecten is volgens Janssens en Marynissen (2003: 136-137) de taalaccomodatietheorie. Deze theorie stelt 'dat gesprekspartners die uit zijn op elkaars waardering of goedkeuring of op onderlinge samenwerking of solidariteit, hun taalgedrag aan elkaar aanpassen'. Wanneer sprekers van verschillende lokale dialecten, uit verschillende dorpen/steden/provincies, met elkaar communiceren, kan dit 'leiden tot ingrijpende wederzijdse aanpassingen waaruit nieuwe variëteiten kunnen ontstaan, regiolecten, die geschikt zijn voor interdialectale, interlokale communicatie'. Een voordeel dat verbonden is aan deze tussenvariëteit is 'dat mensen er een dubbele loyaliteit mee kunnen uitdrukken, namelijk zowel tegenover de grotere maatschappij als tegenover de kleinere regionale gemeenschap'.

Men zou zich kunnen afvragen welk soort Nederlands de dialecten en regiolecten die tot voor enkele decennia voor informele gesprekssituaties gebruikt werden, vervangt of zal vervangen. We hebben gezien bij de bespreking van het Standaardnederlands (zie 2.1) dat deze variëteit nagenoeg alleen in formele contexten wordt gehanteerd. Er is volgens Janssens en Marynissen (2003: 147) echter vanaf de jaren '80 een 'wat algemener verstaanbare variëteit' ontstaan in Vlaanderen die zich in het variëteitencontinuüm tussen het dialect en het Standaardnederlands bevindt. Deze variëteit wordt in de taalkunde 'tussentaal' genoemd en is 'een valabel alternatief geworden voor zowel dialect als standaardtaal'. In het volgende hoofdstuk zal deze 'tussentaal' grondiger besproken worden.

2.3 Tussentaal

Zoals duidelijk is geworden uit het vorige hoofdstuk gaat de kennis en het gebruik van de dialecten in Vlaanderen drastisch achteruit. Wat de toekomst van het dialect betreft, suggereert Vandekerckhove (2009: 91) dat 'we can only expect a further decline in dialect use and dialect knowledge'. Het is echter niet zo dat de mensen die geen dialect

meer willen (of kunnen) spreken zomaar overschakelen op VRT-Nederlands^{42, 43}. Zoals eerder besproken wordt deze laatstgenoemde variëteit eerder voorbehouden voor zeer formele situaties of wordt ze vooral gebruikt door intellectuelen. Het continuüm dat in Vlaanderen bestaat met aan het ene uiterste de dialecten en regiolecten, en aan het andere het Standaardnederlands bevat tussen deze twee polen een aantal tussentaalvariëteiten. Het begrip ‘tussentaal’ is dus ‘een verzamelnaam voor variëteiten tussen dialect of regiolect en standaardtaal in’⁴⁴. Janssens en Marynissen (2003: 147) stellen dat deze tussentaal van veel mensen in Vlaanderen de moedertaal is geworden doordat ‘[v]anaf de jaren ’70 [...] steeds meer Vlaamse ouders hun kinderen niet meer in het dialect [zijn] gaan opvoeden, maar in [...] een taal tussen dialect en ABN in’. Vervolgens begon deze variëteit in de jaren tachtig aan belang te winnen in zowel informele als formele situaties. Vlamingen begonnen hun dialecten in deze periode ook op te geven en wilden een algemenere variëteit spreken. Daarnaast is er volgens Janssens en Marynissen (2003: 147), Belemans en Keulen (2004: 10) sinds de jaren negentig een ontwikkeling naar een ‘autonome standaardisering [...] onder de tussentaalvariëteiten’. Dit proces wordt in de eerste plaats gekenmerkt door een beweging van de dialecten weg en zonder een beweging richting het noordelijke Nederlands. Ook lijkt het Brabants, uitgaande van het taalcentrum Brabant dat een toonaangevende functie heeft in Vlaanderen, het meeste invloed te hebben op de standaardisering die zich voltrekt tussen de verschillende tussentaalvariëteiten. Tegenwoordig is tussentaal in Vlaanderen geëvolueerd naar ‘een valabel alternatief voor zowel dialect als standaardtaal, een *passe-partout*’⁴⁵. De actuele situatie van tussentaal wordt door Absillis e.a. (2012: 21) op een heldere manier weergegeven. Zij stellen dat

tussentaal in steeds meer domeinen en situaties het Standaardnederlands aan het verdringen is en daarom goed op weg lijkt om zich als de Vlaamse informele standaard te ontpoppen. Deze opmars blijkt onder meer uit het feit dat meer jongeren dan ouderen tussentaal gebruiken en dat zowel hoog- als laagopgeleiden zich ervan bedienen. Brabanders vormen de voorhoede van de tussentaalgebruikers, terwijl de inwoners van West-Vlaanderen hun dialecten vooralsnog opmerkelijk vitaal weten te houden. Tegelijk is tussentaal vooralsnog bij uitstek een gesproken variëteit.

---

⁴² Ook wel *Journalnederlands* genoemd door Cajot (2010: 14, 2012: 40). Ruud Hendrickx verkiest de term *Nieuwsnederlands* zoals bleek uit zijn discours op de ANBF-studiedag (14 maart 2015, Universiteit de Liège).

⁴³ Zie in dit verband ook Willemyns (2003: 303), Cajot (2010: 18).

⁴⁴ Janssens en Marynissen (2003: 147).

⁴⁵ Janssens en Marynissen (2003: 147).

Schriftelijk beperkt het gebruik ervan zich hoofdzakelijk tot nieuwe media als sms, facebook en twitter, al deinzen handige reclamejongens⁴⁶ er zoals bleek niet meer voor terug om tussentaal af te drukken op affiches.

In dit onderdeel gaan we dus dieper in op het begrip ‘tussentaal’. We zullen het in de eerste plaats hebben over de verschillende benamingen ervan (2.3.1). Daarnaast bekijken we de Vlaamse taalsituatie vanuit het perspectief van de ‘Vlaamse taalkloof’ en het geïntegreerde model van omgangstaal en standaardtaal (2.3.2). Vervolgens lijkt het ons nodig om de factoren van de opkomst van de tussentaal in Vlaanderen weer te geven (2.3.3) en zullen we ook een overzicht presenteren met de kenmerken van de deze taalvariëteit (2.3.4). Ten slotte blijven we stilstaan bij de verschillende scenario’s voor de toekomst van de tussentaal (2.3.5).

2.3.1 Terminologie

Vanaf eind jaren tachtig is er geprobeerd om een gepaste benaming te vinden voor de Vlaamse tussentaal. Dit is echter moeilijk en problematisch gebleken en de verschillende voorgestelde termen hebben vaak een negatieve connotatie. Auteur en journalist Geert van Istendael uitte in zijn boek *Het Belgisch labyrint* (1989, eerste druk) kritiek op de Vlaamse tussentaal, die hij ‘Verkavelingsvlaams’⁴⁷ noemde:

Er is trouwens iets nieuws, iets vuils de taal in de zuidelijke Nederlanden aan het aantasten, aan het doodknippen. [...] Hij heet *Verkavelingsvlaams*. [...] Verkavelingsvlaams, het is de taal van een nieuwsoortig, door en door vals Vlaams zelfvertrouwen, het is de taal die uit minachting voor de spraak van gewone mensen en uit angst voor Nederlands geboren is, een wangedrocht is het, die taal van het nieuwe Vlaanderen, dat blaakt van intellectuele luiheid. Het allerergste is dat het waardeloze Verkavelingsvlaams steeds vaker door gewone mensen wordt overgenomen. Hoorde ik laatst de slager niet zeggen: *Ik heb e goe contact naar mijne zoon toe?* (Van Istendael 2001: 123-124)

Voorts wijst Van Istendael (2001: 123) op het feit dat maatschappelijke status een belangrijke invloed heeft op de sprekers van het Verkavelingsvlaams. Het is namelijk ‘de taal die gesproken wordt in de betere villa’s op de verkavelde grond van onze

⁴⁶ Marc Reynebeau geeft in een opiniestuk in *De Standaard* (10-11 november 2010) enkele voorbeelden: ‘Denk maar aan het ‘Gene zever’ waarmee de overheid de speekseltest voor het opsporen van drugsgebruik propageert, of het ‘Merci om trager te rijden’ van het Antwerpse stadsbestuur’.

⁴⁷ Janssens en Marynissen (2003: 149) verduidelijken (naar Geert van Istendael) dat deze benaming komt van het feit dat deze variëteit ‘veel gesproken wordt in *verkavelingen*, nieuwbouwwijken in de buurt van grote steden, waar mensen uit verschillende streken bij elkaar wonen’.

verminkte dorpen. Het is de taal van de jongens en de meisjes die naar een deftige school gaan en andere kinderen uitlachen omdat die zo onbeschaafd praten'. Het is dus de taal van een Vlaamse elite die door haar opleiding wel Algemeen Nederlands beheerst, maar er bewust voor kiest om tussentaal te spreken (zie ook De Caluwe 2002: 57, Plevoets 2009: 3). Zij kunnen dit volgens Plevoets (2012: 214) doen omdat ze behoren tot 'de economisch welvarende groepen in Vlaanderen: uiteindelijk hebben zij de socio-economische status om zich meer ongedwongen op te stellen'. Dit komt neer op wat hij 'de *Wet van de remmende voorsprong* [noemt]: naarmate men een hogere socio-economische status heeft, hoeft men zich minder in te spannen om de prestigevormen over te nemen'.

Een andere (denigrerende) term die wordt gebruikt voor deze variëteit van het Nederlands is 'soap-Vlaams'. Geeraerts (2002: 90) heeft geprobeerd om op die manier de omgangstalige variant te contrasteren met het standaardtalige VRT-Nederlands of Journaalnederlands.⁴⁸ Onderzoek⁴⁹ van Geeraerts e.a. naar het taalgebruik in de Vlaamse soaps *Thuis* en *Familie* heeft namelijk uitgewezen dat we 'precies in soaps (en in comedy-series) [...] bij uitstek een meer informele vorm van gesproken taal kunnen aantreffen'.

Goossens (2000: 7) benoemt de Vlaamse tussentaal op een andere manier, namelijk met het neutralere 'Schoon Vlaams'. Hij stelt dat dit 'de naam [is] die in de eerste helft van deze eeuw [20ste eeuw] door de eerste vervangers van hun dialect door een als algemeen bedoelde taal aan deze laatste werd gegeven'. Toch wijst De Caluwe (2002: 59) erop dat Goossens deze variëteit van het Nederlands afkeurt: 'Het enige wat in het S[choon] V[laams] van cultuur getuigt, en wel van een twijfelachtige, is dat het zich afzet tegen de natuur, d.w.z. de dialecten. En daar slaagt het [...] niet eens in'⁵⁰. Voorts vindt Goossens (2000: 7) dat de term 'Schoon Vlaams' beter de intenties uitdrukt van de sprekers dan Van Istendaels 'Verkavelingsvlaams' en het academische 'tussentaal'.

---

⁴⁸ Zie ook Geeraerts (2001: 339).

⁴⁹ Meer bepaald: Geeraerts, Dirk e.a., 'Thuis'-taal en 'Familie'-taal: Taalgebruik in Vlaamse soaps', in: *Met taal om de tuin geleid: Een bundel opstellen voor Georges De Schutter ter gelegenheid van zijn pre-emeritaat*. Red. Steven Gillis e.a. Antwerpen: Universitaire instelling Antwerpen, 2000, pp.161-170.

⁵⁰ Goossens (2000: 12), geciteerd uit De Caluwe (2002: 59).

Dit brengt ons meteen bij de meest academische benaming van deze variëteit: ‘tussentaal’.⁵¹ Maar ook deze term kan een negatieve connotatie hebben volgens Goossens (2000: 8): het is namelijk noch het ene (Standaardnederlands), noch het andere (dialect). Of om het met de woorden van Janssens en Marynissen (2003: 149) te zeggen: ‘iets dat ‘vis noch vlees’ is, een soort van halftaal’. Het komt ook voor dat men de term voorziet van een diminutiefuitgang, wat duidt op een minachtende connotatie.

Behalve de hierboven besproken benamingen sommen Janssens en Marynissen (2003: 149) nog enkele andere negatieve termen op zoals ‘koetervlaams’, ‘sloddertaal’ en ‘Vlederlands’. Benamingen die daarentegen neutraler klinken zijn onder andere ‘Vlaams Nederlands’, ‘Standaardvlaams’ en ‘Algemeen Vlaams’.

2.3.2 Van de ‘Vlaamse taalkloof’ naar het geïntegreerd model van omgangstaal en standaardtaal

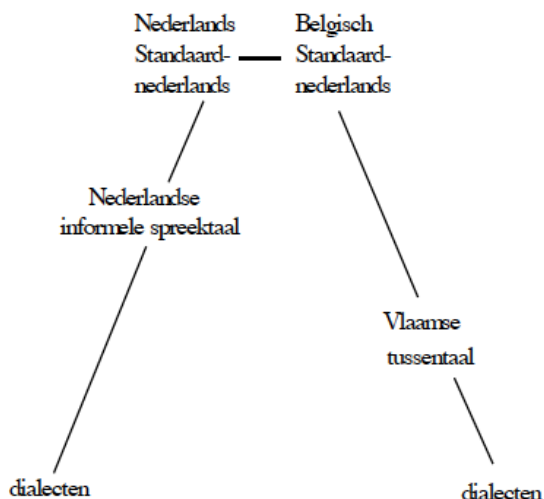
Wanneer we het over de Vlaamse taalsituatie hebben, wordt er vaak uitgegaan van het model van Geeraerts (2001: 339) dat uit Leuvens onderzoek naar voren is gekomen (zie schema 1). Geeraerts (2002: 88-91) heeft het in dit verband ook wel over de ‘Vlaamse taalkloof’.⁵² De voornaamste conclusie uit zijn onderzoek is dat er in België tussen het formele taalgebruik en de gewone spreektaal een grotere linguïstische afstand bestaat dan voor de analoge registers in Nederland. De Vlaamse tussentaal staat daarbij verder af van het Belgisch Standaardnederlands dan de Nederlandse informele spreektaal ten opzichte van de Nederlandse standaardtaal.⁵³

---

⁵¹ Belangrijk in dit verband is dat het begrip ‘tussentaal’ niet verward mag worden met het begrip ‘interlanguage’ vanuit de vreemdetalendidactiek. Meer hierover in Cajot (2012: 49).

⁵² Plevoets (2008: 15-16) wijst erop dat deze zogenoemde ‘taalkloof’ ‘niet hetzelfde is als de [...] notie van diglossie: diglossie behelst namelijk de aanwezigheid binnen een taalgemeenschap van twee vormelijk, en dus kwalitatief, verschillende talen. Een taalkloof duidt veeleer op een kwantitatief verschil: het feit dat er tussen twee of meer spreesituaties grote verschillen in gebruiksfrequentie bestaan van bepaalde taalvarianten’.

⁵³ Dit model van Geeraerts wordt meer in detail besproken in Geeraerts (2001: 338-339), (2002: 88-91).

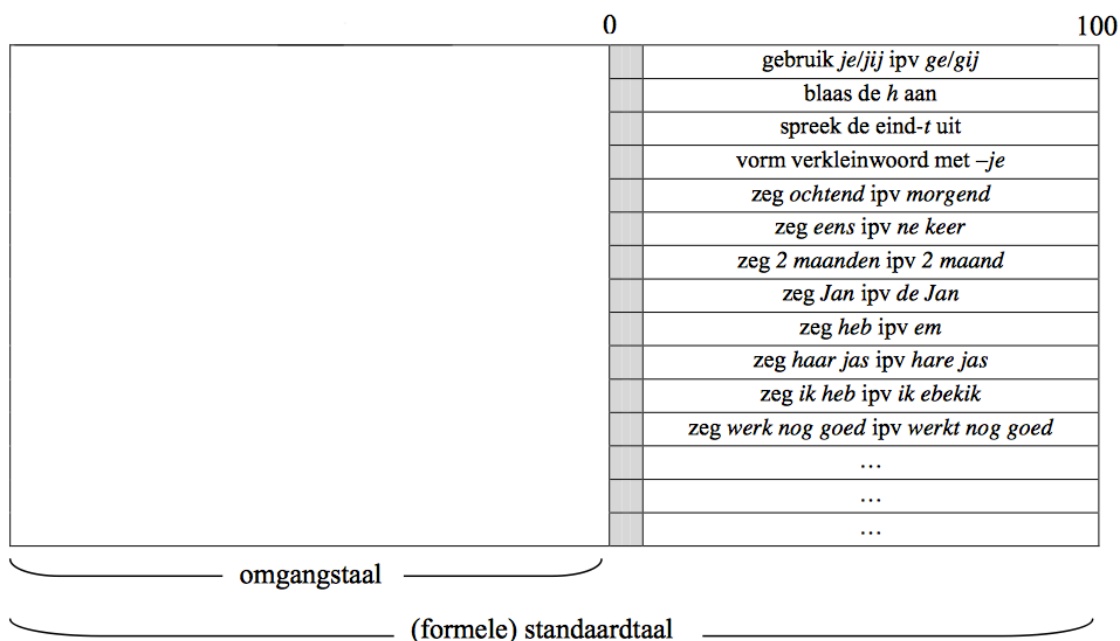
Schema 1: Model van Geeraerts (2001: 340).

De Caluwe (2009: 15-16) geeft enkele punten van kritiek op het model van Geeraerts (2001). Ten eerste stelt hij dat er, aangezien in het model de Vlaamse tussentaal als een aparte entiteit wordt weergegeven, geen rekening wordt gehouden met het feit dat standaardtaal en tussentaal veel overeenkomsten hebben, zoals bijvoorbeeld ‘een groot deel van de woordenschat [...] (*boek, huis, werken, dom, ...*)’.

Ten tweede wijst De Caluwe erop dat ‘[d]e voorstelling van de Vlaamse tussentaal als aparte entiteit, ver van de standaardtaal, [...] voorbij [gaat] aan de mogelijkheid [...] dat de gemiddelde Vlaming in zijn talige productie, perceptie en categorisering geen aparte variëteit als tussentaal erkent en herkent’.⁵⁴

De Caluwe (2009: 17-19) presenteert daarom een alternatief model (zie schema 2) waarmee de Vlaamse taaltoestand wordt bekeken ‘vanuit het perspectief van de modale niet-taalkundig geschoolde Vlaming’. In dit linguïstisch model wordt het begrip ‘tussentaal’ niet meer gebruikt. De Vlaamse tussentaal is voor de meeste jonge Vlamingen van de eenentwintigste eeuw ‘de *moedertaal*, de taal van de dagelijkse omgang’ geworden en daarom verkiest De Caluwe de term ‘omgangstaal’ in plaats van ‘tussentaal’. Voorts stelt hij dat in dit model voor bovenregionale spreektaal de historische dialecten bewust buiten beschouwing worden gelaten omdat ze nog maar door weinig Vlaamse jongeren worden gesproken.

⁵⁴ De Caluwe wijst er in dit verband ook op dat ‘tussentaal’ eigenlijk een recent fenomeen is dat pas de laatste decennia door taalkundigen wordt besproken en geanalyseerd.

Schema 2: Geïntegreerd model omgangstaal / standaardtaal van De Caluwe (2009: 17 - schema 2).

Omdat de omgangstaal en de standaardtaal elkaar volgens De Caluwe (2009: 18-19) ‘voor de overgrote meerderheid aan fonologische, lexicale, morfo-syntactische kenmerken overlappen’, geeft hij in zijn geïntegreerd model van omgangstaal en standaardtaal het linguïstisch taalrepertorium weer ‘in de vorm van een stel schuifknoppen’. Het is namelijk zo dat de keuze voor een variant uit de omgangstaal of de standaardtaal ‘geen alles-of-niets-kwestie is’, en er dus niet nul of honderd procent omgangstaal of standaardtaal wordt gesproken.⁵⁵ Ook gebeurt het vaak dat Vlamingen binnen één en hetzelfde gesprek wisselen tussen de omgangstalige *gij*-vorm en de standaardtalige *jij*-vorm. De Caluwe (2009: 18) wil met dit model ‘die inherente variabiliteit in de Vlaamse spreektaal weergeven’. Verder stelt hij dat als alle schuifknoppen op nul zouden staan er sprake is van pure omgangstaal (zie schema 2), maar in een concrete situatie ‘zullen de knoppen vrijwel nooit allemaal helemaal op nul staan’. De knoppen zullen dus eerder elk in een andere positie staan ‘[n]aargelang de perceptie, talige competenties en sociale, demografische en geografische achtergrond van de spreker’⁵⁶. De Caluwe (2009: 19) geeft aan dat elke variabele in het schema ‘zijn eigen context en geschiedenis heeft’. Ter illustratie, de diminutiefvorm hangt erg af van het woord. Voor exogene concepten (*broodje* of *weekendje weg*) worden exogene vormen gebruikt en voor endogene termen of begrippen (*lampeken* of *huizeken*) kiest

⁵⁵ Zie ook Absillis e.a. (2012: 21-22).

⁵⁶ Van Ouytsel (2012: 78).

men wel vaak endogene varianten (De Caluwe 2009: 19). Voorts zal de stand van de knoppen in het model ook afhangen van de perceptie van de spreker zelf ten opzichte van (te) dialectische of (te) standaardtalige varianten, maar ook van de perceptie van taalvarianten die hij bij zijn gesprekspartner vermoedt (De Caluwe 2009: 19).

2.3.3 Factoren voor de opkomst van de Vlaamse tussentaal

In dit deel ligt de focus op de verschillende oorzaken die geleid hebben tot de doorbraak van de tussentaal. We baseren ons voornamelijk op het overzicht van Janssens en Marynissen (2003: 148-149):

1. **De negatieve attitude tegenover het dialect.** Zoals eerder vermeld (zie 2.3) hebben steeds meer ouders ervoor gekozen om niet langer dialect te spreken met hun kinderen maar een variëteit tussen de standaardtaal en het dialect in. Debrabandere (2005: 31)⁵⁷ stelt: ‘M.a.w., we hebben het dialect gestigmatiseerd, Vlaanderen zijn dialect afgeleerd en het naar de tussentaal gedreven [...] Intussen kennen onze jongelui hun mooie dialect niet meer, en kennen ze nog altijd geen Nederlands. Jammer.’
2. **De toegenomen mobiliteit.** Ook Cajot (2010: 18) wijst erop dat ‘de toename van de mobiliteit en van de mondelinge communicatie [...] de behoefte aan een bovenregionale spreektaal [versnelde]’.
3. **De ondermaatse beheersing van het Standaardnederlands van de meeste Vlamingen.** Taalonzekerheid speelt in dit verband een bepalende rol. Zo geeft De Schutter (1998: 243-244)⁵⁸ aan dat er sprake is van ‘angst om dialect te spreken, omdat dat niet “netjes” is, en angst om de standaardtaal te spreken, omdat men denkt die niet aan te kunnen [...] De tussentaal lijkt in die omstandigheden uitkomst te bieden’. Op die manier geeft men aan dat het om een bewuste keuze gaat en ‘zo wordt verwacht of althans gehoopt, vallen ook echte “fouten”, te wijten aan onkunde, in de rechte plooi’. Bovendien verklaren Janssens en Marynissen (2003: 148) dat Standaardnederlands vaak in verband

⁵⁷ Geciteerd uit Plevoets (2008: 11). Debrabandere, Frans, ‘Het echeq van de ABN-actie in Vlaanderen’, in: *Nederlands van nu* 53, nr. 1 (2005), pp. 27-31.

⁵⁸ Geciteerd uit Plevoets (2008: 11). De Schutter, Georges, ‘Talen, taalgemeenschappen en taalnormen in Vlaams-België’, in: *Verslagen en mededelingen van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 108, nr. 2-3 (1998), pp. 227-251.

wordt gebracht met Nederland en in Vlaanderen ‘bestaan [er] nog steeds anti-Hollandse sentimenten’.

4. **Economische en politieke ontwikkelingen die hebben geleid tot een hogere welvaart in Vlaanderen waardoor het zelfbewustzijn van de Vlamingen is gegroeid.** Dit komt overeen met wat De Caluwe (2002: 62) hierover zegt, namelijk dat de Vlamingen ‘die zich vroeger nog gemakkelijk [lieten] culpabiliseren met betrekking tot hun gebrekkige beheersing van de standaardtaal, [...] nu onbeschoemd tussentaal [gebruiken] waar en wanneer zij dat prettig vinden’.
5. **De veranderingen in het medialandschap in Vlaanderen en dan met name de opkomst van commerciële zenders zoals VTM.** Het oprichten van deze zender in 1989 heeft volgens Janssens en Marynissen (2003: 148-149) een grote invloed gehad op de verspreiding van tussentaal in Vlaanderen. Er werd plots in de soaps, televisiespelletjes en amusementsprogramma’s die VTM begon uit te zenden gebruik gemaakt van ‘de taalvariëteit die in Vlaanderen gebruikelijk was: tussentaal’. Geleidelijk aan begon men zelfs op de openbare omroep (BRTN/VRT) deze variëteit voor sommige programma’s te gebruiken (zie ook 2.1.1). Bovendien keek men door de intrede van de commerciële zenders in Vlaanderen veel minder naar de Nederlandse televisie, waardoor ‘het (passieve) contact met het noordelijke Nederlands’ verloren ging.

Voorts geeft ook Geeraerts (2002: 101-103) enkele redenen om de opkomst van de tussentaal te verklaren. Ten eerste verwijst hij naar ‘de mythische distantie van de Vlaming t.o.v. het gezag en de openbare machtsuitoefening’, ontstaan door het eeuwenlange vreemde bewind waaraan de Vlamingen onderworpen zijn geweest. Nu Vlaanderen door economische en politieke ontwikkelingen autonoom en zelfbewuster is geworden, blijft men zich echter wantrouwig opstellen om als normbepaler te fungeren door wat er in het verleden is gebeurd. Plevoets (2008: 12) verklaart dat dit ‘[l]inguïstisch gezien [...] tot uiting [komt] in een aarzeling om zich van de taalvariëteit te bedienen die bij zijn maatschappelijke positie hoort: het Standaardnederlands’. Men zal echter in plaats daarvan meer gebruik maken van ‘een dialectisch getinte tussentaal’ waarmee men ‘zichzelf’ kan zijn. Een tweede factor is volgens Geeraerts (2002: 103) de postmoderne tijdsgeest die een onthiërarchisering teweegbrengt, door het feit dat ‘de

klassieke indeling in hoge en lage cultuur [...] opgeheven wordt'. Daar gaat volgens Geeraerts (2002: 103) ook een flexibilisering van de omgangsvormen mee gepaard.

2.3.4 Kenmerken van de tussentaal

In dit gedeelte bespreken we de belangrijkste kenmerken van de Vlaamse tussentaal. We baseren ons hiervoor op algemene overzichten van Goossens (2000: 9), De Caluwe (2002: 57-58), Janssens en Marynissen (2003: 150-151) en Cajot (2012: 47-48). De tabel met karakteristieken hebben we in vier onderdelen verdeeld: fonologische, morfologische, syntactische en lexicale kenmerken. We presenteren hier echter geen exhaustieve lijst van tussentaalkenmerken aangezien het onmogelijk is om alle eigenschappen van deze taalvariëteit op te sommen. Sommige sprekers zullen immers ook eigen dialectische en regiolectische elementen gebruiken in hun tussentaal. Daarom kan deze van persoon tot persoon erg verschillen.

1. Fonologische kenmerken

- h-procope	<i>Ik (h)eb, (h)em, -(h)eid</i>
- apocope en syncope bij korte functiewoorden	<i>Da(t), nie(t), wa(t), me(t), a(l)s, goe(d)</i>
- monoftongering van diftongen	<i>Blijven, blèèven</i>
- apocope van slot-sjwa voor een vocaal	<i>Onz'appels, z'is moe</i>

2. Morfologische kenmerken

- verbuiging van lidwoorden	<i>Ne jongen, ene boom, e minuutje</i>
- verbuiging van bezittelijke en aanwijzende voornaamwoorden	<i>Hare jas, mijnen auto, dienen hond</i>
- verbuiging van adjectieven	<i>Hare nieuwen auto, ne schonen hond</i>
- gij/u-systeem	<i>Ge vraagt u misschien af...</i>
- diminuering met -ke	<i>Meiske, boekske</i>

3. Syntactische kenmerken

- dubbele negatie	<i>Ik ruik nie(t) goe nie(t) meer</i>
- voor te + infinitief in beknopte bijzin	<i>Hij vroeg voor te gaan fietsen</i>
- van te + infinitief in beknopte bijzin	<i>Ik zal proberen van te komen</i>
- redundant-versterkend <i>da(t)</i> na onderschikkend voegwoord	<i>Ik weet nie(t) wie da(t) / of da(t) / hoe da(t) ...</i>
- doorbreking van werkwoordelijke eindgroep	<i>... zou moeten getroffen worden i.p.v. ... zou moeten worden getroffen / getroffen moeten worden</i>

4. Lexicale kenmerken

- purismen	<i>Duimspijker, stortbad</i>
- stopwoorden/interjecties	<i>Amai, awel, ça va</i>
- Vlaamse woorden	<i>Schoon, goesting, een tas koffie</i>
- gallicismen	<i>Solden, kader</i>

2.3.5 Toekomst

De huidige taalsituatie in Vlaanderen zou opgevat kunnen worden als één van diglossie. Veel taalkundigen lijken het eens te zijn over het feit dat de Vlaamse tussentaal een andere taal is dan het Standaardnederlands.⁵⁹ Janssens en Marynissen (2003: 151) zeggen hierover dat ‘in informele en semi-formele situaties [...] meestal en met veel succes Vlaamse *omgangstaal* [wordt] gesproken, maar in (zeer) formele spreektaalsituaties en als schrijftaal is de Belgische variant van de *standaardtaal* aangewezen’. Goossens (2000: 8) stelt dat men in Vlaanderen ‘op weg is naar een nieuwe tweetaligheid. Dit moet letterlijk opgevat worden: het gaat om twee talen met een eigen, linguïstisch beschrijfbaar structuur’. Geeraerts (2001: 342-343) geeft voor de verdere evolutie van het Nederlands in Vlaanderen drie basisscenario’s. Het eerste scenario stelt de tussentaal als een ‘tussenstadium’ voor. De tussentaal zou geleidelijk aan opschuiven in de richting van het Journaalnederlands. In dit geval zou er zich een informele spreektaal ontwikkelen die dicht bij het hoogste register van het taalcontinuüm staat.⁶⁰ De Caluwe (2002: 66) sluit zich aan bij deze eerste visie:

De kloof tussen standaardtaal en tussentaal zal m.a.w. verkleinen, en er zal een continuüm groeien waarbij de informelere variëteiten van het Standaardnederlands in Vlaanderen naadloos zullen overgaan in wat nu nog tussentaal wordt genoemd. Wie standaardtaal en tussentaal beheerst, zal ingrediënten van de twee zo doseren dat de taal aangepast is aan de (in)formaliteit van de situatie.

Plevoets (2008: 175-176) gaat nog een stap verder in deze redenering en weerlegt daarmee ook het diglossisch karakter van de Vlaamse taalsituatie.⁶¹ Hij stelt namelijk

dat het geen zin heeft om het Journaalnederlands en het Soapvlaams nog langer als twee verschillende talen tegenover elkaar te stellen; in Vlaanderen wordt één, enkelvoudige taal gesproken, (Algemeen) Belgisch-Nederlands, *waarbinnen* Journaalnederlandse varianten alterneren met Soapvlaamse varianten.

⁵⁹ Plevoets (2008: 13).

⁶⁰ Geeraerts (2003: 342) acht dit niet waarschijnlijk aangezien de Vlamingen voor dit scenario de tussentaal als onvolwaardig zouden moeten beschouwen en dit niet lijkt overeen te komen met de populariteit en de snelle verspreiding van deze taalvariëteit.

⁶¹ Zie ook: Cajot (2010: 19).

In het tweede scenario zou het VRT-Nederlands aan kwaliteit en kwantiteit inboeten en een beweging in de richting van de tussentaal maken. Met andere woorden, de tussentaal en het Belgische Standaardnederlands zouden ‘dichter bij elkaar komen, maar dan wel doordat het meest verzorgde Belgische Nederlands geïnformaliseerd wordt in de richting van de tussentaal’⁶². In het schema van de ‘Vlaamse Taalkloof’ (zie schema 1) komen deze twee taalvariëteiten dus dichterbij elkaar door een daling van het VRT-Nederlands en niet doordat de tussentaal stijgt.

Het laatste en meest onwaarschijnlijke scenario is dat de afstand tussen de tussentaal en het Algemeen Nederlands stabiel blijft. Dit zou gebeuren omdat de standaardtaalsprekers willen dat die afstand er is. Er is dan volgens Geeraerts (2001: 343) sprake van ‘niet-identificatie: de rol die men als standaardspreker vervult, is dan niet een rol waarmee men zich makkelijk identificeert, het is niet een rol waarin men zichzelf kan voelen. Zichzelf is men integendeel wel op een flinke afstand van die officiële taal en [...] rol’.⁶³

---

⁶² Geeraerts (2001: 343).

⁶³ Denk in dit verband aan de metafoor van de ‘zondagse-pakmentaliteit’ (zie 2.1.2).

3. Theoretische achtergrond

We zullen proberen om in dit gedeelte de theoretische achtergrond van ons onderzoek te schetsen. Omdat dit een taalattitudeonderzoek is, zullen we eerst het begrip ‘attitude’ behandelen (3.1). Daarna volgt er een hoofdstuk over de taalnormen in verschillende domeinen van onze samenleving (3.2). Ten slotte zal stilistische variatie (formaliteit vs. informaliteit) aan bod komen (3.3).

3.1 Attitude

Het begrip attitude komt oorspronkelijk uit de sociale psychologie, dat een aparte richting is in de psychologie die, om het eenvoudig te stellen, het gedrag tussen mensen onderzoekt (Boves en Gerritsen 1995). Door de jaren heen is het begrip attitude op verschillende manieren gedefinieerd. We geven in dit onderdeel een overzicht van de verschillende benaderingen, concepten en theorieën die er bestaan over attitudes (3.1.1, 3.1.2, 3.1.3) en we zullen het ook specifiek over taalattitudeonderzoek hebben (3.1.4).

3.1.1 Mentalistische vs. behavioristische opvatting

Volgens Ebertowksi (1977: 11) kent het begrip ‘attitude’ ‘bijna net zo veel definities [...] en opvattingen [...] als auteurs die zich ermee bezig houden’. In dit deel bespreken we de twee belangrijkste benaderingen van de discussie rond attitude, namelijk die van het mentalisme en het behaviorisme.

Een vaak terugkerende definitie vanuit het mentalistische standpunt komt van Allport (1967: 8). Volgens hem is een attitude ‘*a mental and neural state of readiness, organized through experience, exerting a directive or dynamic influence upon the individual’s response to all objects and situations with which it is related*’.⁶⁴ Deze benadering stelt dat attitudes ‘niet direct observeerbaar’ zijn. Dit heeft tot gevolg dat het voor de onderzoeker problematisch kan zijn ‘uit welke data ze afgeleid kunnen worden en hoe ze meetbaar zijn’.⁶⁵

Volgens de behavioristische opvatting daarentegen is het wel mogelijk om attitudes meteen af te leiden uit geobserveerd gedrag (Ebertowski 1977: 11).

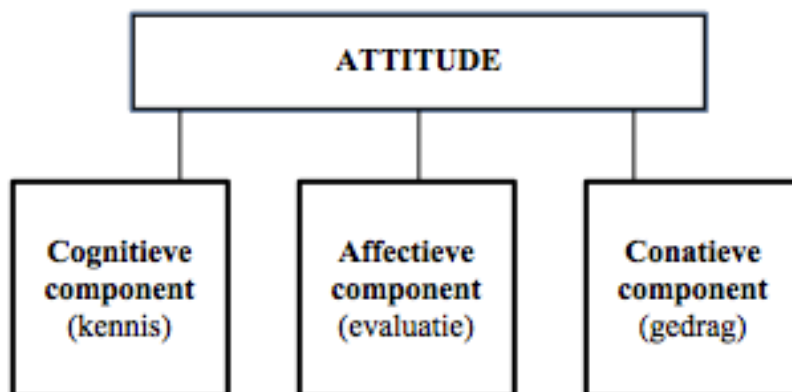
---

⁶⁴ Voor een selectie van definities en eigenschappen van attitudes zie Allport (1967: 7-8).

⁶⁵ Ebertowksi (1977: 11).

3.1.2 Attitudes: unidimensioneel of multidimensioneel?

Een ander belangrijk verschil tussen de mentalistische en de behavioristische opvatting in verband met attitudes is of we een attitude als een unidimensioneel of een multidimensioneel concept moeten zien. De mentalistische benadering beschouwt attitudes als multidimensioneel, de behavioristen als unidimensioneel (Rosiers 2010: 5). Het multidimensionele concept stelt dat een attitude drie componenten heeft: een cognitieve (kennis), een affectieve (evaluatie) en een conatieve (gedrag) (Ebertowski 1977, Garrett 2010).

Schema 3: Multidimensioneel model van een attitude.

Van Ouytsel (2012: 12) illustreert dit model aan de hand van de volgende voorbeelden:

Cognitieve component: ‘Piet gelooft dat een goede standaardtaalbeheersing hem betere jobkansen zal geven’.

Affectieve component: ‘Piet vindt dat de standaardtaal mooi en beschaafd klinkt. Hij houdt ervan om televisieprogramma’s in de standaardtaal te bekijken’.

Conatieve component: ‘Piet zal een boek over taalzuivering kopen en hij zal actief proberen om de Standaardnederlandse uitspraak te gebruiken’.

Ebertowski (1977: 11) wijst erop dat het unidimensionele model zich enkel beperkt tot de affectieve component.

3.1.3 Fishbein en Azjen (1975): theorie over beredeneerd gedrag

Zoals al bleek uit de discussie tussen de mentalistische en de behavioristische benadering (3.1.1) is de relatie tussen attitude en gedrag niet altijd eenvoudig te voorspellen. Boves en Gerritsen (1995: 283) verwijzen naar een onderzoek van Van der Plicht en De Vries (1991)⁶⁶ waaruit blijkt dat de relatie tussen gedrag en attitudes eerder miniem is. Münstermann en Van Hout (1988: 174) illustreren dit met een onderzoek van LaPiere (1934)⁶⁷:

He [LaPiere] travelled with a good-looking Chinese couple to a number of hotels and restaurants in the United States and observed whether or not this couple was admitted and served. Only once was service refused. Half a year later this 'behaviour test' [sic] he sent a letter to the same establishments asking whether they would admit and serve Chinese guests. In 92% of the cases the answer was negative.

Boves en Gerritsen (1995) presenteren in dit verband het model van beredeneerd gedrag (the theory of reasoned action) van Fishbein en Azjen (1975). Dit model stelt 'dat er geen directe relatie bestaat tussen attitude en gedrag, wel kan volgens hen [Fishbein en Azjen] gedrag het beste worden voorspeld op basis van de gedragsintenties van een persoon', die zelf dan weer bepaald worden door 'een attitude en een sociale norm'.⁶⁸ Concreet is een attitude in dit model 'een persoonlijke en evaluatieve afweging van de voor- en nadelen die aan een bepaald gedrag kleven'⁶⁹. De sociale norm komt tot stand door de mensen uit onze omgeving zoals ouders, vrienden, partner, enzovoort en wij zijn op de hoogte van welk gedrag zij zouden accepteren of afkeuren (Boves en Gerritsen 1995). Wat volgt na deze overwegingen (attitude en sociale norm) is de gedragsintentie (Boves en Gerritsen 1995). Maar de relatie tussen een intentie en een bepaald gedrag is er niet noodzakelijk een van oorzaak en gevolg aangezien verschillende 'mogelijke hindernissen kunnen verhinderen dat we onze plannen in daden omzetten'⁷⁰. Kortom, het model van Fishbein en Azjen berust op het idee 'dat de relatie tussen attitude en gedrag vaak erg zwak is. De attitude is immers een schakel in een groter proces van afwegingen dat uiteindelijk in gedrag resulteert'⁷¹.

---

⁶⁶ Van der Plicht, J. en N.K. De Vries, 'Attitudes', in: N.K. De Vries en J. van der Plicht (red.), *Cognitieve sociale psychologie*. Meppel: Boom, 1991.

⁶⁷ LaPiere, R.T., 'Attitudes vs. actions', in: *Social Forces* 13 (1934), pp. 230-237.

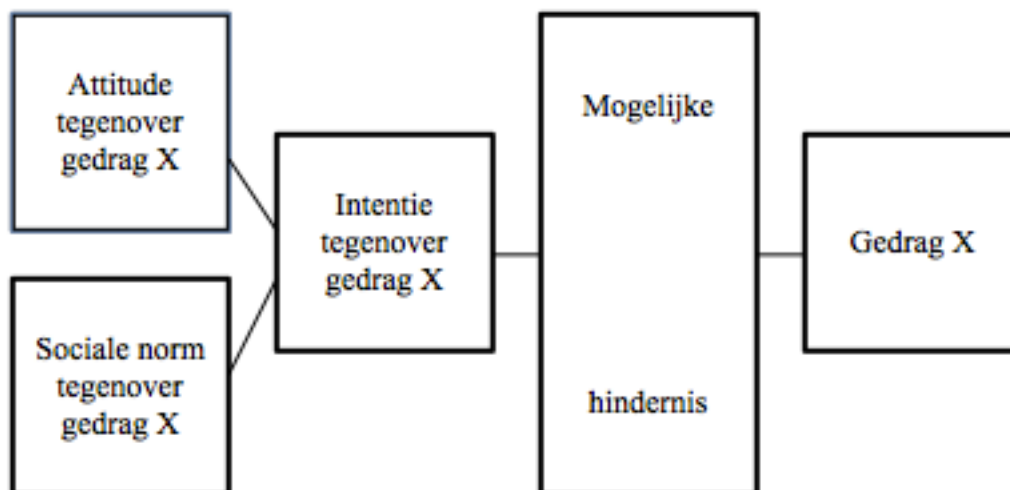
⁶⁸ Boves en Gerritsen (1995: 283).

⁶⁹ Boves en Gerritsen (1995: 283).

⁷⁰ Boves en Gerritsen (1995: 283-284).

⁷¹ Boves en Gerritsen (1995: 284).

Schema 4: Model van Fishbein en Azjen (1975), naar Boves en Gerritsen (1995: 284).

3.1.4 Taalattitudeonderzoek

We hebben ons in dit onderzoek voorgenomen om de taalattitudes van scholieren uit Tongeren en omgeving te beschrijven. Het lijkt ons daarom nuttig om te weten wat taalattitudes precies zijn. Boves en Gerritsen (1995: 280) wijzen in deze context op het feit dat elke sociale of regionale taalvariëteit tal van informatie geeft over o.a. de sociale en culturele achtergrond van een spreker. Taalvariëteiten nemen we ‘meestal waar in evaluatieve termen zoals scherp, zangerig, plat’ en ze roepen ‘een beeld op van de spreker. Die is gezellig, vriendelijk, dom, ordinair enz. Deze op taalgebruik gebaseerde indrukken noemen we in de sociolinguïstiek *taalattitudes*’.⁷² Voorts verwijzen Boves en Gerritsen (1995: 280) naar de twee pioniers op het gebied van onderzoek naar zulke taalattitudes, namelijk Wallace Lambert in Canada (1960) en William Labov in New York (1966).⁷³ Ook Knops en Van Hout (1988: 1-2) proberen taalattitudes te definiëren en baseren zich daarvoor op Cooper en Fishman (1974)⁷⁴. Ze stellen namelijk dat een definitie voor taalattitudes op twee manieren benaderd kan worden. Ten eerste kan het concept gedefinieerd worden in functie van de referent taal, met name attitudes tegenover ‘languages, language varieties, language variants and language behaviour’⁷⁵.

⁷² Boves en Gerritsen (1995: 280).

⁷³ Meer hierover in Boves en Gerritsen (1995). Respectievelijk gaat het hier over de volgende onderzoeken: Lambert, Wallace e.a. (1960) en Labov, William, *The Social Stratification of English in New York City*. Washington D.C.: Center for applied Linguistics, 1966.

⁷⁴ Cooper, R.L. en J.A. Fishman, ‘The Study of Language Attitudes’, in: *International Journal of the Sociology of Language* 3 (1974), pp. 5-19.

⁷⁵ Knops en Van Hout (1988: 1-2).

Een tweede opvatting bestaat erin taalattitudes te definiëren ‘in terms of their effects or consequences, i.e., those attitudes which influence language behaviour and behaviour towards language’⁷⁶. Voor taalattitudeonderzoek verkiest men meestal de tweede opvatting.

In de volgende delen gaan we dieper in op het nut van attitudeonderzoek (3.1.4.1). Vervolgens bespreken we enkele hypothesen in verband met attitudes tegenover taalvariëteiten (3.1.4.2). We hebben het ook over de matched-guise-techniek, een methode om taalattitudes te meten (3.1.4.3). Ten slotte geven we een beknopt overzicht van taalattitudeonderzoek in Vlaanderen (3.1.4.4).

3.1.4.1 Belang van attitudeonderzoek

Taalattitudeonderzoeken komen vaak voor in de variatielinguïstiek. Knops (1983: 281)⁷⁷ geeft twee redenen aan waarom het nuttig kan zijn om onderzoek te doen naar taalattitudes:

1. ‘Taalattitudes zijn een geïntegreerd onderdeel van de communicatieve competentie van de leden van een taalgemeenschap. Als zodanig verklaren ze het taalgedrag zowel als de reacties op taalgedrag van de leden van de taalgemeenschap’.
2. ‘Taalattitudes worden aangeleerd in het proces van socialisatie in een taalgemeenschap. Als zodanig worden ze bepaald door en bepalen ze op hun beurt de sociale structuur en het culturele-waardensysteem van die taalgemeenschap’.

Onderzoek naar taalattitudes is voorts niet onbelangrijk omdat het een licht kan werpen op taalfenomenen zoals bijvoorbeeld standaardisering of dialectverlies. Er kan met zulke onderzoeken ook nagegaan worden of tussentaal ondertussen het prestige van de standaardtaal heeft verworven of nog als een informele variëteit wordt beschouwd. Bovendien kunnen attitudeonderzoeken ook een beeld geven van de taalvariëteiten die men in bepaalde contexten, zoals het onderwijs, de media of de overheid, verkiest. Kortom, taalattitudeonderzoek ‘blijkt des te interessanter doordat attitudes in de

---

⁷⁶ Knops en Van Hout (1988: 2).

⁷⁷ Geciteerd uit Rosiers (2010: 7). Knops, Uus, ‘Meet- en manipulatietechnieken in taalattitudeonderzoek’, in: *Gramma* 7, nr. 2-3 (1983), pp. 281-307.

bijzondere taalontwikkeling van het Nederlandse taalgebied en vooral van Vlaanderen beslissend zijn'⁷⁸.

3.1.4.2 Attitudes tegenover taalvariëteiten

Het gebeurt vaak dat het Standaardnederlands als mooier wordt beschouwd dan andere variëteiten van het Nederlands of dat bepaalde dialecten beter worden gevonden dan andere. Om deze esthetische appreciatie van taalvariëteiten te verklaren hebben Trudgill en Giles (1978) drie hypothesen opgesteld die we meer in detail zullen bespreken⁷⁹:

1. **De sociale-connotatiehypothese** (the social connotations hypothesis): deze hypothese stelt dat taalattitudes tegenover linguïstische variëteiten gekoppeld zijn aan sociale connotaties. Dit betekent concreet dat de ideeën die gevormd worden over een spreker van een bepaalde variëteit samengaan met het maatschappelijke prestige van die variëteit en ook 'de landschappelijke, culturele en economische aspecten van de gebieden waar de variëteit wordt gesproken'⁸⁰. Is de beoordeling daarvan positief, dan geldt dit ook voor de attitudes tegenover de variëteit zelf.
2. **De opgelegde-normhypothese** (the imposed norm hypothesis): verschillende taalvariëteiten worden positief of negatief geapprecieerd 'door een culturele druk die in iedere taalgemeenschap wordt uitgeoefend'⁸¹. Van Bezooijen (1997: 42) stelt dat deze hypothese strikt genomen enkel standaardvariëteiten en niet-standaardvariëteiten onderscheidt. Dit komt doordat men 'systematisch met name binnen het onderwijs doordrongen [wordt] van de positieve eigenschappen van de standaardtaal'. Deze druk van de taalgemeenschap zou dan tot uiting komen in de esthetische oordelen van de mensen.
3. **De inherente-waardehypothese** (the inherent value hypothesis): volgens deze hypothese kunnen fonetische en fonologische kenmerken van verschillende

---

⁷⁸ Pinget (2009: 32).

⁷⁹ Geciteerd uit Ebertowski (1977: 15) en Van Bezooijen (1997: 41-42). Trudgill en Giles (1978) hebben hun onderzoek naar esthetische appreciatie in het Engelstalige gebied gedaan, maar de hypothesen die zij hebben opgesteld zijn ook van toepassing op o.a. het Nederlandstalige gebied.

Trudgill, P en H. Giles, 'Sociolinguistics and linguistic value judgements: correctness, adequacy, and aesthetics', in: F. Coppetiers en D.L. Goyvaerts (red.), *Functional studies in language and literature*. Gent: Story-Scientia, 1978, pp. 167-190.

⁸⁰ Van Bezooijen (1997: 41).

⁸¹ Ebertowski (1977: 15).

taalvariëteiten als intrinsiek aantrekkelijk of inherent minder mooi worden gezien. De variëteiten die esthetisch de mooiste eigenschappen en klanken hebben, worden dan als standaard geaccepteerd.

Van Bezooijen (1997: 42) voegt op basis van Van Bezooijen (1995)⁸² aan deze drie hypothesen nog een vierde toe: **de toegankelijkheidshypothese**. Deze houdt in dat men variëteiten die ‘vertrouwer, herkenbaarder en verstaanbaarder’ klinken, esthetisch positiever zal waarderen. Deze hypothese verschilt van de opgelegde-normhypothese in de zin dat de eigen variëteit als het mooist wordt beschouwd en niet het ‘cultureel opgelegde’ Standaardnederlands.

3.1.4.3 Taalattitudes meten: de matched-guisechniek

Attitudes meten kan gebeuren op een directe of een indirecte manier. Onze aandacht gaat in dit gedeelte enkel uit naar de klassieke methode voor indirecte metingen van taalattitudes, namelijk de matched-guisechniek.⁸³ We doen dit omdat de methode voor ons onderzoek voor een groot deel gebaseerd is op deze techniek. De bedoeling is om de matched-guisechniek meer in detail te bespreken, terwijl de verschillpunten tussen onze methode en de klassieke matched-guise-test in hoofdstuk vier zullen worden behandeld.

In een matched-guise-onderzoek laat men aan de proefpersonen geluidsfragmenten horen van één en dezelfde spreker die in elk fragment een andere taalvariëteit gebruikt (Knops en Van Hout 1988, Boves en Gerritsen 1995, Speelman e.a. 2013). De bedoeling is ‘that the recorded accents unfold impressions of personality traits (which are, in fact, impressions of different language varieties since all recordings are made by the same speaker) to listeners who are supposed to be unaware of the fact that only one speaker is involved’⁸⁴. Het eerste onderzoek dat op deze manier werd gedaan was dat van de psycholoog Wallace Lambert in Canada.⁸⁵ In dit tweetalig land, met het Frans en het Engels als de historische standaardtalen, wilde hij ‘the influence of

⁸² Bezooijen, Renée van, ‘De esthetische beoordeling van taalvariëteiten als functie van de leeftijd en de regionale herkomst van luisteraars’, in: *Proceedings Tweede Sociolinguïstische Conferentie*. Lunteren: z.u., 1995, pp. 67-82.

⁸³ Voor voorbeelden van directe methodes om taalattitudes te meten zie Boves en Gerritsen (1995: 286-288) en Speelman e.a. (2013: 3). Voor Speelman e.a. (2013) baseren we ons op de preprint-versie zoals die terug te vinden is op <http://www.liplab.ugent.be/pdf/SpeelmanSpruyt2013.pdf> [19 maart 2015].

⁸⁴ Speelman e.a. (2013: 4).

⁸⁵ Lambert e.a. (1960: 44-51).

communitywide stereotypes of English and French speaking Canadians'⁸⁶ analyseren. Aan de proefpersonen werd gevraagd om de persoonlijkheidskenmerken van tien sprekers te beoordelen aan de hand van geluidsfragmenten in het Frans en het Engels. Wat de proefpersonen niet wisten was dat 'actually bilinguals were used as speakers'⁸⁷. Zo ontdekte Lambert onder andere dat de Engelstalige fragmenten in de meeste gevallen positiever werden beoordeeld door de Engelstalige proefpersonen. Dit feit kan dan 'slechts samenhangen met de attitude van de luisteraars tegenover de twee talen in kwestie. De andere kenmerken van de sprekers zijn immers hetzelfde omdat het Franse en Engelse fragment door één en dezelfde spreker is ingesproken'⁸⁸.

Ondanks de populariteit van de matched-guise methode zijn metingen die zich baseren op deze techniek vaak niet van kritiek gespaard gebleven. Speelman e.a. (2013: 4) verwijzen dan vooral naar 'their artificiality, their lack of authenticity, and the influence of the semantic and syntactic structure of the recordings (i.e. *what* a speaker says may influence evaluations as much as *how* it is said)'.⁸⁹

3.1.4.4 Taalattitudeonderzoek in Vlaanderen

Taalattitudeonderzoeken zijn in het Nederlandse taalgebied, met name in Vlaanderen, erg courant. Samenvattend kunnen we de Vlaamse taalattitudeonderzoeken indelen in drie periodes.⁹⁰ In de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw werd er vooral onderzoek gedaan naar de attitudes van Vlamingen tegenover het Standaardnederlands en de dialecten (o.a. in Deprez 1984⁹¹). In de jaren negentig spitste men zich vooral toe op de convergentie en divergentie van de standaardtaal tussen Nederland en Vlaanderen. Vanaf 2000 onderzoeken taalkundigen meer en meer de houding van Vlamingen tegenover de tussentaal (o.a. Impe en Speelman 2007⁹²). In de volgende paragrafen bespreken we kort verschillende opvattingen die voortgekomen zijn uit enkele taalattitudeonderzoeken in Vlaanderen.

---

⁸⁶ Lambert e.a. (1960: 51).

⁸⁷ Lambert e.a. (1960: 51).

⁸⁸ Boves en Gerritsen (1995: 288-289).

⁸⁹ Voor een overzicht van werken met kritiek zie Speelman e.a. (2013: 4).

⁹⁰ Pinget (2009: 34) en Vancompernelle (2012: 34).

⁹¹ Geciteerd uit Vancompernelle (2012: 34-35). Deprez, Kas, 'Why do Antwerpians consider Netherlandic language varieties as "cultured", "pleasant", "beautiful", "rich"?' in: Kas Deprez (red.), *Sociolinguistics in the Low Countries*. Amsterdam: Benjamins, pp. 237-285.

⁹² Geciteerd uit Rosiers (2010: 10-11). Impe, Leen en Dirk Speelman, 'Vlamingen en hun (tussen)taal: Een attitudeel mixed guise-onderzoek', in: *Handelingen Koninklijke Zuid-Nederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis LXI*. Brussel: z.u., 2007, pp. 109-128.

In een onderzoek van Deprez (1984) moesten de informanten hun oordeel geven over fragmenten uit verschillende Nederlandstalige regio's, waaruit blijkt dat de standaardtaal beter gewaardeerd wordt dan de dialecten.⁹³ Ook al hebben veel Vlamingen vandaag de dag een 'zondagse-pakmentaliteit' tegenover het Standaardnederlands (zie 2.1.2), toch willen we met ons onderzoek proberen aan te tonen dat deze bevinding van Deprez (1984) tegenwoordig ook nog geldig is.

Impe en Speelman (2007) lieten proefpersonen een standaardtalig fragment beluisteren en daarnaast drie tussentalig gekleurde fragmenten in het Brabants, Limburgs en West-Vlaams.⁹⁴ Voor de bekwaamheidsvragen had de standaardtaal de meest positieve appreciatie, terwijl op het vlak van sociale attractiviteit Brabantse en West-Vlaamse tussentaal het best scoorden. Dit betekent dat de standaardtaal nog steeds meer prestige heeft dan de tussentalige variëteiten en dialecten, die op hun beurt dan aantrekkelijker zijn in sociale en persoonlijke contexten.

3.2 Normen

In dit onderdeel zullen we ons concentreren op het begrip 'norm'. Aangezien men in een taal bepaalde normen en waarden hanteert, zal het in het kader van dit onderzoek niet onbelangrijk zijn hier wat meer over te weten. We zullen eerst een definitie van het begrip formuleren (3.2.1). Daarnaast behandelen we de taalnormen die worden gevolgd in de drie domeinen die later in ons onderzoek aan bod zullen komen, namelijk het onderwijs (3.2.2), de media (3.2.3) en de overheid (3.2.4).

3.2.1 Definitie

Normen spelen door hun regulerende functie een erg belangrijke rol in het dagelijkse leven van mensen (Haeseryn 1987: 6). Dit is volgens Haeseryn (1987: 6) bijvoorbeeld al zo voor 'allerlei voorwerpen en produkten [sic] [die] aan bepaalde eisen [moeten] voldoen qua vorm, maat, gewicht, afmetingen, kwaliteit, enz.'. Maar naast dit praktische aspect kan er worden gesteld dat onze samenleving doordrongen is met allerlei normen die 'een houvast [betekenen] in het gemeenschappelijke leven doordat ze gedragingen van anderen herkenbaar en interpreteerbaar maken en een leidraad

---

⁹³ Vancompernelle (2012: 34-35).

⁹⁴ Rosiers (2010: 10-11).

vormen bij het eigen handelen'⁹⁵. Normen bepalen dus het gedrag van mensen in een maatschappij. Wanneer er afgeweken wordt van (volgens de norm) 'normaal' gedrag of algemeen aanvaarde en overeengekomen regels kunnen er straffen volgen, 'maar er kan ook sprake zijn van allerlei (soms erg subtiele) vormen van terechtwijzing of kritiek ('Zoiets doe je niet' of 'Dat kan niet' en dergelijke uitspraken)'⁹⁶. Verder wijst Haeseryn (1987: 9) erop dat normen ook een symbolische dimensie kunnen hebben. Jongeren die zich bijvoorbeeld afzetten tegen de normen van een oudere generatie, gaan op hun beurt eigen groepsnormen vormen en 'symboliseren daarmee hun lidmaatschap van de eigen groep, waar het zo hoort om zich tegen de andere (grotere) groep af te zetten'. Kortom, Haeseryn (1987: 9-10) definieert normen

als aan verandering onderhevige impliciete of expliciete regelingen of regels met een dwingende kracht, die zowel met het oog op het praktische effect als wat het symbolische belang betreft, bindend zijn voor een bepaald aantal mensen m.b.t. een bepaalde situatie.

Normen zijn bovendien essentieel voor het taalgedrag van mensen. Taalnormen zijn volgens Haeseryn (1987: 10) 'van het allergrootste belang als houvast voor een bepaalde groep of gemeenschap. Er kan in principe hetzelfde van gezegd worden als van gedragsnormen in het algemeen'. Ook voor taalgedrag is er een praktische en een symbolische dimensie. Het praktische aspect van taalgedrag bestaat erin om te voldoen aan bepaalde verwachtingspatronen, die men ook mag verwachten van anderen (Haeseryn 1987: 12). Er is dan een soort leidraad voor taalgedrag die communicatiepartners kunnen volgen, maar als ze 'zich niet aan die impliciete regels [houden], dan werkt het systeem niet en treden er communicatiestoornissen op'.⁹⁷ Haeseryn (1987: 12) stelt dat het op praktisch vlak 'niet meer of niet minder [is] dan een kwestie van efficiëntie'. De symbolische dimensie van taalgedrag heeft te maken met het feit dat taal kan fungeren 'als symbool van eenheid en van eigenheid van een groep [...]'. Een individu gaat zich identificeren met een groep, en ontleent er een deel van zijn eigenwaarde aan'⁹⁸. Een groep kan zich dan op zijn beurt weer afgrenzen of afzetten van een andere groep door middel van taal (Haeseryn 1987: 13).

Bennis e.a. (2004: 41) maken in verband met taalnormen een onderscheid tussen een 'externe' en een 'inherente' norm. De externe norm wordt door de

---

⁹⁵ Haeseryn (1987: 7).

⁹⁶ Haeseryn (1987: 7-8).

⁹⁷ Haeseryn (1987: 12).

⁹⁸ Haeseryn (1987: 13).

maatschappij opgelegd, met name het Standaardnederlands. De inherente norm ‘is de taalnorm van de groep mensen waar je door geboorte en/of door eigen keuze bijhoort’. Verder beschrijven Bennis e.a. (2004: 35) een taalnorm als

een idee over hoe de taal door de hele taalgemeenschap gebruikt moet worden. [...] Een benadering van zo’n norm zit wel in de hoofden van de Nederlandstaligen, maar is nergens expliciet opgeschreven. Er is bijvoorbeeld geen boek dat alle mogelijke goede en slechte zinnen van het Nederlands beschrijft, noch is er een boek dat alle goede of slechte uitspraken van woorden in het Nederlands bevat. Zulke boeken zijn onmogelijk te schrijven, onder andere omdat er elke dag wel nieuwe woorden (en daarmee ook nieuwe zinnen) bij komen.

Toch verduidelijkt Haeseryn (1987: 19) dat er wordt geprobeerd om specifieke taalnormen vast te leggen ‘in naslagwerken of werken van beperktere omvang, zoals uitspraakwoordenboeken, woordenlijsten, woordenboeken en gebruiksgrammatica’s’. Hij wijst er ook op dat zulke werken een gezaghebbende functie kunnen hebben door hun lange traditie (bv. Van Dale) ‘of doordat ze door de overheid voorgeschreven zijn (bijv. de *Woordenlijst*, beter bekend als het ‘Groene Boekje’), ofwel door een combinatie van factoren’.

In het Nederlandse taalgebied worden heel wat normen op het vlak van terminologie ontwikkeld en bewaakt door het Nederlandse Normalisatie-Instituut (NNI) en het Belgisch Instituut voor Normalisatie (BIN) (Janssens en Marynissen 2003: 156).⁹⁹ Dit gebeurt om verwarring in de vaktaalcommunicatie tussen Nederland en Vlaanderen te vermijden en de efficiëntie ervan te verhogen (Janssens en Marynissen 2003: 156).

3.2.2 Taalnorm voor het onderwijs

In dit deel bespreken we de taalnormen voor het onderwijs. In een eerste fase richten we ons op het taalbeleid voor het Vlaamse onderwijs, waarvoor we ons vooral baseren op beleidsnota’s van (voormalige) Vlaamse Onderwijsministers (3.2.2.1). Vervolgens bekijken we of het vooropgestelde beleid overeenkomt met de reële taalpraktijk in het onderwijs (3.2.2.2).

---

⁹⁹ Meer over normalisatie-instituten in Janssens en Marynissen (2003: 156-157).

3.2.2.1 Taalbeleid

In de jaren tachtig al stelt Haeseryn (1987: 18) dat het noodzakelijk is dat ‘de klassieke normoverbrengende en -verspreidende instanties, zoals onderwijs [...], de norm zelf beheersen en toepassen’. Correct Nederlands moet niet enkel tijdens de les Nederlands gehanteerd worden, zoals dat volgens hem nog te vaak het geval is. Taalproblemen in het onderwijs zouden volgens Haeseryn (1987: 18) ‘te verhelpen [zijn] door bijv. taalzorg tot een onderdeel van alle opleidingen te maken en ook op de *taalkwaliteit* van alle leermiddelen voor alle vakken te letten’.

Welke taalnorm men nu precies wil hanteren in het Vlaamse onderwijs blijkt uit verschillende recentere beleidsnota’s van (voormalige) Vlaamse onderwijsministers. Ten eerste is er de talenbeleidsnota ‘De lat hoog voor talen in iedere school. Goed voor de sterken, sterk voor de zwakken’ (2007) van toenmalig Vlaams Onderwijsminister Frank Vandenbroucke. Zijn wens is dat ‘elke jongere op een hoog, rijk niveau in het Nederlands (mondeling en schriftelijk) kan communiceren’¹⁰⁰. Vervolgens wordt er gezegd dat

[d]e opgang van krom en regionaal taalgebruik, de veranderingen in taalgebruik onder invloed van de nieuwe communicatietechnologieën en allerlei subculturele taalvarianten, maken de talige communicatie in de samenleving erg complex. Ook in het onderwijs leidt dit tot verwarring, bij sommigen zelfs tot fatalisme. Sommigen stellen zich de vraag of het nodig is om de lat hoog te leggen en ernaar te streven elk kind en elke jongere tot correct Nederlands te brengen. Toenemende taalcomplexiteit als sociologische en culturele realiteit aanvaard ik echter niet als pedagogisch excuus. (Vandenbroucke 2007: 4)

Primordiaal voor het bijbrengen van een goede beheersing van de standaardtaal aan de leerlingen zijn de gelijke maatschappelijke kansen die dit kan bieden aan de jongeren (Vandenbroucke 2007: 6). Vandenbroucke (2007: 6) wijst er ook op dat de focus niet alleen ligt op allochtone leerlingen met een andere moedertaal dan het Nederlands, maar ook op autochtone leerlingen die vaak thuis een dialect of tussentaal spreken (Vandenbroucke 2007: 7). Zoals duidelijk wordt uit de beleidsnota (2009) van Vandenbrouckes opvolger, voormalig minister van Onderwijs Pascal Smet, blijft het talenbeleid in het Vlaamse onderwijs ook na de legislatuur van Vandenbroucke belangrijk. In zijn visietekst zegt Smet (2009: 31) onder andere dat hij de scholen zal aansporen om ‘een actief en expliciet talenbeleid te voeren, waarin ze inzetten op de verbetering van de taalvaardigheid van het Nederlands’. In de conceptnota ‘Samen

---

¹⁰⁰ Vandenbroucke (2007: 4).

taalgrenzen verleggen' wijst Smet (2011: 3) op het belang van een goede kennis van het Algemeen Nederlands. In zijn nota beschouwt hij het Standaardnederlands 'als een breekijzer voor maatschappelijke emancipatie. Voor wie opgroeit in kansarmoede en zeker voor kinderen uit niet- of nauwelijks Nederlandstalige families heet de beheersing van de standaardtaal [...] zelfs de ultieme route naar een betere toekomst'¹⁰¹. Ten slotte zet ook de huidige minister van Onderwijs Hilde Crevits deze tendens voort en vraagt ze aan de Vlaamse scholen om een actief talenbeleid te voeren om zo onder andere de talenkennis van het Nederlands van de scholieren nog te versterken (Crevits 2014: 28-29).

3.2.2.2 Taalpraktijk

Het gebruik van Standaardnederlands op Vlaamse scholen komt in de praktijk echter niet altijd overeen met wat men in de beleidsteksten vooropstelt. Het lijkt ons daarom interessant om in het kader van ons onderzoek een beeld te schetsen van het taalgebruik waar de leerlingen op school mee in contact komen. De Caluwe (2011: 1-6) verwijst in dit verband naar twee onderzoeken (Walraet 2004¹⁰², Olders 2007¹⁰³) die over het reële taalgebruik in Vlaamse scholen gaan. We geven kort de meest significante bevindingen uit deze onderzoeken. Een eerste waarneming is dat er geen enkele leerkracht is die altijd en overal Standaardnederlands spreekt met de leerlingen. Ook valt het op dat de jongere generatie van leerkrachten gemiddeld meer tussentaal spreekt dan de oudere.¹⁰⁴ De oudere leerkrachten (en dan vooral de vrouwelijke) proberen meer standaardtaal te spreken.¹⁰⁵ Verder kan er tijdens de les ook sprake zijn van 'code-mixing', bijvoorbeeld 'Je moet uw agenda altijd invullen op het einde van de les'¹⁰⁶. Een laatste opmerking is de systematische 'codewisseling', namelijk 'de overstap van één variëteit naar een andere, bijvoorbeeld van standaardtaal naar tussentaal, of omgekeerd'¹⁰⁷. De Caluwe (2011: 3) geeft twee welbepaalde voorwaarden voor een wissel van Standaardnederlands naar tussentaal:

---

¹⁰¹ Absillis e.a. (2012: 3).

¹⁰² Walraet, B., *Tussentaal in de klas. Een onderzoek naar het taalgebruik van leerkrachten in het middelbaar onderwijs*. Ongepubliceerde masterscriptie. Universiteit Gent, 2004.

¹⁰³ Olders, B., *Dialect, tussentaal en standaardtaal op een Oostendse lagere school: Een sociolinguïstische etnografie van het lerarenkorps*. Ongepubliceerde masterscriptie. Universiteit Gent, 2007.

¹⁰⁴ Zie in dit verband ook De Caluwe (2011: 13).

¹⁰⁵ Zie in dit verband ook De Caluwe (2011: 13).

¹⁰⁶ De Caluwe (2011: 2).

¹⁰⁷ De Caluwe (2011: 2).

1. '[O]vergang van doceermodus naar verhaalmodus: de leerkracht doet aan zakelijke kennisoverdracht in de standaardtaal, maar zodra hij/zij iets illustreert aan de hand van een verhaal of een anekdote gaat hij/zij veel tussentaliger spreken'.
2. '[O]vergang van emotioneel neutraal naar geëxciteerd: de leerkracht geeft les in standaardtaal, maar zodra hij/zij zich boos/vrolijk maakt over het gedrag of een antwoord van een leerling wordt tussentaal gebruikt'.

Onderzoeken naar de taalpraktijk op school zoals die van Walraet (2004) en Olders (2007) leren ons dat er 'niet zo iets bestaat als 'dé klassituatie', waar dan dé standaardtaal zou moeten worden gebruikt'¹⁰⁸. Het taalbeleid voor het onderwijs zou daar volgens De Caluwe (2011: 11) meer rekening mee moeten houden.

3.2.3 Taalnorm voor de media

Volgens Haeseryn (1987: 18) behoren de media, net zoals het onderwijs, tot 'de klassieke normoverbrengende en -verspreidende instanties'. Met het oog op ons onderzoek later in dit werk beperken we onze bespreking enkel tot de media van de gesproken taal, namelijk televisie en radio.¹⁰⁹ We behandelen eerst het taalbeleid van de openbare omroep VRT (3.2.3.1) en de commerciële zender VTM (3.2.3.2). Daarnaast schetsen we een beeld van de taalpraktijk in de Vlaamse media (3.2.3.3).

3.2.3.1 Taalbeleid VRT

De VRT is in Vlaanderen in principe de enige zender 'met een concreet taalbeleid, vastgelegd in het Taalcharter dat werd opgesteld door VRT-taaladviseur Ruud Hendrickx. In dat document werden enkele richtlijnen vastgelegd met betrekking tot het taalgebruik van de openbare omroep'¹¹⁰. Er staat in het VRT-Taalcharter onder andere dat ze 'de norm voor de standaardtaal in Vlaanderen mee [willen] bepalen'¹¹¹. Die norm is voor de openbare omroep doorheen de laatste decennia geëvolueerd. Zo was volgens

---

¹⁰⁸ De Caluwe (2011: 11).

¹⁰⁹ Cf. Vancompernelle (2012).

¹¹⁰ Prieels (2012: 17).

¹¹¹ <http://www.vrt.be/taal/taalcharter-2012> [30 maart 2015].

Ruud Hendrickx¹¹² de omroep in de jaren zeventig heel erg integrationistisch¹¹³ ingesteld. Daarna ging men op de VRT de Belgisch-Nederlandse variëteit van het Nederlands accepteren (Taalcharter 1998). Vanaf 2012 (Taalcharter 2012) wil men de taalvariatie op de zender hier en daar nog vergroten door voor onder andere gelegenhedenpresentatoren en domeinexperts ‘een lichte tongval in de standaardtaal’¹¹⁴ te tolereren, terwijl dat voordien niet mocht.¹¹⁵ Maar voor journaalankers, reporters, commentaarstemmen, presentatoren, enzovoort blijft de norm echter onberispelijk Standaardnederlands. Voor fictie en humor kan er dialect en tussentaal toegestaan worden als dit functioneel is, m.a.w. als het zou bijdragen aan de geloofwaardigheid en de authenticiteit van het programma. Ook voor bekende Vlamingen maakt de VRT een uitzondering: als ze in een talkshow te gast zijn mogen ze dialect of tussentaal spreken, maar wanneer ze een programma presenteren moeten ze de strikte standaardnorm volgen (Prieels 2012: 18).

3.2.3.2 Taalbeleid VTM

Bij VTM, een Vlaamse commerciële televisiezender, bestaat er geen uitgewerkt taalcharter zoals dat van de openbare omroep. Prieels (2012: 19) baseert zich voor de taalnormen van deze zender op een interview van Van Beversluys (2004)¹¹⁶ met de taalraadsman van VTM, namelijk Jan Schoukens. In 2001, twaalf jaar na de oprichting van VTM, besloot men om met Schoukens een taalraadsman aan te stellen om zorg te dragen voor het taalgebruik van de nieuwsuitzendingen (Prieels 2012: 19). Prieels (2012: 19) stelt dat ‘[n]et zoals de VRT [...] de commerciële omroep van haar medewerkers [verwacht] dat zij de Belgische variëteit van het Standaardnederlands hanteren. Voor de overige programma’s op VTM is er daarentegen geen strikte norm. Voor presentatoren en gasten in amusementsprogramma’s ‘is het volgens taalraadsman Schoukens onbegonnen werk om [...] te verlangen dat zij standaardtaal hanteren. Dat heeft ook te maken met het feit dat er bij VTM veel Bekende Vlamingen tewerkgesteld

---

¹¹² Naar aanleiding van een lezing op de ANBF-studiedag ‘Welk Nederlands in de klas? Omgaan met taalvariatie in de NVT-context’ (14 maart 2015, Universit  de Liège).

¹¹³ Zie ook 2.1.2.

¹¹⁴ <http://www.vrt.be/taal/taalcharter-2012> [30 maart 2015].

¹¹⁵ Hendrickx verklaart op de ANBF-studiedag (14 maart 2015, Universit  de Liège) dat deze aanpassing er kwam naar aanleiding van een onderzoek van de VRT in 2011 waaruit blijkt dat het publiek een enorm grote acceptatie heeft t.o.v. variatie (regionale accenten, tussentaal).

¹¹⁶ Van Beversluys, S., *Het taalbeleid van de Vlaamse televisieomroepen*. Ongepubliceerde masterscriptie. Universiteit Gent, 2004.

zijn en die wensen te praten zoals zij dat willen'¹¹⁷. De taalraadsman van VTM geeft toe dat er steeds meer tussentaal wordt gebruikt in de media. De oorzaak daarvan ligt volgens Schoukens in het onderwijs, waar de jongere generatie tegenwoordig geen correct Standaardnederlands meer aangeleerd krijgt en dus moeten de media hun taal aanpassen (Prieels 2012: 19). Hij wijst er verder nog op dat 'VTM echter niet als schuldige [mag] worden bestempeld – zoals wel vaker gebeurt – voor de opkomst van tussentaal op radio en televisie. Volgens hem waren dialect en tussentaal immers vijftig jaar geleden ook al aanwezig in soaps en feuilletons'¹¹⁸.

3.2.3.3 Taalpraktijk

De taalpraktijk in de Vlaamse media schetsen we aan de hand van enkele onderzoeken. Zoals eerder vermeld (zie 2.3.1) heeft onderzoek van Geeraerts e.a. (2002) uitgewezen dat het taalgebruik in soaps zoals *Thuis* en *Familie* erg tussentalig gekleurd is. Op zich stemt dit overeen met wat Ruud Hendrickx in het Taalcharter vooropstelt met betrekking tot het verhogen van de geloofwaardigheid en de authenticiteit van soaps. Prieels (2012: 22) wijst echter op een opvallende conclusie van Geeraerts e.a. (2002), namelijk dat het taalgebruik in *Thuis* (VRT) meer tussentalige elementen bevat dan dat in *Familie* (VTM). Een verklaring die Geeraerts e.a. (2002) hiervoor geven is dat *Thuis* realistischer is dan *Familie* en dat daardoor het taalgebruik in *Thuis* meer aansluit bij de Vlaamse taalwerkelijkheid waarmee de kijker zelf dagelijks in contact komt (Prieels 2012: 22).

Uit een onderzoek van Prieels (2012) naar het taalgebruik van presentatoren in tv-magazines blijkt 'dat er zowel bij de openbare omroep VRT als bij de commerciële zender VTM zeer frequent gebruik wordt gemaakt van tussentaal'¹¹⁹. Dit is evenwel niet volgens de richtlijnen van het VRT-Taalcharter over het taalgebruik van presentatoren (zie 3.2.3.1). Het is volgens Prieels (2012: 92) zelfs zo dat de presentatoren van VTM een hoger standaardtaalgebruik vertonen dan die van de openbare omroep. Prieels (2012: 92) merkt ten slotte nog op dat er vooral tussentaal wordt gesproken als de presentatoren 'tijdens het programma in gesprek treden met andere personen. Dat doen

---

¹¹⁷ Prieels (2012: 20).

¹¹⁸ Prieels (2012: 19-20).

¹¹⁹ Prieels (2012: 91).

ze in de eerste plaats omdat er een gemoedelijke sfeer wordt gecreëerd die ook hun taalgebruik beïnvloedt'.¹²⁰

Een onderzoek van Saey (2010)¹²¹ geeft aan dat ook radiopresentatoren vaak tussentaal gebruiken. Als we rekening houden met het taalcharter van Hendrickx valt ook hier weer op dat het taalbeleid en de taalpraktijk niet naadloos op elkaar aansluiten.

De drie hierboven beschreven onderzoeken tonen aan dat het taalgebruik in de media in de praktijk eigenlijk grotendeels overeenkomt met de sterke aanwezigheid van de Vlaamse tussentaal in het dagelijkse leven van de Vlaming.¹²²

3.2.4 Taalnorm voor de overheid

Hoewel er niet veel literatuur bestaat over de relatie tussen het domein van de overheid en het Standaardnederlands, wijst Vancompernelle (2012: 51) toch op het feit dat dit 'een kerngebied in de transmissie van keurig taalgebruik blijkt te vormen'. Verder geeft ze aan dat het domein 'overheid' zeer breed is en 'op verschillende manieren [kan] opgevat worden'. In ons onderzoek zijn er voor dit domein onder andere situaties met een politieke context (politici en ministers)¹²³.

Uit een onderzoek naar tussentaalelementen in het taalgebruik van Vlaamse politici door Van Laere (2003) blijkt onder andere dat '[e]nerzijds [...] tussentaal zo omni-situationeel [is] geworden dat ze ook het politieke domein veroverd heeft; anderzijds is de politieke wereld zelf geïnformaliseerd waardoor die een informele omgangstaal nodig heeft'¹²⁴. Die twee factoren hebben volgens haar onderzoek een invloed op de jongere generatie van Vlaamse politici, die er blijkbaar bewust voor kiest om tussentaal te gebruiken in plaats van Standaardnederlands (Van Laere 2003). De politici van de oudere generatie daarentegen spreken meestal verzorgder dan die van de jongere (Van Laere 2003). Het generatieverschil blijkt volgens haar onderzoek de meest significante factor te zijn voor het taalgebruik van de onderzochte Vlaamse politici.

---

¹²⁰ Denk in dit verband aan de taalaccomodatietheorie (zie 2.2.5).

¹²¹ Saey, C., *Taalgebruik op de radio. Tussentaal en code-switching bij radiopresentatoren*. Ongepubliceerde masterscriptie. Universiteit Gent, 2010.

¹²² De alomtegenwoordigheid van de Vlaamse tussentaal blijkt onder andere uit 'De Grote Taalpeiling' (2013) van de VRT: 80% van de Vlaamse gezinnen gebruikt tussentaal. <http://www.vrt.be/taal/de-grote-taalpeiling-tussentaal-is-overal> [31 maart 2015].

¹²³ Cf. Vancompernelle (2012).

¹²⁴ Van Laere (2003: 172).

Ook De Caluwe (2002: 66) merkt op dat tussentalige elementen het discours van leden van de spraakmakende gemeente, waaronder politici, binnendringen. Volgens hem zullen sprekers die zowel Standaardnederlands als tussentaal beheersen, kenmerken van beide variëteiten gebruiken in hun taalgebruik in functie van de (in)formaliteit van de context.

3.3 Stijl: formeel vs. informeel

Het laatste aspect dat we in dit theoretische deel zullen bespreken is de stilistische variatie binnen een taal. Dit zal van belang zal zijn voor ons onderzoek en daarom zullen we eerst proberen om vanuit een sociolinguïstisch perspectief een definitie te geven van het begrip ‘stijl’ (3.3.1). Verder beschrijven we twee verschillende opvattingen die er bestaan over stilistische variatie, met name het standpunt van Labov (3.3.2) en dat van Bell (3.3.3).

3.3.1 Definitie

Boves en Gerritsen (1995: 182) stellen dat het begrip ‘stijl’ in de sociolinguïstiek ‘de algemene noemer voor situationeel bepaald taalgebruik [is]. Een van de kenmerken waarin situaties onderling van elkaar verschillen is de mate van formaliteit’. Mensen vinden bepaalde situaties (bijvoorbeeld een gesprek met vrienden) minder formeel dan andere (bijvoorbeeld een gesprek met een professor). Voorts zeggen Boves en Gerritsen (1995: 182) dat er vermoedelijk een relatie bestaat tussen de formaliteitsgraad van een situatie ‘en de mate waarin we ons bewust zijn van ons eigen gedrag’. Het is volgens Boves en Gerritsen (1995: 182) ook zo dat sprekers meer aandacht besteden aan hun taalgebruik in formele situaties dan in informelere contexten.

3.3.2 Laboviaanse opvatting

Labov plaatst de verschillende spreekstijlen van mensen op een continuüm met aan de ene pool informaliteit en aan de andere formaliteit (Boves en Gerritsen 1995). Het zal later in deze scriptie duidelijk worden dat ook wij met een continuüm werken voor de situaties die we gebruiken voor ons onderzoek. Deze situaties nemen in het stijlcontinuüm dan een plaats in naargelang van hun (in)formaliteit. Volgens Labov is

‘de mate van aandacht die we aan onze taal besteden, [...] de enige factor die bepalend is voor hoe formeel we spreken’¹²⁵. Labov’s opvatting (het criterium van aandacht) heeft heel wat kritiek gekregen. Een van de meest significante reacties kwam van Bell (1984), die we hieronder (3.3.3) wat meer in detail zullen bespreken.¹²⁶

Verder wijzen Boves en Gerritsen (1995: 188) op het feit dat er zelfs binnen een gesprek kan gewisseld worden van een formele spreekstijl naar een meer informele. Zij stellen dat ‘de relatie tussen een spreekstijl en een situatie niet statisch is. We spreken niet alleen op een bepaalde manier omdat de situatie dat dicteert. De relatie tussen situatie en stijl is veeleer dynamisch’. Ons eigen taalgedrag beïnvloedt als het ware de formaliteitsgraad van een situatie (Boves en Gerritsen 1995: 188). De belangrijkste functies van zulke veranderingen in stijl zijn ‘het creëren van solidariteit (een wij-gevoel), of juist het tegenovergestelde: het scheppen van afstand tussen de deelnemers aan een gesprek’.

3.3.3 Opvatting van Bell

Uit een onderzoek van Bell (1984) in Nieuw-Zeeland blijkt dat de taal die de nieuwslezers gebruiken op de radio verschilt van het ene station tot het andere. In Nieuw-Zeeland leest eenzelfde nieuwslezer het nieuws voor voor verschillende zenders met elk hun eigen doelgroep. Bell kwam zo tot de vaststelling dat ‘de nieuwslezers voor het ene station veel formeler spraken dan voor het andere. Omdat ze altijd nieuwsbulletins voorlazen kan het volgens Bell onmogelijk zo zijn dat ze voor de ene zender systematisch meer aandacht aan hun spraak besteedden dan voor de andere zender’¹²⁷. Bijgevolg veronderstelt Bell dat de stijl te maken heeft met de reactie op de luisteraar. Met andere woorden, hij neemt aan dat ‘de invloed van de luisteraars, de doelgroep, bepalend is voor de keuze van de taalvariëteiten’¹²⁸. Boves en Gerritsen (1995: 193) stellen dat dit taalgedrag van de nieuwslezers uit Bell’s onderzoek te verklaren valt door het gegeven dat ‘mensen het over het algemeen het prettigst vinden te luisteren naar mensen die spreken als zichzelf. Deze verklaring sluit dicht aan bij de accommodatietheorie van Howard Giles’ (zie 2.2.5).

---

¹²⁵ Boves en Gerritsen 1(1995: 182).

¹²⁶ Bell, A., ‘Language Style as Audience Design’, in: *Language in Society* 13 (1984), pp.145-204.

¹²⁷ Boves en Gerritsen (1995: 192).

¹²⁸ Boves en Gerritsen (1995: 192).

4. Methodologie

In dit hoofdstuk zullen we de methodiek van ons onderzoek meer in detail bespreken. In een eerste fase zal de procedure beschreven worden (4.1). Vervolgens behandelen we de gebruikte fragmenten voor ons onderzoek (4.2), leggen we het onderzoeksopzet uit (4.3) en geven we meer informatie over de proefpersonen (4.4). Ook de dataverzameling en -verwerking komen in dit deel aan bod (4.5). Ter afsluiting van dit hoofdstuk formuleren we de belangrijkste onderzoeksvragen en onze verwachtingen (4.6).

4.1 Procedure

We baseren de procedure van ons onderzoek voor een groot deel op Vancompernelle (2012). Zij gebruikt voor haar onderzoek een methode die grotendeels overeenkomt met de klassieke techniek voor indirecte metingen van taalattitudes, namelijk de *matched-guisemethode*.¹²⁹ In dit onderdeel beschrijven we onze methode.

De proefpersonen in ons onderzoek krijgen vier verschillende geluidsfragmenten te horen die ze aan de hand van invulformulieren moeten beoordelen.¹³⁰ Elk fragment komt overeen met een bepaalde taalvariëteit van het Nederlands: Standaardnederlands, tussentaal, Brabants dialect en Limburgs dialect. In tegenstelling tot de klassieke methode van Lambert krijgen onze informanten vier verschillende sprekers te horen en niet één spreker die de vier taalvariëteiten perfect beheerst. Er is in ons onderzoek ook geen enkel verband tussen de inhoud van de gesprekken in de verschillende fragmenten. Naar het voorbeeld van Vancompernelle (2012) hebben we gekozen om met een schaal van twee keuzes te werken. Op die manier worden ‘tussenposities [vermeden] [...]’. We verliezen echter niet uit het oog dat externe factoren onze resultaten kunnen beïnvloeden. Wij denken daarbij bijvoorbeeld aan de spraakkenmerken van de sprekers en de persoonlijkheidsoordelen van de respondenten¹³¹.

---

¹²⁹ Voor een gedetailleerde beschrijving van de *matched-guise*techniek zie 3.1.4.3.

¹³⁰ Vancompernelle (2012) gebruikt voor haar onderzoek vijf fragmenten. Meer daarover in 4.2.

¹³¹ Vancompernelle (2012: 62).

4.2 Fragmenten

Voor de keuze van de fragmenten baseren we ons opnieuw voor een groot stuk op Vancompernelle (2012). Toch hebben we ook hier enkele aanpassingen aangebracht. Zo bestaat ons onderzoek niet uit vijf geluidsfragmenten zoals dat van Vancompernelle, maar uit vier. Het onderzoek van Vancompernelle maakt voor de variëteit ‘tussentaal’ een onderscheid tussen ‘formele’ en ‘informele’ tussentaal. Vandekerckhove (2014: 103) zegt daarover het volgende:

Het onderscheid tussen formele tussentaal en informele tussentaal lijkt me helaas behoorlijk ongelukkig. [...] Er lijkt met andere woorden weinig grond voor de gehanteerde tweedeling bij de variëteit ‘tussentaal’.

Om die reden hebben wij beslist om voor ons onderzoek slechts gebruik te maken van vier geluidsfragmenten en geen rekening te houden met de variëteit ‘informele tussentaal’ van Vancompernelle.¹³² Elk fragment in ons onderzoek komt overeen met één van de geanalyseerde taalvariëteiten: Standaardnederlands, tussentaal, Brabants dialect (toonaangevend centrum) en Limburgs dialect (periferie). Een ander verschil tussen dit onderzoek en dat van Vancompernelle (2012) is de keuze voor het dialect van de periferie. In Vancompernelle (2012) is er gekozen voor een West-Vlaams dialect. Voor dit onderzoek viel de keuze op een fragment met een Limburgs gekleurd accent, meer bepaald het dialect van Tongeren. Het leek ons nuttig om het dialect van deze stad te gebruiken aangezien ons attitudeonderzoek zich richt op scholieren uit Tongeren en omgeving.

We hebben de originele geluidsfragmenten aangepast met behulp van het computerprogramma *Audicty 2.0.5*. Op die manier wilden we de lengte van de fragmenten beperken zodat de proefpersonen hun aandacht niet zouden verliezen tijdens het beluisteren ervan. Ook hebben we ervoor gezorgd dat de fragmenten ongeveer even lang duren. Voor de transcripties van de verschillende fragmenten verwijzen we naar bijlage 1. Ook een auditieve versie van de fragmenten is beschikbaar op cd (zie bijlage 6).

---

¹³² We vinden dat in het onderzoek van Vancompernelle (2012) de Brusselse spreeksters in het geluidsfragment dat overeenkomt met ‘informele tussentaal’ een licht Frans accent hebben en de Vlaamse tussentaal minder goed representeren dan het fragment met de ‘formele tussentaal’ van Nathalie Meskens. Wanneer we onze resultaten voor tussentaal in hoofdstuk 5 zullen vergelijken met die van Vancompernelle, baseren we ons dus op de variëteit ‘formele tussentaal’ uit haar onderzoek.

In de volgende delen zullen we de vier fragmenten die we hebben gebruikt voor ons onderzoek meer in detail bespreken. Het gaat om een fragment in Standaardnederlands (4.2.1), in tussentaal (4.2.2), in Brabants dialect (4.2.3) en in Limburgs dialect (het Tongers) (4.2.4).

4.2.1 Standaardnederlands

Het fragment dat het Standaardnederlands moet representeren komt uit het (voormalige) tv-programma *De Laatste Show*, dat werd uitgezonden op de VRT (Eén). Het fragment dat wij gebruiken dateert van 27 september 2010 en duurt 51 seconden. We hebben dit fragment gekozen naar het voorbeeld van Vancompennolle (2012). De sprekerster in dit fragment is Frieda Van Wijck (1950), een bekende Vlaamse journaliste en tv-presentatrice, voornamelijk actief op de openbare omroep.

Vandekerckhove (2014: 105) maakt in haar bespreking van Vancompennolle (2012) twee opmerkingen in verband met dit fragment. Ten eerste zegt ze dat ‘het standaardtalige fragment gelinkt is aan een informele context: ook de standaardtaalsprekerster wordt namelijk [...] opgevoerd in het luchtige praatprogramma *De Laatste Show*’. Daarnaast stelt Vandekerckhove (2014: 105) vast dat Frieda Van Wijck een Limburgse tongval heeft. Ze geeft aan dat ‘Van Wijck [...] een vlotte standaardtaalsprekerster [is], maar bepaalde accentkenmerken, en met name een vrij geprononceerde huig-/R/, maken haar identificeerbaar als niet-Brabants/Antwerps, dus als niet afkomstig uit de centrale regio’. We moeten er rekening mee houden dat deze twee elementen de resultaten eventueel zouden kunnen beïnvloeden. Toch denken we dat deze opmerkingen van Vandekerckhove (2014) niet noodzakelijkerwijs problematisch hoeven te zijn voor de keuze van dit fragment voor ons onderzoek. Voor een transcriptie verwijzen we naar bijlage 1. Het originele fragment is te vinden op <http://www.een.be/programmas/de-laatste-show/frieda-van-wijck> [5 april 2015].

4.2.2 Tussentaal

Het fragment waarin tussentaal wordt gebruikt, komt ook uit het (voormalige) tv-programma *De Laatste Show* van de openbare omroep. Dit fragment dateert van 14 september 2010 en onze versie duurt precies een minuut. We hebben ook dit fragment gekozen naar het voorbeeld van Vancompennolle (2012). De sprekerster in dit fragment

is Nathalie Meskens (1982), een Vlaamse actrice, presentatrice en zangeres. Zij is actief op zowel de openbare omroep VRT als op de commerciële zender VTM.

We bespreken nu kort enkele tussentalige kenmerken uit Meskens' discours. We doen dit op basis van het overzicht van tussentaalkenmerken eerder in dit werk (zie 2.3.4). De opvallende eigenschappen van tussentaal zijn in de transcriptie van dit fragment gemarkeerd (zie bijlage 1). Het meest frequente tussentaalkenmerk in haar taalgebruik is de apocope bij korte functiewoorden (bv. *ma*, *da*, *goe*, *nie*). Ook de h-procope vinden we terug (bv. *nen [h]oop huizen*). Verder verbuigt ze lidwoorden en aanwijzende voornaamwoorden (bv. *nen toerist*, *nen [h]oop huizen*, *dieje chauffeur*) en maakt ze systematisch gebruik van het gij-systeem. Voor de originele versie verwijzen we naar <http://www.een.be/programmas/de-laatste-show/de-aanrader-nathalie-meskens> [5 april 2015].

4.2.3 Brabants dialect (toonaangevend centrum)

Het fragment waarin het Brabantse dialect wordt gesproken komt uit de soap *Thuis* (aflevering 3515, seizoen 19, 17 februari 2014) van de openbare omroep en duurt 57 seconden. Het taalgebruik in dit fragment (Brabants dialect uit het toonaangevend centrum) weerspiegelt de taal die men spreekt in Vlaamse soaps. Ons fragment voor deze taalvariëteit is vergelijkbaar met dat van Vancompernelle (2012) doordat het ook uit de soap *Thuis* komt en dezelfde spreeksters (Femke en Nancy) aan het woord zijn. De rol van Femke wordt vertolkt door de Vlaamse actrice Vanya Wellens. Ann Pira speelt de rol van Nancy.

Kenmerkend voor dit dialect is onder andere het systematische gebruik van het gij-systeem en de gesloten uitspraak van de korte vocalen (bv. *ekik*, *kik*) (zie 2.2.2). Ook zijn in dit fragment verschillende tussentaalkenmerken (zie 2.3.4) terug te vinden zoals onder andere de apocope bij korte functiewoorden (bv. *ma*, *da*, *goe*, *nie*), monoftongering van diftongen (bv. *kùssen* i.p.v. *kuisen*), diminuering met -ke (bv. *halfuurke*), redundant-versterkend da(t) na onderschikkend voegwoord (bv. *'k Weet nie of da da...*), enzovoort. Opnieuw hebben we de taalelementen die afwijken van de standaardtaal gemarkeerd in de transcriptie van dit fragment (zie bijlage 1).¹³³

¹³³ Originele versie op <http://www.youtube.com/watch?v=ESowuLssLwI> [5 april 2015].

4.2.4 Limburgs dialect (periferie)

Voor het fragment met een dialect uit de periferie hebben we gekozen om het dialect uit de Zuid-Limburgse stad Tongeren te gebruiken. We hebben dit gedaan omdat de proefpersonen in ons onderzoek uit Tongeren en omgeving komen. Ons fragment draagt de naam ‘Het dialect van Tongeren: Over de verstaanbaarheid van dit dialect’ en is van *Spraakmakers: Limburg in taalvariatie* (1976 - Bandencollectie UGent, Vakgroep Nederlands, Afdeling Taalkunde). Het fragment duurt 32 seconden en in tegenstelling tot de drie andere geluidsfragmenten van dit onderzoek is er hier een (anonieme) mannelijke stem te horen. De man in kwestie spreekt het authentieke Tongerse dialect.

Enkele dialectische kenmerken van het Tongers uit onze bespreking in hoofdstuk twee (zie 2.2.3) komen in dit fragment terug. Zo hebben we gewezen op de uitspraak van de klanken *ui* (bv. *muil*) en *ij* (bv. *tijd*) in het Standaardnederlands, die in het Tongerse dialect als *au* (bv. *maul*) en *ai* (bv. *taid*) worden gerealiseerd. Een ander duidelijk voorbeeld is het gebruik van het persoonlijk voornaamwoord *ich* om een eerste persoon enkelvoud ‘ik’ aan te duiden. Voor een transcriptie van het fragment in het Tongerse dialect verwijzen we naar bijlage 1.¹³⁴ Het originele fragment staat op <https://www.youtube.com/watch?v=GYV0eEZkuIQ> [5 april 2015].

We zijn er ons ten slotte van bewust dat de keuze van de hierboven vermelde fragmenten (zie 4.2.1, 4.2.2, 4.2.3 en 4.2.4) eventueel bekritiseerd zou kunnen worden. Zo zijn de mensen die aan het woord zijn in de verschillende fragmenten niet allemaal van hetzelfde geslacht. In de fragmenten met het Standaardnederlands, tussentaal en Brabants dialect zijn het vrouwelijke spreeksters die het woord voeren. In het fragment met het Tongerse dialect daarentegen horen we een mannelijke stem. Ook het feit dat drie van de vier fragmenten uit tv-programma’s komen, zou een invloed kunnen hebben op de resultaten. Hoewel er aan de proefpersonen nadrukkelijk gevraagd werd om geen rekening te houden met de persoon die spreekt maar wel met de taal die er gesproken wordt in een fragment, valt niet uit te sluiten dat sommige scholieren bepaalde bekende Vlamingen meteen herkennen (bv. Frieda Van Wijck, Nathalie Meskens of Nancy uit *Thuis*).

---

¹³⁴ Voor de transcriptie van het fragment in het Tongerse dialect heeft Maurice Palmen zich gebaseerd op het dialectwoordenboek van Stevens, A., *Túngërsë Diksjênêer*. Tongeren: A. Michiels, 1986.

4.3 Onderzoeksopzet

De bedoeling van ons onderzoek is om de attitude van scholieren uit Tongeren en omgeving tegenover Standaardnederlands, tussentaal en dialect te analyseren. De doelpopulatie die we willen bereiken met dit onderzoek is die van schoolgaande jongeren uit Tongeren en omgeving. Het is belangrijk ‘om ervoor te zorgen dat de gevonden antwoorden betrouwbaar kunnen worden gegeneraliseerd over een populatie’¹³⁵. Om die reden hebben we geprobeerd om een zo aselekt mogelijke steekproef op te stellen waardoor elk lid van de doelpopulatie evenveel kans maakt om in de steekproef te vallen. In een eerste fase hebben we het kader van ons onderzoek opgesteld. We hebben daarbij gekozen voor de zes middelbare scholen in Tongeren (zie tabel 1). We wilden geen enkele middelbare school in Tongeren overslaan om op die manier een zo breed mogelijk onderzoeksgebied te krijgen, waardoor ook elke schoolgaande jongere in Tongeren evenveel kans maakte om aan het onderzoek deel te nemen. Bovendien hebben we ervoor gezorgd dat de verschillende onderwijsvormen van het secundair onderwijs in Vlaanderen (Algemeen Secundair Onderwijs, Technisch Secundair Onderwijs en Beroepssecundair Onderwijs) vertegenwoordigd zijn in dit onderzoek. De zes onderzochte secundaire scholen representeren ook de drie grote onderwijsnetten waaruit het Vlaamse onderwijs bestaat (zie tabel 1).

School (in Tongeren)	Type onderwijs	Onderwijsnet
VIIO humaniora	ASO	Vrij gesubsidieerd onderwijs (katholiek)
VIIO handel & zorg	ASO en BSO	Vrij gesubsidieerd onderwijs (katholiek)
VIIO nijverheid	TSO en BSO	Vrij gesubsidieerd onderwijs (katholiek)
Provinciaal Instituut voor Biotechnisch Onderwijs	TSO en BSO	Officieel gesubsidieerd onderwijs (provincie)
Koninklijk Atheneum	ASO	Gemeenschapsonderwijs
Koninklijk Technisch Atheneum 2	TSO en BSO	Gemeenschapsonderwijs

Tabel 1: Overzicht van de onderzochte scholen in Tongeren.

Na de eerste contacten met de scholen via leerkrachten, secretariaatsmedewerkers en directies werden er datums vastgelegd om de enquêtes af te nemen. Voor de meeste scholen volstond één datum. Er werd ook aan de scholen gevraagd om enkel klassen uit

¹³⁵ Boves en Gerritsen (1995: 140).

de derde graad, d.w.z. vijfde, zesde (en één keer zevende) middelbaar, ter beschikking te stellen voor het onderzoek (zie tabel 2). Op die manier hebben alle proefpersonen, ongeacht de school, ongeveer dezelfde leeftijd. We willen er ook op wijzen dat ons onderzoek niet enkel tijdens de les Nederlands werd afgenomen. De aard van de les en de specialisatie van de leraar/lerares die een stuk van zijn/haar les afstond, waren niet van belang. Verder zijn alle enquêtes afgenomen gedurende de lessen. De leraar/lerares die op dat moment les aan het geven was aan de betrokken klasgroep, bleef aanwezig in het lokaal tijdens het uitvoeren van het onderzoek. Zoals blijkt uit tabel 2 hebben in totaal 260 scholieren aan het onderzoek deelgenomen.

Datum	School (in Tongeren)	Type onderwijs	Klas	Aantal ppn.
24/09/14	VHIO humaniora	ASO	6EM1	20
24/09/14	VHIO humaniora	ASO	6LM/6MWe	16
24/09/14	VHIO humaniora	ASO	6EM2	22
2/10/14	PIBO	TSO	5BIO	5
2/10/14	PIBO	BSO	5BTU	16
3/10/14	VHIO handel & zorg	TSO	5GWW/5OM	20
3/10/14	VHIO handel & zorg	TSO	6MM	6
3/10/14	VHIO handel & zorg	BSO	5RVM	14
9/10/14	Koninklijk Technisch Atheneum 2	TSO	5BI	4
9/10/14	Koninklijk Technisch Atheneum 2	TSO	6ET/6LO	9
9/10/14	Koninklijk Technisch Atheneum 2	TSO	5STW/5SV	15
9/10/14	Koninklijk Technisch Atheneum 2	BSO	6K	12
9/10/14	Koninklijk Technisch Atheneum 2	BSO	7KG	8
10/10/14	PIBO	TSO	6T	14
10/10/14	VHIO nijverheid	TSO	6MVT	6
10/10/14	VHIO nijverheid	TSO	6EIT	5
10/10/14	VHIO nijverheid	TSO	6IW	9
10/10/14	VHIO nijverheid	TSO	6EM/6IICT	14
10/10/14	VHIO nijverheid	BSO	6WM	4
10/10/14	VHIO nijverheid	BSO	6EI	5
17/10/14	Koninklijk Atheneum	ASO	5EM/5WeWi/5HW/5LWi/5LM/5MWe	22
17/10/14	Koninklijk Atheneum	ASO	6EM/6WeWi/6HW/6LWi/6LM	14
TOTAAL				260

Tabel 2: Overzicht van de datums waarop de enquête werd afgenomen, de scholen, het type onderwijs, de klasgroep en het aantal bevraagde proefpersonen (ppn.).

4.4 Informanten

In dit deel geven we wat meer informatie over de proefpersonen van ons onderzoek. Zoals eerder gezegd (zie 4.3), hebben we ons gericht op scholieren uit de derde graad van het secundair onderwijs. Dit wil zeggen dat de meesten onder hen zeventien à achttien jaar oud zijn (geboortjaar 1998/1997). Toch is er ook een aanzienlijk deel een jaar ouder (1996). Waarschijnlijk gaat het dan om scholieren die een jaar zijn blijven zitten of deel uitmaken van de klasgroep (7KG) uit het zevende jaar (zie tabel 2). Bovendien is er een kleine minderheid¹³⁶ die nog wat ouder (1995, 1994 en 1993) is of zelfs een beetje jonger (1999).¹³⁷ De keuze om jongeren te gebruiken voor ons attitudeonderzoek heeft te maken met het feit dat zij ‘de toekomstige volwassenen [zijn] en [...] dus betrouwbare proefpersonen voor extrapolatie naar de toekomst. Ze hebben zeker ook een grote invloed op de taalevolutie’¹³⁸.

Eén van de sociolinguïstische factoren waar we in ons onderzoek rekening mee zullen houden is het type onderwijs dat de proefpersonen volgen. De verschillende onderwijsvormen waartoe de bevroegde scholieren behoren zijn ASO, TSO en BSO. In tabel 3 volgt een overzicht van het aantal proefpersonen per type onderwijs.

Type onderwijs	Aantal proefpersonen
ASO	94
TSO	107
BSO	59
TOTAAL	260

Tabel 3: Overzicht van het aantal proefpersonen per onderwijsvorm (ASO, TSO en BSO).

Een andere factor die we in aanmerking nemen, is het geslacht van de scholieren. Er bestaan namelijk verschillen tussen mannen en vrouwen in hun houding tegenover taalvariëteiten. Zo blijkt dat vrouwen vaker standaardtaliger zouden spreken, terwijl mannen de voorkeur lijken te geven aan dialect (zie 2.2.4 en 3.2.2.2). Tabel 4 schetst het aantal mannelijke en vrouwelijke scholieren dat aan onze enquête heeft deelgenomen.

¹³⁶ Het gaat concreet om vijftien bevroegde scholieren.

¹³⁷ Ook is het zo dat in zeven gevallen de geboortedatums onbekend gebleven zijn.

¹³⁸ Vancompernelle (2012: 68-69).

Geslacht	Aantal proefpersonen
Mannen	156
Vrouwen	104
TOTAAL	260

Tabel 4: Overzicht van het aantal proefpersonen per geslacht.

Een laatste element dat we hier zullen bespreken is de woonplaats van de proefpersonen.¹³⁹ Het is namelijk zo dat er in de Tongerse scholen vaak sprake is van een vrij grote instroom van scholieren vanuit andere plaatsen (o.a. verschillende gemeentes in Limburg, Nederland, Wallonië, enzovoort). Aangezien we in dit onderzoek onze aandacht willen vestigen op scholieren uit Tongeren en omgeving, lijkt het ons belangrijk om enkel de proefpersonen uit de gemeente Tongeren en omgeving te laten meetellen. Dit betekent concreet dat de scholieren uit bepaalde andere plaatsen niet zullen worden meegerekend in onze analyses. In totaal komen er 25 van de 260 proefpersonen niet uit Tongeren of de omgeving rond Tongeren. We hebben deze scholieren toch in het overzicht (zie tabel 5) en de spreadsheet (zie bijlage 6) opgenomen omdat ze (bv. de scholieren uit Wallonië) een uitgangspunt voor verder onderzoek kunnen zijn.¹⁴⁰

Bepaald(e) stad/provincie/regio/land	Aantal proefpersonen
Tongeren	128
Omgeving (en bij uitbreiding provincie Limburg)	107
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	2
Vlaams-Brabant	1
Antwerpen	1
Wallonië	11
Nederland	10
TOTAAL	260

Tabel 5: Overzicht van het aantal proefpersonen per plaats.

4.5 Gegevens

In dit gedeelte bespreken we de gegevens die we hebben gebruikt voor ons attitudeonderzoek. We hebben het eerst over de manier waarop we de gegevens hebben verzameld (4.5.1). Daarnaast behandelen we de classificatie van de gegevens (4.5.2).

¹³⁹ Voor de precieze beschrijving van de verzameling van deze gegevens zie 4.5.1.

¹⁴⁰ We hebben de resultaten van de bevraagde scholieren die uit Nederland (n= 10) en Wallonië (n= 11) komen, opgenomen in bijlage 4.

Voor beide onderdelen hebben we ons (grotendeels) gebaseerd op Vancompernelle (2012).

4.5.1 Verzameling

Het verzamelen van de gegevens in de Tongerse middelbare scholen gebeurde vanaf de tweede helft van september 2014 tot half oktober 2014 (zie tabel 2). Voordat er daadwerkelijk met het onderzoek werd begonnen, vroegen we aan de scholieren om een vragenlijst in te vullen (zie bijlage 3).¹⁴¹ Deze vragenlijst gaf ons informatie over elke proefpersoon in verband met zijn/haar persoonlijke gegevens. Ten eerste vroegen we om de **school, klas en studierichting** op te geven. Het was dus de bedoeling dat de scholieren de naam van hun school, hun klas en de onderwijsvorm (ASO, TSO of BSO) invulden. Ten tweede werd er naar hun **leeftijd** gevraagd. Die moesten ze aangeven door hun geboortjaar te vermelden. Verder was het nodig de **woonplaats** van elke informant te weten. Deze kregen we op basis van de postcode van de woonplaats. Ook informeerden we bij de respondenten naar hun **geslacht** (mannelijk of vrouwelijk). Vervolgens vroegen we of ze nog **dialect kennen**. Aangezien het onderzoek zich richt op scholieren uit Tongeren en omgeving benadrukten wij dat het om het Tongerse dialect ging. Aan de proefpersonen werd gevraagd om één van de volgende zes antwoorden te kiezen: geen enkele kennis / begrijpen / spreken / spreken en begrijpen / spreken, begrijpen en lezen / andere: .... Het testen van hun dialectkennis behoort echter niet tot ons onderzoek.¹⁴² Hun antwoorden zijn m.a.w. volledig gebaseerd op zelfanalyse. Ten slotte werd gevraagd om het **beroep van beide ouders** aan te duiden. Het is namelijk zo dat dit nuttig kan zijn om een beeld te krijgen van de sociale achtergrond van elke proefpersoon. Op basis van al deze gegevens uit de vragenlijst konden wij een profiel schetsen van elke scholier die deelnam aan ons onderzoek. Voor de inhoud van het vragenformulier baseerden we ons op Vancompernelle (2012).

Na het invullen van de vragenlijst kon het echte experiment beginnen. We begonnen met uitleg te geven over wat er precies van de scholieren werd verwacht. De bedoeling was om de proefpersonen vier verschillende geluidsfragmenten te laten horen. Voor elk van de vier fragmenten bestond er een volgorde van vijftien situaties (zie bijlage 2) die ze op het antwoordformulier (zie bijlage 3) moesten beoordelen door

---

¹⁴¹ De bevraagde scholieren moesten op geen enkel moment van het onderzoek hun naam geven. Het onderzoek is m.a.w. volledig anoniem gebeurd.

¹⁴² Toch hebben we de resultaten van hun zelfanalyse opgenomen in bijlage 5.

‘ja’ of ‘nee’ aan te kruisen. Dit diende als antwoord op de vraag ‘Welk type Nederlands vindt u geschikt voor...?’ Belangrijk was om de volgorde van de situaties per fragment (genummerd 1-15) te respecteren op het antwoordformulier (genummerd 1-15). Ze moesten m.a.w. voor elk geluidsfragment vijftien keer met ‘ja’ of ‘nee’ antwoorden voor vijftien verschillende situaties. Zo konden wij weten in welke situaties zij de verschillende taalvariëteiten van de vier fragmenten geschikt vonden of niet. Na het geven van deze uitleg overliepen we de vijftien situaties met de scholieren en gaven uitleg waar nodig. We benadrukten ook dat er voor elk fragment gebruik werd gemaakt van dezelfde vijftien situaties maar in een andere volgorde. Tot slot bekleemtoonden we dat ze geen rekening moesten houden met de inhoud van de fragmenten, maar enkel aandacht moesten besteden aan de taal die er werd gebruikt.

Na de informatieronde lieten we de vier verschillende geluidsfragmenten horen aan de proefpersonen. Na elk fragment kregen de scholieren voldoende tijd om hun geschiktheidsoordelen te geven. Het hele onderzoek duurde ongeveer twintig minuten per klasgroep. Elk fragment werd slechts één keer afgespeeld per groep. We zorgden er ook voor dat elke klasgroep van dezelfde school een andere afspeelvolgorde van de vier verschillende geluidsfragmenten te horen kreeg. Voorts wijzen we er nog op dat de proefpersonen de fragmenten enkel auditief aangeboden kregen. Voor de inhoud en de volgorde van de situaties van onze enquête baseerden we ons op Vancompernelle (2012).

4.5.2 Verwerking

Voor het classificeren van de gegevens hebben we gebruik gemaakt van een spreadsheet (Excel). We zullen in dit onderdeel het Excel-bestand (zie cd, bijlage 6) meer in detail behandelen. Voor elke proefpersoon zijn er vier rijen en 27 kolommen. Van deze kolommen bevatten er elf de persoonlijke gegevens van de proefpersonen. De overige zestien dienen om hun beoordelingen van de situaties te verwerken. We bespreken eerst de classificatie van de persoonlijke gegevens van de scholieren (4.5.2.1). Vervolgens vestigen we onze aandacht op de indeling van de situationele geschiktheidsoordelen (4.5.2.2).

4.5.2.1 Persoonlijke gegevens

PPN	SCH	LJ	SR	T.O.	GD	WP	G	K. DIA	B.M.	B.V.
1	1	6	1	1	97	3840	1	2	2	2
1	1	6	1	1	97	3840	1	2	2	2
1	1	6	1	1	97	3840	1	2	2	2
1	1	6	1	1	97	3840	1	2	2	2
2	1	6	1	1	96	3870	1	1	1	3
2	1	6	1	1	96	3870	1	1	1	3
2	1	6	1	1	96	3870	1	1	1	3
2	1	6	1	1	96	3870	1	1	1	3
3	1	6	1	1	97	3700	1	2	2	2
3	1	6	1	1	97	3700	1	2	2	2
3	1	6	1	1	97	3700	1	2	2	2
3	1	6	1	1	97	3700	1	2	2	2

Tabel 6: Classificatie van de persoonlijke gegevens van proefpersonen 1-3.

In tabel 6 is een voorbeeld te vinden van hoe we de persoonlijke gegevens van de eerste drie proefpersonen van ons onderzoek verwerkt hebben. De kolom **PPN** geeft het nummer aan van de proefpersonen. Alle respondenten van ons onderzoek zijn genummerd van 1 tot en met 260. Ook blijkt uit tabel 6 dat er per proefpersoon vier rijen zijn. Dit komt door het feit dat elke scholier voor vier fragmenten geschiktheidsoordelen moest geven (zie 4.5.2.2).

De kolom **SCH** duidt de school van de proefpersonen aan. Nummer 1 komt overeen met VIIO humaniora, 2 met VIIO handel & zorg, 3 staat voor PIBO, 4 is VIIO nijverheid, 5 duidt op Koninklijk Technisch Atheneum 2 en nummer 6 ten slotte komt overeen met Koninklijk Atheneum.

De derde kolom **LJ** geeft het leerjaar van de bevroegde scholieren aan. Op die manier staat nummer 5 voor het vijfde jaar van het secundair onderwijs, 6 voor het zesde jaar en 7 voor het zevende jaar (extra specialisatiejaar in het BSO).

De kolom **SR** bevat de studierichting van elke proefpersoon. We hebben een verdeling in vier groepen gemaakt op basis van de talen die in hun opleiding aan bod komen. Een eerste groep zijn de scholieren die een groot aanbod van moderne talen (Frans, Engels en Duits) krijgen (1). Verder zijn er ook leerlingen die klassieke talen (Latijn en/of Grieks) volgen (2). Tot de derde groep (3) behoren de jongeren die misschien wel (verplicht) een moderne taal aangeleerd krijgen op school, maar deze niet volgen ‘omdat ze echt interesse voor talen hebben. Onder deze categorie vallen onder andere de volgende hoofdrichtingen: wiskunde, (humane) wetenschappen, verzorging,

elektrotechnicus'¹⁴³. Voor ons onderzoek onderscheiden wij tot slot nog een vierde groep, namelijk scholieren die een combinatie van klassieke en moderne talen volgen, met name de studierichting Latijn-moderne talen (4).

T.O. duidt op het type onderwijs dat de leerlingen volgen. In onze spreadsheet komen de drie onderwijsvormen ASO (1) , TSO (2) en BSO (3) voor.

De volgende kolom **GD** verwijst naar de geboortedatum van de proefpersonen. Voor deze gegevens gebruikten we de laatste twee cijfers van hun geboortejaren. Zo zijn de getallen 93 (1993), 94 (1994), 95 (1995), 96 (1996), 97 (1997), 98 (1998) en 99 (1999) terug te vinden.

De zevende kolom **WP** geeft de woonplaats van de respondenten weer aan de hand van de postcode. Alle postcodes zijn onder hun normale vorm (vier cijfers, bv. 3700) in het Excel-bestand opgenomen.

De kolom **G** toont het geslacht van elke proefpersoon. De mannelijke scholieren worden met nummer 1 aangeduid, de vrouwelijke met 2.

K. DIA staat voor de kennis van het plaatselijke dialect (zie ook 4.5.1). De respondenten konden kiezen uit zes verschillende antwoorden: geen enkele kennis (1) / begrijpen (2) / spreken (3) / spreken en begrijpen (4) / spreken, begrijpen en lezen (5) / andere: ... (6).

De twee laatste kolommen **B.M.** en **B.V.** verwijzen respectievelijk naar het beroep van de moeder en de vader van de bevroegde leerlingen. Om de beroepen van de ouders te categoriseren hebben we een onderscheid gemaakt tussen drie groepen. De eerste groep van beroepen (bv. advocaat, dokter, leraar) hebben een grote intellectuele inbreng (1). Vervolgens zijn er beroepen (bv. verpleegster en zelfstandige) die een tussenpositie innemen (2). Ten derde is er een groep (bv. arbeider en werklozen) waarvoor het intellectuele aandeel minder groot is dan voor de twee andere groepen (3).

Ten slotte willen we erop wijzen dat we onbekende waarden (bv. het beroep van de vader van proefpersoon 27) met een vraagteken '?' hebben gecodeerd in het Excel-werkblad.

---

¹⁴³ Vancompennolle (2012: 72).

4.5.2.2 Beoordeling situaties

F	S1	S2	S3	S4	S5	S6	S7	S8	S9	S10	S11	S12	S13	S14	S15
1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	1	2	2	2	2	1
2	2	2	2	2	2	2	1	2	1	2	1	1	1	1	2
3	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2	1	1	1	1	2
4	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	1	2	2
1	1	1	2	1	2	1	1	1	1	2	1	1	1	1	2
2	1	1	2	2	2	1	1	1	1	2	1	1	1	1	2
3	1	2	2	2	2	1	1	2	2	2	1	1	1	1	2
4	2	2	2	2	2	1	2	2	2	2	1	1	2	2	2
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	2	2	1
2	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	2
3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	2	1	2
4	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2

Tabel 7: Classificatie van de situationele geschiktheidsoordelen van proefpersonen 1-3.

Tabel 7 toont op welke manier we de situationele geschiktheidsoordelen van de eerste drie proefpersonen gecategoriseerd hebben. De kolom *F* geeft aan over welk van de vier geluidsfragmenten het gaat, meer bepaald het fragment in Standaardnederlands (1), tussentaal (2), Brabants dialect (3) of Tongers dialect (4).

De overige vijftien kolommen (**S1-S15**) verwijzen elk naar een van de vijftien situaties zoals beschreven in de enquête (zie bijlage 2) of tabel 8. Wanneer de bevroegde scholieren voor een bepaald fragment een geschiktheidsoordeel moesten geven voor elk van de vijftien situaties, gebeurde dit zoals eerder gezegd (zie 4.5.1) door ‘ja’ of ‘nee’ aan te kruisen. In het Excel-bestand coderen we ‘ja’ met het cijfer 1 en ‘nee’ met het cijfer 2.

Voor de classificatie van de geschiktheidsoordelen hielden we ons aan een bepaalde volgorde wat de vijftien situaties betreft, ongeacht de willekeurige volgorde van de situaties op de enquêtes. De volgorde waarmee wij rekening hielden voor het verwerken van de beoordelingen is te vinden in tabel 8. Ook wordt de verdeling van de vijftien situaties per domein en per graad van formaliteit duidelijk uit tabel 8. We baseerden ons voor dit continuüm voor een groot deel op Vancompennolle (2012).

Een verschil echter met het onderzoek van Vancompennolle is de indeling van de situaties per graad van formaliteit. Wij verkiezen voor ons onderzoek om gebruik te maken van drie graden van formaliteit: informeel, tussenpositie en formeel. Vancompennolle (2012: 81) maakt in haar onderzoek voor de informele en de formele

situaties een bijkomend onderscheid: zowel de informele situaties als de formele situaties (zie tabel 8) behoren in haar onderzoek respectievelijk tot ‘zeer informeel’ / ‘minder informeel’ en ‘zeer formeel’ / ‘minder ‘formeel’. Dit heeft als gevolg dat haar categorisatie naargelang van de graad van formaliteit uit vijf delen bestaat, namelijk ‘zeer informeel’, ‘minder informeel’, ‘neutraal’, ‘minder formeel’ en ‘zeer formeel’.

DOMEIN	GRAAD VAN FORMALITEIT		
	Informeel	Tussenpositie	Formeel
Overheid	S1 Een gesprek met het gemeentepersoneel (bv. bij het halen van je rijbewijs) S2 Een gesprek met de secretaris van de burgemeester	S3 Een gesprek met de burgemeester	S4 Een nationaal bekende politicus S5 Een federale minister
Media (radio en televisie)	S6 Het programma <i>Man Bijt Hond</i> S7 Soaps zoals <i>Thuis</i> en <i>Familie</i>	S8 Sport-programma's	S9 Een programma zoals <i>De Laatste Show</i> S10 Het Journaal
Onderwijs - dagelijks leven	S11 Een gesprek tussen vrienden buiten de schoolomgeving (bv. op café) S12 Een gesprek thuis	S13 Op school, buiten klasverband (bv. sportdag)	S14 Op school in de klas / tijdens de lessen S15 Een uiteenzetting op de universiteit

Tabel 8: Overzicht van de vijftien situaties per domein en per graad van formaliteit.

Voor de analyse van de gegevens hebben we een beroep gedaan op de filterfunctie van Excel. Ook hebben we, wanneer mogelijk en waar nodig, onze resultaten statistisch geanalyseerd om te weten of er tussen bepaalde waarden significante verschillen zijn of niet. Hiervoor hebben we chi-kwadraattoetsen gedaan op basis van de website <http://www.quantpsy.org/chisq/chisq.htm> [20 mei 2015].

4.6 Vraagstelling en verwachtingen

We zouden aan de hand van ons onderzoek meer te weten willen komen over de taalattitudes van de schoolgaande jongeren uit de Zuid-Limburgse stad Tongeren en omgeving. Tegelijkertijd zullen we proberen om, waar mogelijk, onze resultaten te vergelijken met het algemene Vlaamse taalbeeld uit het verwante onderzoek van Vancompernelle (2012). Concreet formuleren we de volgende onderzoeksvragen en onze verwachtingen:

1. Wat zijn de algemene taalattitudes van de bevroagde scholieren uit Tongeren en omgeving?

We verwachten dat de onderzochte jongeren over het algemeen nog steeds de voorkeur zullen geven aan het Standaardnederlands en niet aan de tussentaal. We veronderstellen ook dat de dialecten, gezien hun achteruitgang (o.a. Maule 1990), op minder appreciatie zullen kunnen rekenen.

2. Is het domein van de situaties belangrijk voor hun houding tegenover Standaardnederlands, tussentaal, Brabants en Tongers dialect?

Volgens ons kan verwacht worden dat het Standaardnederlands (Haeseryn 1987) en de tussentaal (o.a. Prieels 2012) het positiefst beoordeeld zullen worden voor het domein 'media'. Voor 'overheid' denken we dat vooral de standaardtaal (Haeseryn 1987) zal geaccepteerd worden en eventueel ook tussentaal (De Caluwe 2002, Van Laere 2003). Bovendien denken we dat voor 'onderwijs' het Standaardnederlands (Haeseryn 1987) het meest geapprecieerd zal worden maar dat ook de tussentaal (De Caluwe 2011) hier aan belang zal winnen.

3. Heeft de graad van formaliteit van de verschillende situaties een invloed op de taalattitudes ten opzichte van de vier onderzochte taalvariëteiten?

We denken dat het Standaardnederlands vooral in de formele situaties een hoge acceptatie zal krijgen en minder in de informele. Voor de informele situaties zullen volgens ons de tussentaal en de dialecten op een hogere waardering mogen rekenen.

4. Zijn er verschillen in de oordelen over de geschiktheid van een variëteit naargelang van het geslacht van de proefpersonen?

Onze hypothese is dat de vrouwelijke scholieren de standaardtaal en de tussentaal meer accepteren dan de mannelijke (o.a. Plevoets 2012). Daarnaast veronderstellen we dat de mannen positiever staan tegenover de dialecten dan de vrouwen (o.a. Maule 1990).

5. Is er een verband tussen de opleiding van de jongeren (ASO, TSO of BSO) en hun appreciatie voor standaardtaal, tussentaal, Brabants en Tongers dialect?

We zouden van de ASO-scholieren, gezien hun opleiding, kunnen verwachten dat ze de standaardtaal positiever waarderen dan de andere opleidingsniveaus. Daarnaast vermoeden we dat de leerlingen uit het BSO het plaatselijke Tongerse dialect het vaakst zullen accepteren.

6. Speelt de sociale achtergrond van de onderzochte scholieren een rol in hun houding tegenover de vier taalvariëteiten?

We denken dat de tussentaal vooral door de scholieren uit de ‘hoge’ klasse zal worden geapprecieerd (De Caluwe 2002, Plevoets 2009, 2012). Verder zullen volgens ons de scholieren met een hoge sociale achtergrond de dialecten minder waarderen en zal de ‘lage’ klasse het Tongerse dialect het meest accepteren.

7. Hoe beoordelen de Tongerse jongeren bepaalde soorten taalgebruik naar gelang van specifieke contexten zoals ‘soaps’, ‘het Journaal’, ‘tijdens de les’ en ‘in de politiek’?

We verwachten dat de jongeren uit Tongeren en omgeving voor ‘soaps’ vooral de tussentaal en het Brabantse dialect zullen aanvaarden. Daarnaast vermoeden we dat ze voor ‘het Journaal’ en ‘in de politiek’ de standaardtaal het positiefst zullen beoordelen. Bovendien zal het Standaardnederlands volgens ons nog steeds erg geaccepteerd worden voor ‘tijdens de les’ (o.a. Haeseryn 1987), maar zal hier de tussentaal ook aan belang winnen (o.a. De Caluwe 2011).

5. Resultaten en analyse

In dit deel komen de resultaten van ons onderzoek aan bod. We geven eerst een kwantitatieve beschrijving van de gevonden resultaten (5.1). De bedoeling is om de procentuele en ruwe aantallen te presenteren, en waar mogelijk een vergelijking¹⁴⁴ te maken met de resultaten van het verwante onderzoek van Vancompennolle (2012). Vervolgens analyseren we de resultaten op een kwalitatieve manier (5.2). We zullen m.a.w. proberen de gevonden resultaten te interpreteren.

5.1 Kwantitatieve beschrijving

De kwantitatieve bespreking van de resultaten bestaat uit verschillende elementen. Allereerst geven we een algemeen beeld van de taalattitudes van de scholieren uit Tongeren en omgeving (5.1.1). Vervolgens beschrijven we de resultaten naar gelang van het domein (5.1.2) en de graad van formaliteit (5.1.3) van de onderzochte situaties. Ook kijken we naar de rol van het geslacht (5.1.4), de opleiding (5.1.5) en de sociale achtergrond (5.1.6) van de scholieren. Ten slotte besteden we aandacht aan de resultaten van enkele specifieke situaties (5.1.7).

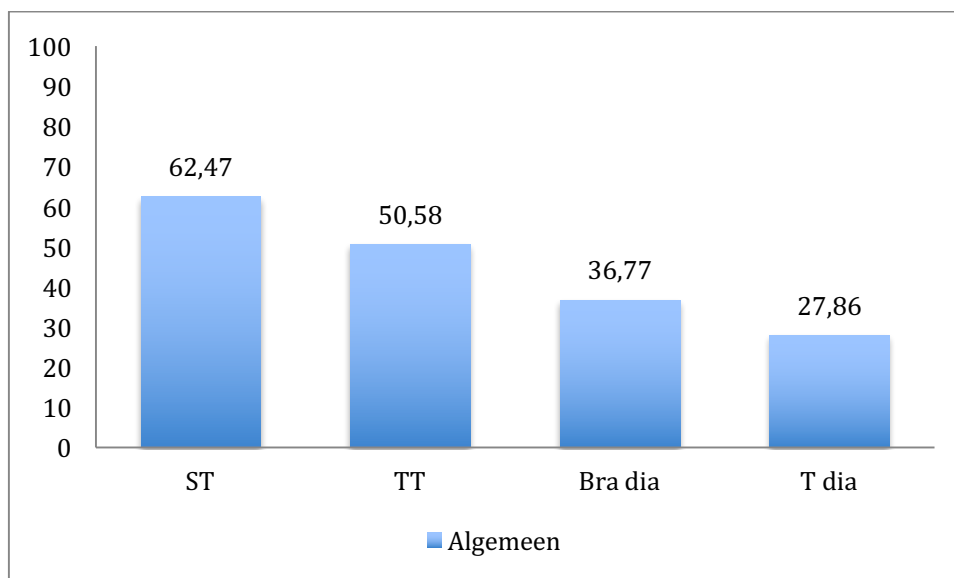
5.1.1 Algemeen beeld

Grafiek 1 laat een tendens zien die vaak zal terugkomen doorheen het onderzoek, namelijk dat de appreciatie van de vier onderzochte taalvariëteiten als volgt verloopt: Standaardnederlands (ST) > Tussentaal (TT) > Brabants dialect (Bra dia) > Tongers dialect (T dia).

Voor onze analyse hebben we rekening gehouden met 235 proefpersonen (zie 4.4). Het algemene beeld in grafiek 1 toont aan dat de onderzochte scholieren uit Tongeren en omgeving in 62,47% van alle gevallen het Standaardnederlands geschikt achten (2202 geschikte situaties op een totaal aantal van 3525). De tussentaal komt na het Standaardnederlands met 50,58% (1783 keer ‘ja’ in 3525 gevallen). Daarna volgen de dialecten, met 36,77% (1296 op 3525) voor het Brabantse en 27,86% (982 op 3525) voor het Tongerse dialect.

---

¹⁴⁴ Zo kunnen we onze resultaten vergelijken met het Vlaamse beeld uit haar onderzoek.

Grafiek 1: Algemeen beeld van de taalattitudes van de onderzochte scholieren (in %).

In vergelijking met het algemene beeld van het verwante onderzoek van Vancompernelle (2012) ligt de appreciatie voor de verschillende taalvariëteiten in ons onderzoek over de hele lijn lager.¹⁴⁵ In haar onderzoek appreciëren de onderzochte jongeren uit geheel Vlaanderen de standaardtaal en de tussentaal in 70% van de gevallen, 58% voor het Brabantse dialect (toonaangevend centrum) en het West-Vlaamse dialect (periferie) vinden ze in 40,10% van alle situaties geschikt. Opvallend is dus dat het Standaardnederlands en de tussentaal in gelijke mate worden gewaardeerd door de proefpersonen uit haar onderzoek. Dit is in contrast met ons onderzoek aangezien het verschil tussen de waarden voor ST en TT significant is ($p < 0,001$).

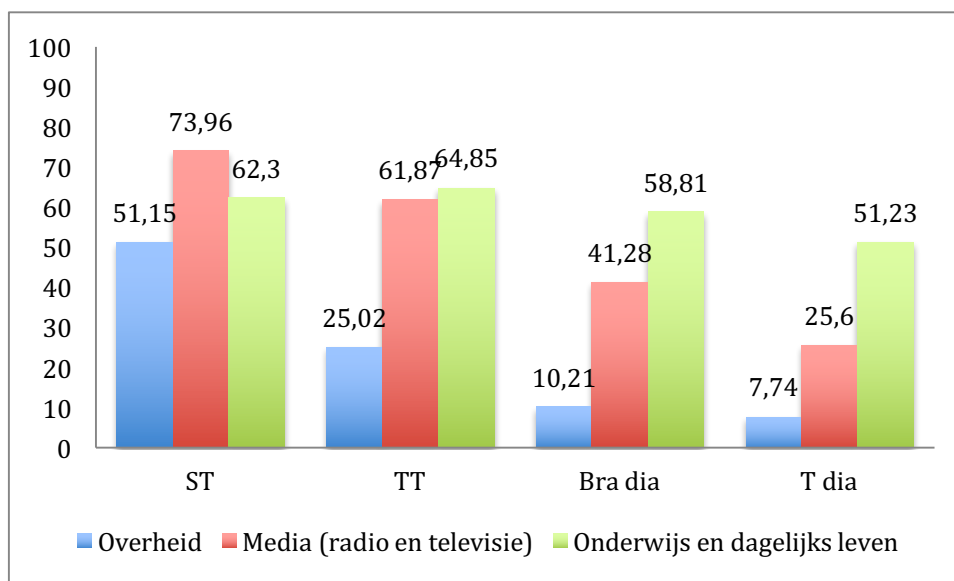
5.1.2 Domein

In dit onderdeel bespreken we de resultaten van de onderzochte scholieren ($n = 235$) naargelang van het domein van de situaties. In een eerste fase onderscheiden we drie domeinen: overheid (S1 t.e.m. S5), media (S6 t.e.m. S10) en onderwijs / dagelijks leven (S11 t.e.m. 15).¹⁴⁶ Deze indeling in drie domeinen gebeurt op basis van Vancompernelle (2012), opdat we onze resultaten zouden kunnen vergelijken met die van haar onderzoek. We zullen echter verderop in dit gedeelte aantonen dat we niet

¹⁴⁵ Behalve enkele uitzonderingen geldt dit voor alle resultaten die we met haar onderzoek kunnen vergelijken.

¹⁴⁶ Zie ook 4.5.2.2.

akkoord gaan met het samenvoegen van ‘onderwijs’ en ‘dagelijks leven’ tot één domein, en we bieden daarom een alternatieve analyse aan.

Grafiek 2: Taalattitudes van de onderzochte scholieren naargelang van het domein van de situaties (in %).

Grafiek 2 toont aan dat het Standaardnederlands door de jongeren het meest geapprecieerd wordt voor het domein van de media (73,96% of 869 keer ‘ja’ in 1175 gevallen). Beduidend lager scoort het domein ‘onderwijs / dagelijks’ leven met 62,30% (732 op 1175) en het laagst het domein ‘overheid’ met 51,15% (601 op 1175). De Vlaamse tussentaal vinden de bevroegde scholieren uit Tongeren en omgeving vooral geschikt voor situaties uit de media (61,87% of 727 op 1175) en het onderwijs / dagelijks leven (64,85% of 762 op 1175). Ze vinden deze variëteit in mindere mate (25,02% of 294 op 1175) geschikt voor de situaties die behoren tot het domein ‘overheid’. De houding van de jongeren tegenover de twee onderzochte dialecten vertoont hetzelfde patroon. Zo blijkt uit grafiek 2 dat ze het Brabantse (58,81% of 691 op 1175) en het Tongerse (51,23% of 602 op 1175) dialect het meest appreciëren voor het domein ‘onderwijs / dagelijks leven’.¹⁴⁷ Men vindt het Brabants met 10,21% (120 op 1175) en het Tongers met 7,74% (91 op 1175) duidelijk het minst geschikt voor het domein van de overheid. Het domein van de media neemt voor het Brabantse en het Tongerse dialect een tussenpositie in, met respectievelijk in 41,28% (485 op 1175) en 25,60% (289 op 1175) van de gevallen een positief antwoord. Ook stellen we vast dat voor de drie domeinen het Brabantse dialect uit het toonaangevend centrum positiever

¹⁴⁷ Dit is een vreemd resultaat. Dit komt waarschijnlijk door het samenvoegen van ‘onderwijs’ en ‘dagelijks leven’.

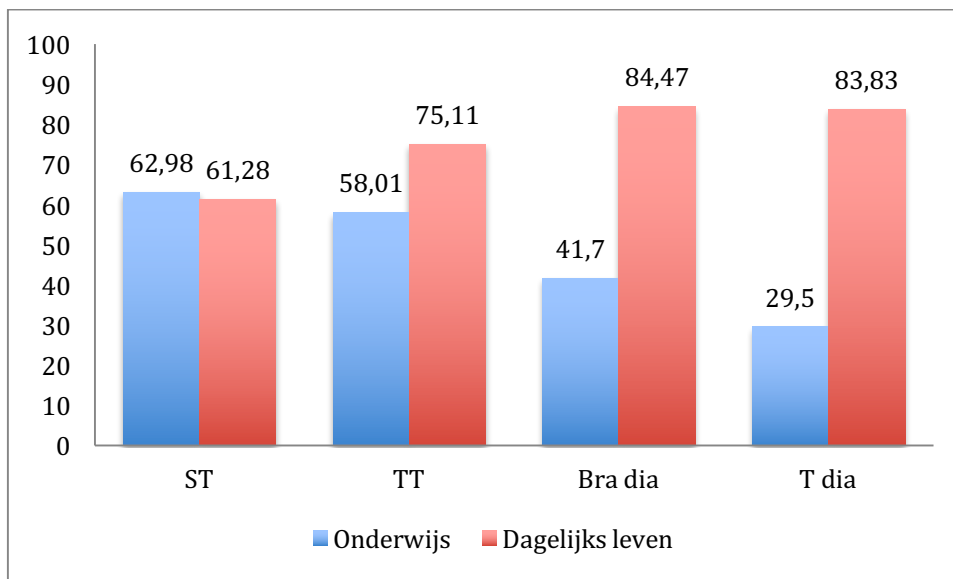
wordt beoordeeld dan het Tongerse dialect uit de periferie (dit was eigenlijk te verwachten, gezien 5.1.1.).

We stellen ook voor deze analyse (naargelang van het domein van de situaties) vast dat in vergelijking met de taalattitudes die in het onderzoek van Vancompennolle (2012) naar voren komen, onze waarden minder hoog zijn. Toch is er voor de standaardtaal dezelfde tendens te zien als in ons onderzoek, namelijk dat het Standaardnederlands het best scoort voor het domein ‘media’ (76,53%), daarna ‘onderwijs / dagelijks leven’ (71,43%) en ‘overheid’ (64,28%). Ook voor beide dialecten zijn er overeenkomsten tussen het onderzoek van Vancompennolle (2012) en ons onderzoek. Het Brabantse dialect (73%) en het dialect uit de periferie (64,69%) worden het vaakst geschikt gevonden in situaties van het domein ‘onderwijs / dagelijks leven’. Daarna volgen de domeinen van de media (respectievelijk 59,59% en 40,40%) en de overheid (respectievelijk 37,70% en 15,30%). Voor de Vlaamse tussentaal ten slotte zijn er minder gelijkenissen te vinden tussen haar onderzoek en dat van ons. Tussentaal wordt door de proefpersonen van Vancompennolle (2012) namelijk het positiefst gewaardeerd voor situaties uit het domein ‘media’ (76,12%). Zoals blijkt uit grafiek 2 is dit in ons onderzoek niet het geval. Daarna volgt in haar onderzoek het domein ‘onderwijs / dagelijks leven’ (72,45%) en ‘overheid’ (56,53%).

Aangezien het domein ‘onderwijs / dagelijks’ leven volgens ons een verkeerd beeld geeft¹⁴⁸, hebben we ervoor gekozen om in een tweede fase dit domein meer in detail te analyseren. Grafiek 3 toont de aparte resultaten van de onderzochte situaties die behoren tot ‘onderwijs’ (S13 t.e.m. S15) enerzijds en ‘dagelijks leven’ (S11 en S12) anderzijds.¹⁴⁹ Uit de onderstaande grafiek blijkt dat de hogere waarden van de dialecten voor het domein onderwijs / dagelijks leven uit grafiek 2 vooral te wijten zijn aan de positieve geschiktheidsoordelen van de scholieren voor de situaties die behoren tot ‘dagelijks leven’. Verder valt op dat de proefpersonen tussentaal meer geschikt vinden voor situaties uit het dagelijks leven dan voor het onderwijs. Toch wordt ook duidelijk uit grafiek 3 dat het verschil in appreciatie ten opzichte van het Standaardnederlands en tussentaal voor de situaties die behoren tot ‘onderwijs’ niet significant ($p = 0,24458005$) is (vergelijkbaar met 5.1.7.3). Ten slotte tonen deze resultaten aan dat er voor de standaardtaal geen significant verschil is in de beoordelingen van de scholieren naargelang ‘onderwijs’ of ‘dagelijks leven’.

¹⁴⁸ Er worden immers situaties in samengenomen met een duidelijk verschillende graad van formaliteit.

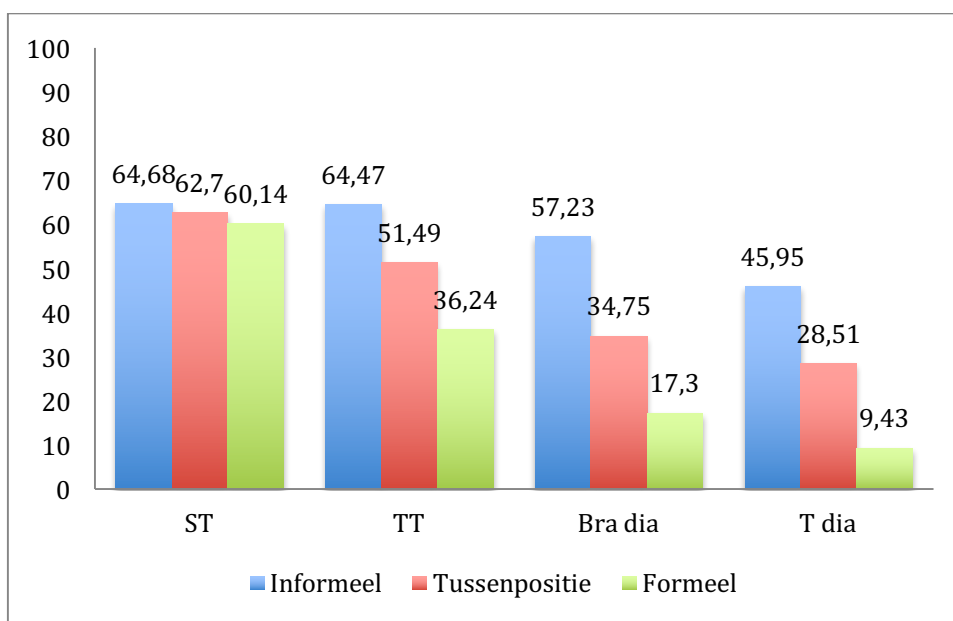
¹⁴⁹ Zie ook 4.5.2.2.

Grafiek 3: Taalattitudes van de onderzochte scholieren naargelang van het domein 'onderwijs' / 'dagelijks leven' (in %).

5.1.3 Graad van formaliteit

In dit deel worden de resultaten van de proefpersonen (n= 235) weergegeven naargelang van de graad van formaliteit van de situaties. Zoals eerder beschreven (zie 4.5.2.2) hebben we de vijftien situaties van onze enquête ingedeeld in drie graden van formaliteit: informeel, tussenpositie en formeel.

Grafiek 4: Taalattitudes van de onderzochte scholieren naargelang van de graad van formaliteit van de situaties (in %).

Uit grafiek 4 blijkt dat de tussentaal, het Brabantse dialect en het Tongerse dialect duidelijk positiever worden gewaardeerd in informele situaties dan in formele. Tussentaal wordt door de scholieren in 64,47% (909 geschikte situaties op 1410) van de gevallen geschikt gevonden voor informele situaties, tegenover 51,49% (363 op 705) voor situaties die tot de tussenpositie behoren en 36,24% (511 op 1410) voor formele contexten. Het Brabantse dialect appreciëren de onderzochte jongeren in 57,23% (807 op 1410) van de informele situaties, in 34,75% (245 op 705) van de gevallen voor de tussenpositie en in 17,30% (244 op 1410) voor formele situaties. Het Tongerse dialect wordt voor 9,43% (133 op 1410) geschikt geacht in formele contexten, tegenover 28,51% (201 op 705) voor situaties die tot de tussenpositie behoren en 45,95% (648 op 1410) voor informele situaties.

Opvallend is echter dat het Standaardnederlands en de tussentaal in informele situaties hetzelfde worden gewaardeerd. Ook is het zo dat de standaardtaal in de formele situaties iets minder wordt geaccepteerd dan in de tussenpositie en in de informele contexten. Het verschil tussen de waarden voor de standaardtaal in formele en informele situaties is echter niet significant ($p = 0,12714671$). Grafiek 4 toont aan dat de scholieren de standaardtaal in 60,14% (848 situaties op 1410) van de gevallen voor de formele situaties geschikt vinden, voor de tussenpositie in 62,70% (442 op 705) en de informele contexten in 64,68% (912 op 1410). Omdat de resultaten voor het Standaardnederlands opmerkelijk zijn, hebben we de geschiktheidsoordelen van de scholieren voor deze variëteit meer in detail geanalyseerd. Op die manier zouden we eventueel kunnen achterhalen welke situaties ervoor zorgen dat de scholieren het Standaardnederlands niet positiever waarderen in formele situaties dan in informele situaties.

	Standaardnederlands in informele situaties					
Situaties	S1	S2	S6	S7	S11	S12
%	57,87%	57,02%	83,40%	67,23%	58,30%	64,26%

Tabel 9: Overzicht van de resultaten voor het Standaardnederlands per informele situatie.

Tabel 9 toont aan dat de scholieren het Standaardnederlands in informele contexten het meest accepteren voor S6 (het programma *Man Bijt Hond*), namelijk in 83,40% van de gevallen (196 geschikte situaties op 235). Verder zijn de waarden voor S7 (soaps zoals *Thuis* en *Familie*) en S12 (een gesprek thuis), met respectievelijk 67,23% (158 op 235) en 64,26% (151 op 235), vrij hoog. Tussen de resultaten voor S1 (57,87% of 136 op

235), S2 (57,02% of 134 op 235) en S11 (58,30% of 137 op 235) zijn er geen significante verschillen op te merken ($p = 0,98314368$).

Standaardnederlands in de tussenpositie			
Situaties	S3	S8	S13
%	57,45%	68,08%	62,55%

Tabel 10: Overzicht van de resultaten voor het Standaardnederlands per situatie uit de tussenpositie.

In tabel 10 kunnen we zien dat de standaardtaal in situaties die tot de tussenpositie behoren vooral door de scholieren positief gewaardeerd wordt voor S8 (sportprogramma's; 68,08% of 160 op 235). Daarna volgen S13 (op school buiten klasverband) met 62,55% (147 op 235) en S3 (een gesprek met de burgemeester) met 57,45% (135 op 235).

Standaardnederlands in formele situaties						
Situaties	S4	S5	S9	S10	S14	S15
%	40,42%	42,98%	89,79%	61,28%	76,17%	50,21%

Tabel 11: Overzicht van de resultaten voor het Standaardnederlands per formele situatie.

Uit tabel 11 blijkt dat de acceptatie van het Standaardnederlands in de onderzochte formele situaties erg verschillend is. Zo merken we op dat de waarden voor de situaties S4 (een nationaal bekende politicus; 40,42% of 95 op 235) en S5 (een federale minister; 42,98% of 101 op 235) erg laag zijn in vergelijking met de andere situaties. Ook S15 (een uiteenzetting aan de universiteit) wordt door de scholieren minder vaak (in 50,21% van de gevallen of 118 op 235) geaccepteerd. Het resultaat voor S10 (het Journaal; 61,28% of 144 op 235) ligt dan weer rond het algemene resultaat voor de standaardtaal (zie 5.1.1). Situaties S14 (tijdens de les) en S9 (een programma zoals *De Laatste Show*) vallen ten slotte op door hun hoge waardering voor de standaardtaal door de scholieren. Voor S14 is er een acceptatie van 76,17% (179 op 235) en voor S9 is dat 89,79% (211 op 235).

Ondanks het feit dat onze indeling van de situaties naargelang van de graad van formaliteit verschillend is van die van Vancompernelle (2012)¹⁵⁰, willen we toch onze resultaten vergelijken met die uit haar onderzoek. Dit is mogelijk door het gemiddelde te berekenen van de gevonden resultaten van Vancompernelle voor de categorieën 'zeer informeel' / 'minder informeel' (wat overeenkomt met 'informeel' in ons onderzoek) en

¹⁵⁰ Zie 4.5.2.2.

‘minder formeel’ / ‘zeer formeel’ (wat overeenkomt met ‘formeel’ in ons onderzoek). Op die manier bekomen we de resultaten van de overeenkomstige situaties van elke categorie uit ons onderzoek. Zoals al bleek uit 5.1.1 en 5.1.2 zijn ook voor deze vergelijking de waarden van ons onderzoek over de hele lijn lager dan die van Vancompernelle (zie tabel 12). Toch blijkt dat in onze resultaten dezelfde patronen terug te vinden zijn als in haar onderzoek, namelijk voor elke variëteit worden de formele situaties het minst gewaardeerd, dan volgen de situaties uit de tussenpositie en de informele contexten krijgen de meeste positieve geschiktheidsoordelen van de jongeren.

	Informeel	Tussenpositie	Formeel
Dialect (periferie)	56,60%	45,92%	20,74%
Bra dia	72,62%	62,24%	41,66%
TT (formeel)	79,08%	72,45%	57,99%
ST	74,83%	71,77%	66,15%

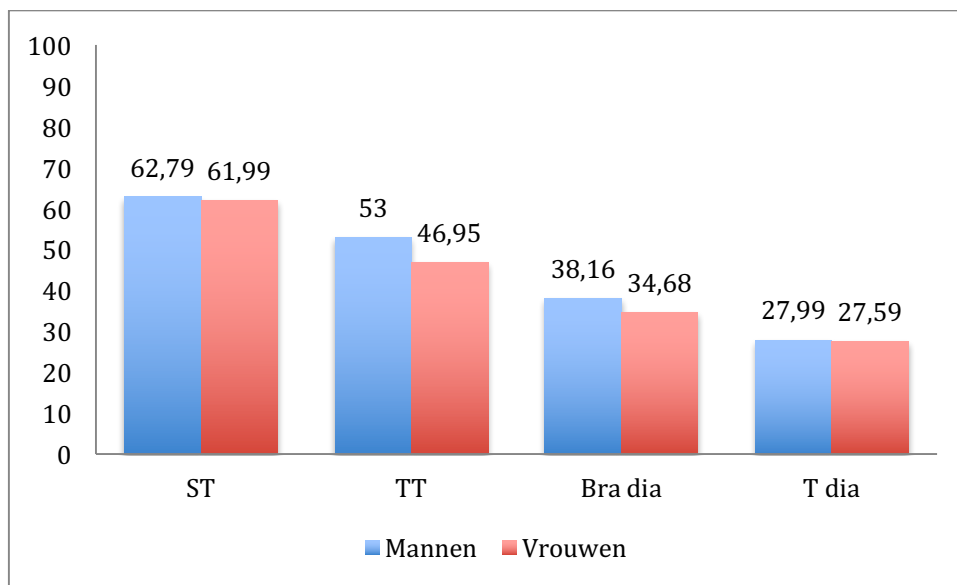
Tabel 12: De gemiddelde resultaten van Vancompernelle (2012) per variëteit en per graad van formaliteit.

Het dialect uit de periferie wordt ook in haar onderzoek minder positief beoordeeld dan het Brabantse dialect in ons onderzoek. Hetzelfde geldt voor het Brabantse dialect dat eveneens in haar onderzoek minder positief gewaardeerd wordt dan de tussentaal. De verschillen tussen de standaardtaal en de tussentaal zijn in haar onderzoek minder significant. In ons onderzoek zijn de verschillen tussen deze twee variëteiten in de tussenpositie en de formele situaties wel vrij groot. Voor de informele situaties zijn de waarden voor deze variëteiten in ons onderzoek hetzelfde. In het onderzoek van Vancompernelle daarentegen liggen de waarden voor tussentaal in informele situaties hoger dan die voor het Standaardnederlands. Ook in haar onderzoek kan niet gezegd worden dat het Standaardnederlands beter wordt geaccepteerd in formele situaties dan in informele.

5.1.4 Geslacht

De resultaten van de onderzochte proefpersonen (n= 235) naargelang van hun geslacht volgen in dit onderdeel. We wijzen erop dat er van het totale aantal scholieren waarmee rekening wordt gehouden voor deze analyse 141 mannelijk zijn en 94 vrouwelijk. Ook

hier komt opnieuw¹⁵¹, zowel voor mannen als voor vrouwen, de volgende tendens naar voren: Standaardnederlands (ST) > Tussentaal (TT) > Brabants dialect (Bra dia) > Tongers dialect (T dia).

Grafiek 5: Taalattitudes van de onderzochte scholieren naargelang van hun geslacht (in %).

Uit Grafiek 5 blijkt dat de onderzochte mannelijke en vrouwelijke scholieren uit Tongeren en omgeving het Standaardnederlands vrijwel hetzelfde appreciëren: de mannen in 62,79% van de gevallen (1328 situaties op 2115) en de vrouwen in 61,99% (874 situaties op 1410). Voor de tussentaal is het verschil groter aangezien de mannelijke informanten voor 53% (1121 op 2115) van alle situaties een positief antwoord gaven en de vrouwelijke voor 46,95% (662 op 1410) van de situaties. Het Brabantse dialect wordt door de mannelijke scholieren in 38,16% (807 op 2115) van de gevallen geschikt geacht. De vrouwelijke scholieren doen dat iets minder, namelijk in 34,68% (489 op 1410) van de gevallen vinden zij deze variëteit gepast. Het Tongerse dialect ten slotte wordt opnieuw het minst gewaardeerd. Wel is het zo dat het verschil tussen de onderzochte mannen (27,99% of 592 situaties op 2115) en vrouwen (27,59% of 389 situaties op 1410) niet significant is.

Uit de vergelijking met de resultaten van Vancompernelle (2012) naargelang van het geslacht van de proefpersonen blijkt opnieuw dat in haar onderzoek de waarden voor alle variëteiten hoger liggen.¹⁵² Hoewel de attitude van haar informanten ten opzichte van het dialect uit de periferie (het West-Vlaams) positiever is dan die van

¹⁵¹ Dit was eigenlijk te verwachten, gezien 5.1.1.

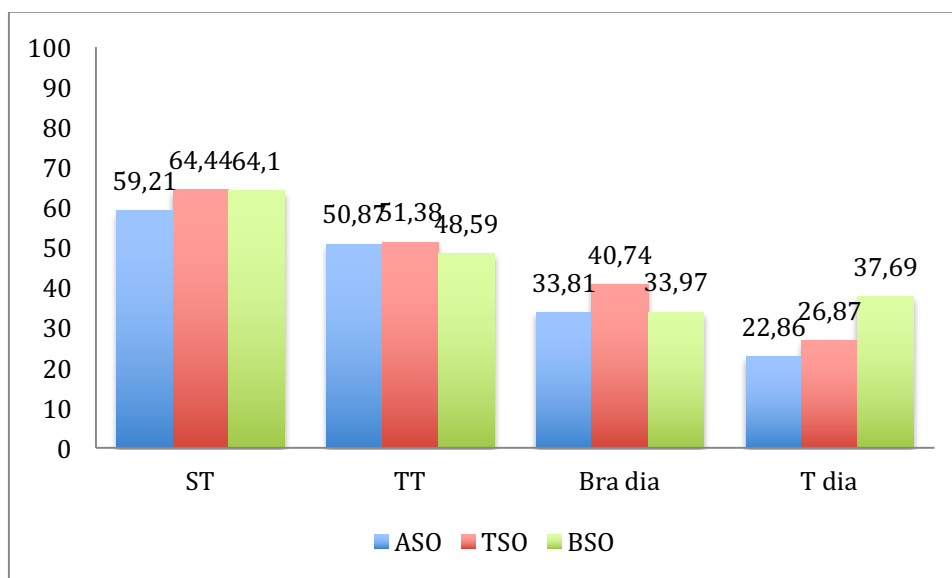
¹⁵² Ook dit was natuurlijk te verwachten gezien 5.1.1.

onze proefpersonen ten opzichte van het dialect uit de andere periferie (het Tongers), is het verschil tussen de resultaten voor mannen (41,83%) en vrouwen (39,33%), net zoals in ons onderzoek, miniem. Hetzelfde geldt ook voor de appreciatie van de standaardtaal door mannen (71,13%) en vrouwen (70,97%) in haar onderzoek.

Wat de tussentaal betreft, vrouwelijke proefpersonen (74,35%) lijken in het onderzoek van Vancompernelle (2012) een positievere houding te hebben tegenover deze variëteit dan de mannen (66,13%). Zoals blijkt uit grafiek 5 is dit in contrast met de resultaten van ons onderzoek. Dit is ook het geval voor de appreciatie van het Brabantse dialect, aangezien de vrouwelijke informanten (62,42%) uit het onderzoek van Vancompernelle (2012) dit dialect vaker geschikt vinden dan de mannen (54,99%). Opnieuw is dit in tegenstelling met de resultaten van ons onderzoek, waaruit blijkt dat mannen positiever zouden staan ten opzichte van Brabants dialect dan de vrouwen.

5.1.5 Opleiding

Grafiek 6 geeft de resultaten weer van de bevraagde scholieren (n= 235) uit Tongeren en omgeving naargelang van hun opleiding, d.w.z. Algemeen Secundair Onderwijs (ASO), Technisch Secundair Onderwijs (TSO) of Beroepssecundair Onderwijs (BSO). Voor deze analyse houden we rekening met 84 scholieren uit het ASO, 99 uit het TSO en 52 uit het BSO.

Grafiek 6: Taalattitudes van de onderzochte scholieren naargelang van hun opleiding (in %).

Uit de bovenstaande grafiek blijkt dat de onderzochte scholieren uit het ASO (59,21% of 746 situaties op 1260) het Standaardnederlands iets minder vaak geschikt vinden dan de leerlingen uit het TSO (64,44% of 957 situaties op 1485) en het BSO (64,10% of 500 situaties op 780). Voor de Vlaamse tussentaal liggen de waarden dicht bij elkaar. ASO-studenten vinden deze taalvariëteit in 50,87% (641 op 1260) van de gevallen geschikt, in het TSO is dat 51,38% (763 op 1485) en in het BSO 48,59% (379 op 780). Het Brabantse dialect wordt met 40,74% (605 op 1485) het positiefst beoordeeld door scholieren uit het TSO. In het ASO (33,81% of 426 op 1260) en het BSO (33,97% of 265 op 780) waardeert men deze variëteit hetzelfde. Het Tongerse dialect tot slot wordt met voorsprong het vaakst door BSO-scholieren (37,69% of 294 op 780) geschikt gevonden. TSO-leerlingen antwoordden in 26,87% (399 op 1485) van de situaties met 'ja' en in het ASO geldt dat voor 22,86% (288 op 1260) van de gevallen. Het resultaat van de BSO-scholieren voor het Tongerse dialect doorbreekt de algemene tendens die wel het geval is voor het ASO en het TSO, namelijk $ST > TT > Bra\ dia > T\ dia$. Voor het BSO is de tendens in deze analyse de volgende: $ST > TT > T\ dia > Bra\ dia$. Het verschil tussen de acceptatie van de onderzochte BSO-studenten voor het Brabantse dialect en voor het Tongerse dialect is significant te noemen ($p = 0,22005692$).

Ook voor deze analyse naargelang van de opleiding van de proefpersonen is het zo dat onze waarden over het algemeen, in vergelijking met Vancompernelle (2012), lager zijn. In haar onderzoek wordt de standaardtaal het meest geschikt gevonden door TSO-scholieren (78,90%), daarna volgt het ASO (71,30%) en het BSO (58,70%). Opvallend zijn de verschillen tussen de verhoudingen van de resultaten onderling van ASO, TSO en BSO, zowel in ons onderzoek als in dat van haar. Zo apprecieert het BSO in Vancompernelle (2012) het Standaardnederlands het minst, terwijl deze opleiding in ons onderzoek (samen met het TSO) de standaardtaal het vaakst geschikt vindt. Voor de Vlaamse tussentaal daarentegen is er, net zoals in ons onderzoek, geen duidelijke invloed van de opleiding te merken.¹⁵³ De beoordelingen van het ASO (69,2%), TSO (74,3%) en BSO (66,7%) liggen vrij dicht bij elkaar in het onderzoek van Vancompernelle. Brabants dialect (toonaangevend centrum) wordt in het onderzoek van Vancompernelle positiever gewaardeerd door BSO-studenten (63,3%) dan het geval is in het ASO (57,4%) of in het TSO (57,1%). Uit de resultaten van ons onderzoek blijkt daarentegen dat TSO-scholieren de beste beoordeling geven aan het Brabantse dialect (zie grafiek 6). Ten slotte geven de resultaten van Vancompernelle

---

¹⁵³ Dit toont aan dat de tussentaal in alle opleidingsniveaus gelijk aanvaard wordt.

(2012) aan dat BSO-leerlingen (45,5%) de meest positieve houding hebben ten opzichte van het dialect van de periferie. Deze vaststelling lijkt ook voor ons onderzoek te kloppen (zie grafiek 6).

5.1.6 Sociale achtergrond

In dit gedeelte geven we de resultaten weer van de bevroagde scholieren naargelang van hun sociale achtergrond. We hebben ons voor deze analyse gebaseerd op de beroepen van de ouders van de proefpersonen. We hebben gekozen voor een indeling in drie sociale klassen: “hoog”, “midden” en “laag”.¹⁵⁴ Op die manier kunnen we uitgaan van onze categorisatie van de beroepen van de ouders.¹⁵⁵ Met andere woorden, de proefpersonen van wie beide¹⁵⁶ ouders een beroep uitoefenen dat behoort tot categorie (1) rekenen we tot de “hoge” klasse, scholieren van wie beide ouders de kost verdienen met een beroep uit categorie (2) behoren tot de “middenklasse” en de jongeren waarvan beide ouders een beroep hebben (of in sommige gevallen geen beroep, bv. werkloos) dat in categorie (3) hoort, rekenen we tot de “lage” klasse.¹⁵⁷

Zo hebben we voor deze analyse uiteindelijk rekening gehouden met 119 proefpersonen uit ons onderzoek, waarvan 8 behoren tot de hoge klasse, 59 tot de middenklasse en 52 tot de lage klasse. Verder hebben we opgemerkt dat de hoge klasse voor drie vierde bestaat uit scholieren met een ASO-opleiding. Tot de middenklasse behoren vooral (88,14%) proefpersonen uit het ASO en het TSO. De lage klasse ten slotte wordt bijna uitsluitend (88,46%) gevormd door jongeren uit het TSO en het BSO. Hieruit zouden we kunnen afleiden dat er een samenhang is tussen de beroepen van de ouders en het gekozen opleidingsniveau van de scholieren.

Uit grafiek 7 blijkt dat het Standaardnederlands door elke sociale groep positiever wordt gewaardeerd dan de tussentaal, het Brabantse dialect en het Tongerse dialect.

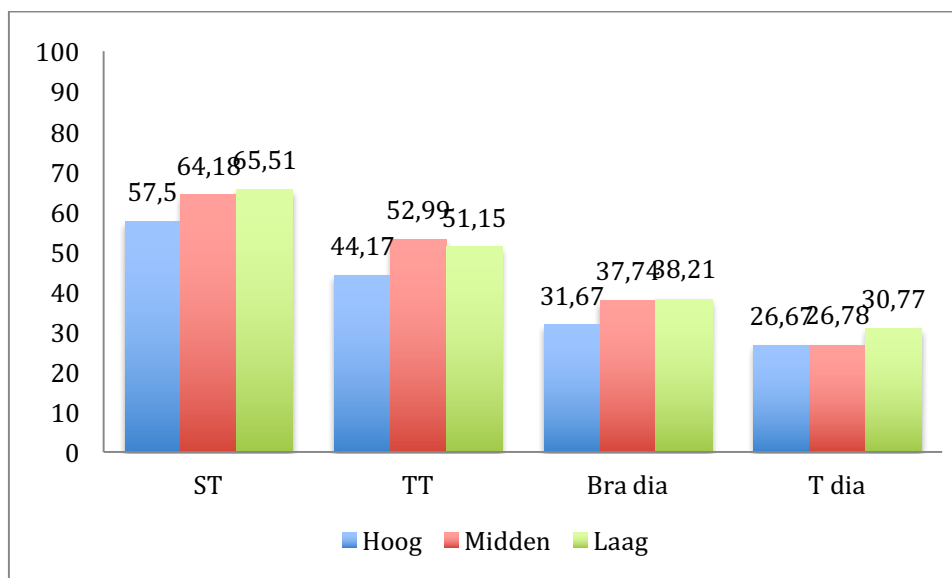
---

¹⁵⁴ We baseren ons voor deze indeling op Boves en Gerritsen (1995: 137). We zijn er ons echter van bewust dat de variabele ‘sociale achtergrond’ op verschillende manieren kan worden ingevuld.

¹⁵⁵ Voor de categorisatie van de beroepen van de ouders zie 4.5.2.1.

¹⁵⁶ We hebben ervoor gekozen om enkel rekening te houden met de duidelijke gevallen. We hebben m.a.w. enkel de proefpersonen (n= 119) waarvan de beide ouders een beroep uitoefenen uit eenzelfde categorie ingedeeld in één van de drie sociale klassen.

¹⁵⁷ We zijn er ons van bewust dat een indeling in sociale klassen een delicate oefening is. In sommige gevallen (bv. werklozen) is het moeilijk om in te schatten tot welke categorie zij zouden kunnen behoren. We moeten echter voor onze analyse ergens een lijn trekken en consequent zijn.

Grafiek 7: Taalattitudes van de onderzochte scholieren naargelang van hun sociale achtergrond (in %).

We hebben dus opnieuw¹⁵⁸ voor elke groep te maken met de volgende tendens: ST > TT > Bra dia > T dia. Het Tongerse dialect wordt door de personen uit de hoge klasse (26,67% of 32 keer 'ja' op 120 situaties) en de middenklasse (26,78% of 237 op 885) hetzelfde gewaardeerd. De proefpersonen uit de lage klasse staan positiever tegenover deze variëteit (30,77% of 240 op 780). Het Brabantse dialect wordt door de middenklasse (37,74% of 334 op 885) en de lage klasse (38,21% of 298 op 780) hetzelfde beoordeeld. De hoge klasse vindt deze variëteit minder geschikt (31,67% of 38 op 120) dan de twee andere sociale klassen. Ook voor de beoordelingen van de tussentaal is er tussen de middenklasse (52,99% of 469 op 885) en de lage klasse (51,15% of 399 op 780) geen significant verschil. Opvallend is dat de hoge klasse duidelijk minder positief (44,17% of 53 op 120) staat tegenover deze variëteit. De standaardtaal ten slotte wordt door de bevroegde jongeren uit de hoge klasse minder vaak (57,50% of 69 op 120 situaties) geschikt geacht dan de twee andere sociale groepen. De scholieren uit de middenklasse (64,18% of 568 op 885) en die uit de lage klasse (65,51% of 511 op 780) accepteren het Standaardnederlands vaker. De resultaten van de beoordelingen van de scholieren naargelang van hun sociale achtergrond zijn voor het Standaardnederlands erg vergelijkbaar met de resultaten naargelang van hun opleiding (zie 5.1.5). Voor beide analyses scoren de hoge klasse en de scholieren uit het ASO minder goed dan de andere groepen. Tussen de waarden van de scholieren uit de middenklasse, de lage klasse, het TSO en het BSO zijn er geen significante verschillen.

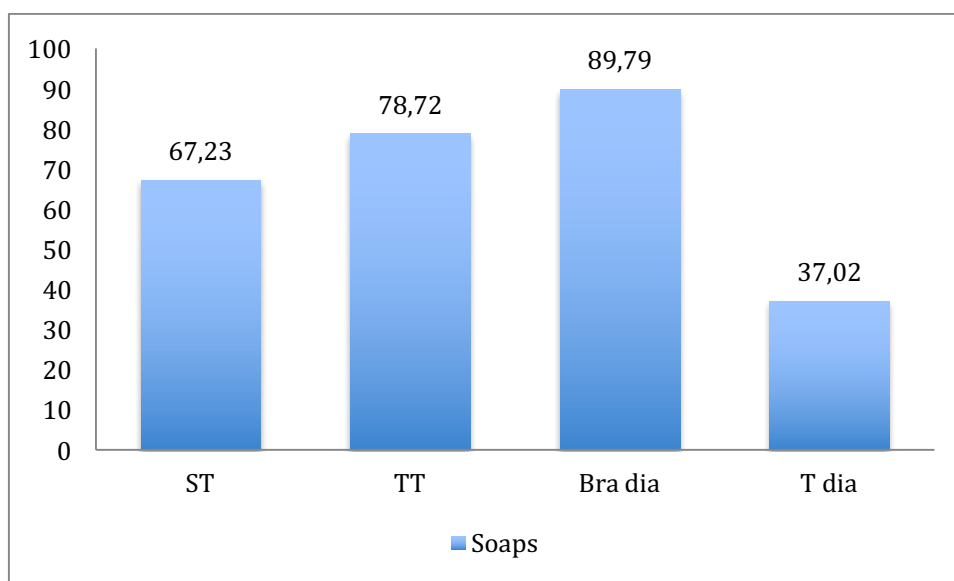
¹⁵⁸ Te verwachten gezien 5.1.1.

5.1.7 Specifieke situaties

We bespreken in dit onderdeel enkele situaties uit de enquête meer in detail omdat er in de bestaande literatuur regelmatig naar ze verwezen wordt. We beschrijven meer bepaald de resultaten van de geschiktheidsoordelen van de contexten ‘soaps’ (5.1.7.1), ‘het Journaal’ (5.1.7.2), ‘tijdens de les’ (5.1.7.3) en ‘in de politiek’ (5.1.7.4).

5.1.7.1 Soaps

De onderstaande grafiek toont aan dat de bevroagde scholieren uit Tongeren en omgeving (n= 235) het Brabantse dialect (89,79% of 211 keer ‘ja’ op 235) het meest geschikt vinden voor soaps (S7). Tussentaal (78,72% of 185 op 235) wordt door de jongeren meer geaccepteerd voor deze context dan de standaardtaal (67,23% of 158 op 235).

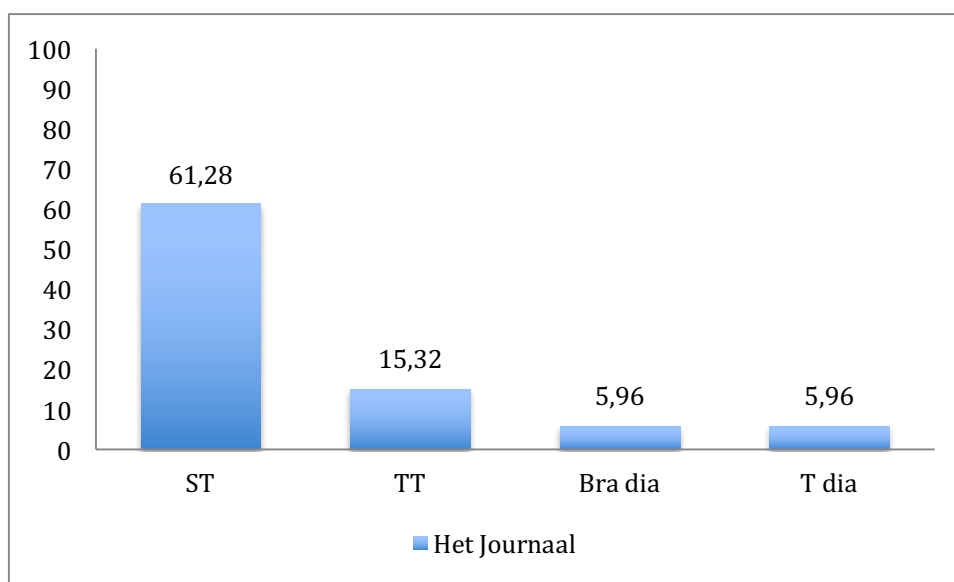

Grafiek 8: Taalattitudes van de onderzochte scholieren voor de context ‘soaps’ (in %).

Wel is het zo dat de waarde voor het Standaardnederlands in deze context hoger ligt dan het algemene resultaat voor deze variëteit (zie 5.1.1). Hetzelfde geldt trouwens ook voor de andere variëteiten. De verschillen tussen de standaardtaal, de tussentaal en het Brabantse dialect zijn voor deze context significant ($p = 0,02230376$). Het Tongerse dialect ten slotte wordt door de proefpersonen het minst vaak met ‘ja’ beoordeeld voor deze situatie, namelijk in 87 op 235 gevallen of 37,02%.

5.1.7.2 Het Journaal

De houding van de jongeren (n= 235) tegenover de verschillende variëteiten voor de situatie ‘het Journaal’ (S10) wordt in grafiek 9 weergegeven. Het Standaardnederlands wordt duidelijk verreweg het meest geaccepteerd voor deze context (61,28% of 144 positieve geschiktheidsoordelen op 235). Deze waarde is vergelijkbaar met het algemene resultaat van deze variëteit (zie 5.1.1). Tussentaal wordt in beduidend minder gevallen (15,32% of 36 op 235) geschikt gevonden voor deze situatie. Ten slotte worden de twee dialecten (het Brabants en het Tongers) door de jongeren het minst gewaardeerd voor deze context. Beide dialecten worden slechts in 5,96% (14 op 235) van de gevallen met ‘ja’ beoordeeld.

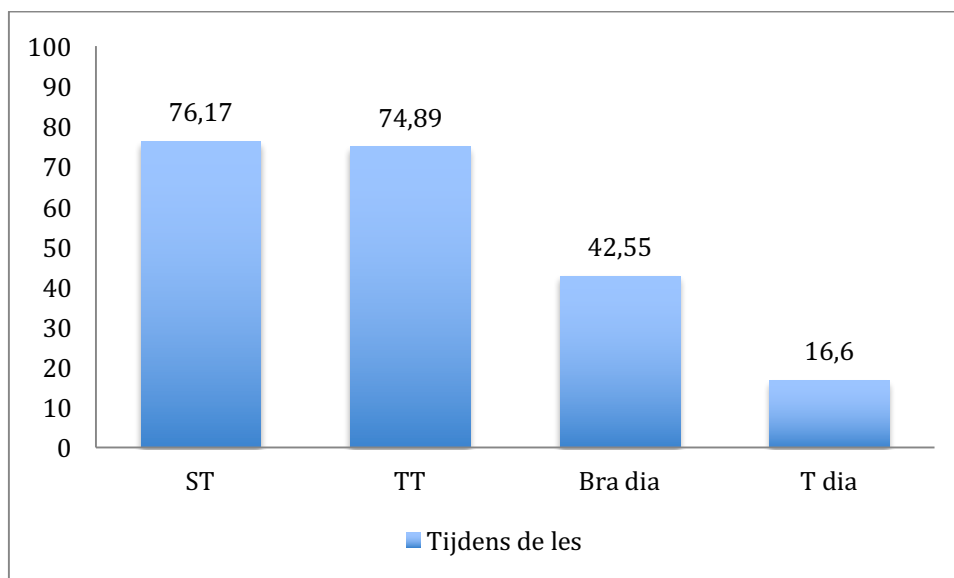

Grafiek 9: Taalattitudes van de onderzochte scholieren voor de context ‘het Journaal’ (in %).

5.1.7.3 Tijdens de les

In dit gedeelte bespreken we, aan de hand van grafiek 10, de attitudes van de proefpersonen (n= 235) tegenover het Standaardnederlands, de tussentaal en de dialecten in de specifieke situatie ‘tijdens de les’ (S14).

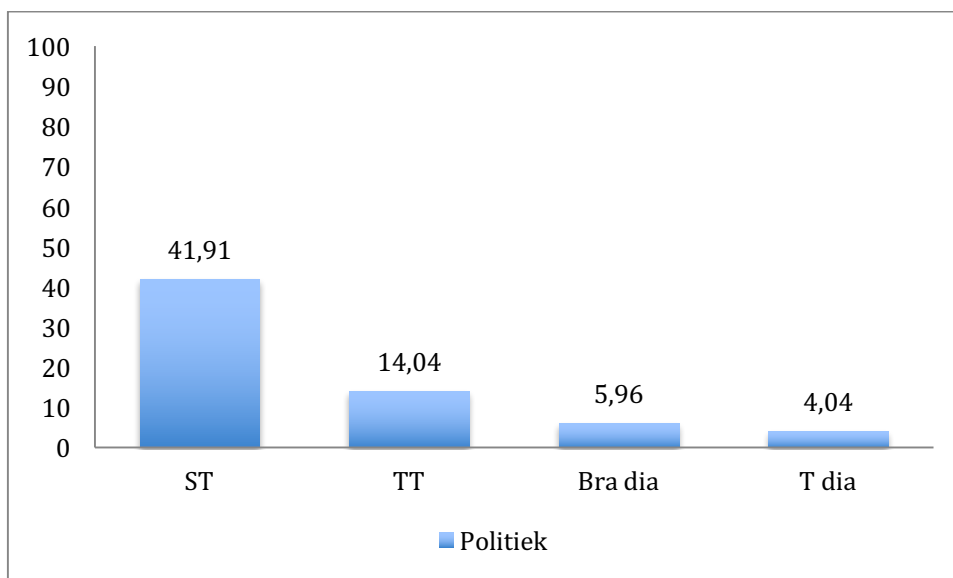
Grafiek 10: Taalattitudes van de onderzochte scholieren voor de context ‘tijdens de les’ (in %).

Opvallend is dat de standaardtaal (76,17% of 179 keer ‘ja’ op 235 situaties) en de tussentaal (74,89% of 176 op 235) in gelijke mate (er is immers geen significant verschil tussen beide resultaten, $p = 0,87436706$) worden geapprecieerd door de scholieren. De bevroegde jongeren uit Tongeren en omgeving vinden met andere woorden dat tijdens de les de tussentaal evenzeer kan worden geaccepteerd dan het Standaardnederlands. De waarden voor deze twee variëteiten liggen aanzienlijk hoger dan die voor het algemene resultaat van alle situaties (zie 5.1.1). Ook het Brabantse dialect wordt voor deze situatie positiever gewaardeerd (42,55% of 100 op 235) dan het algemene beeld dat we hebben van deze taalvariëteit. Het Tongerse dialect wordt door de proefpersonen het minst geschikt geacht (16,60% of 39 op 235) om te gebruiken tijdens de les. Wel is het zo dat het Tongerse dialect voor deze situatie als enige variëteit ruim onder het algemene gemiddelde zit.

5.1.7.4 In de politiek

De laatste specifieke situatie uit ons onderzoek die we behandelen zijn eigenlijk twee situaties (S4 en S5)¹⁵⁹ die behoren tot de politieke wereld. We willen weten wat de houding van de onderzochte jongeren ($n = 235$) is tegenover de vier taalvariëteiten in een politieke context. Grafiek 11 geeft de taalattitudes weer van de proefpersonen voor deze twee situaties.

¹⁵⁹ Een nationaal bekende politicus (S4) en een federale minister (S5).

Grafiek 11: Taalattitudes van de onderzochte scholieren voor de context ‘in de politiek’ (in %).

Voorals de standaardtaal (41,91% of 197 keer ‘ja’ op 470 situaties) wordt door de scholieren geaccepteerd als het om taalgebruik van politici gaat. In vergelijking met de resultaten voor de tussentaal, het Brabantse dialect en het Tongerse dialect vindt men de standaardtaal het vaakst geschikt. Toch is het zo dat de waarden van het Standaardnederlands ver onder het algemene resultaat liggen voor deze variëteit (zie 5.1.1). Daarnaast wordt tussentaal door de jongeren positiever gewaardeerd (14,04% of 66 op 470) dan de twee dialecten die met 5,96% of 28 op 470 (het Brabants) en 4,04% of 19 op 470 (het Tongers) lage waarden hebben.

5.2 Kwalitatieve analyse

In dit deel zullen we een kwalitatieve analyse geven van de gevonden resultaten. De bedoeling is om, na een korte samenvatting van de kwantitatieve resultaten, de cijfers die we in 5.1 gepresenteerd hebben te interpreteren. We zullen hiervoor rekening houden met de reeds beschreven historische en theoretische feiten uit hoofdstukken 2 en 3. Ook hechten we, waar mogelijk en waar nodig, belang aan de vergelijking met het onderzoek van Vancompernelle (2012).

Allereerst bespreken we het algemene beeld van de taalattitudes van de proefpersonen (5.2.1). Daarna analyseren we de resultaten van de verschillende domeinen (5.2.2) en de graad van formaliteit van situaties (5.2.3). Vervolgens onderzoeken we wat de rol is van het geslacht (5.2.4), de opleiding (5.2.5) en de sociale achtergrond (5.2.6) in verband met de taalattitudes van de bevroegde scholieren uit

Tongeren en omgeving. Ten slotte geven we een kwalitatieve analyse van de taalattitudes van de informanten in enkele specifieke situaties (5.2.7).

5.2.1 Algemeen beeld van de taalattitudes van de onderzochte scholieren uit Tongeren en omgeving

Uit de kwantitatieve analyse van de resultaten van het algemene beeld is gebleken dat de bevroagde jongeren uit Tongeren en omgeving het Standaardnederlands het vaakst accepteren, meer dan het geval is voor de tussentaal, het Brabantse dialect (uit het toonaangevend centrum) en het Tongerse dialect (uit de periferie). Uit het algemene beeld komt met andere woorden de volgende tendens naar voren: **ST > TT > Bra dia > T dia**. Verschillend met het vergelijkbare onderzoek van Vancompernelle (2012) is het feit dat alle resultaten die we met haar onderzoek kunnen vergelijken (op enkele uitzonderingen na) lagere waarden hebben. De taalvariëteiten worden met andere woorden minder positief beoordeeld door de proefpersonen van dit onderzoek dan die uit dat van Vancompernelle. Ook hebben we gezien in 5.1.1 dat het verschil tussen de waarden van de standaardtaal en de tussentaal significant is. Dit wil zeggen dat onze resultaten voor de verhouding ST - TT afwijken van die uit het onderzoek van Vancompernelle. In haar onderzoek worden deze variëteiten namelijk in gelijke mate geaccepteerd door de proefpersonen. Zoals we echter hebben gezien tijdens de kwantitatieve bespreking van onze resultaten kan de tussentaal ook in ons onderzoek in bepaalde situaties gelijk of zelfs positiever gewaardeerd worden dan het Standaardnederlands (zie grafieken 3 (in 5.1.2), 8 (in 5.1.7.1) en 10 (in 5.1.7.3)).

De doorgaans minder positieve beoordeling door de proefpersonen uit Tongeren en omgeving ten opzichte van de informanten van Vancompernelle (2012) uit geheel Vlaanderen lijkt moeilijk te interpreteren. Aangezien onze methode grotendeels overeenstemt met die van Vancompernelle, zou deze vaststelling eventueel verklaard kunnen worden aan de hand van de proefpersonen. Het zou kunnen dat de bevroagde Limburgse jongeren in het algemeen een kritischer houding hebben tegenover de verschillende taalvariëteiten dan het geval is voor de Vlaamse jongeren in het algemeen. Een andere mogelijkheid is dat voor dit onderzoek meer dan dubbel zoveel proefpersonen zijn ondervraagd als het onderzoek van Vancompernelle en dat dit het verschil in waardering zou kunnen verklaren.

Daarnaast lijken de bevroegde scholieren uit Tongeren en omgeving in het algemeen gevoeliger voor het verschil tussen ST en TT dan het geval is voor de proefpersonen van Vancompernelle uit geheel Vlaanderen. We zouden hieruit kunnen afleiden dat de informanten uit ons onderzoek meer belang hechten (zij het lichtjes) aan de standaardtaal dan aan de tussentaal.¹⁶⁰ Toch moeten we er rekening mee houden dat in het standaardtalige fragment uit ons onderzoek de Limburgse achtergrond van de standaardtaalspreekster zou kunnen worden opgemerkt (Vandekerckhove 2014). Het zou kunnen dat de Limburgse scholieren uit Tongeren en omgeving zich hebben geïdentificeerd met het taalgebruik van Frieda Van Wijck en dat dit de positievere resultaten voor ST verklaart.

De opmars van de Vlaamse tussentaal (zoals o.a. blijkt uit Vancompernelle 2012) komt in het algemene beeld van ons onderzoek minder naar voren. De tussentaal neemt in ons onderzoek namelijk een positie in tussen de standaardtaal enerzijds en het Brabantse dialect anderzijds. Wel is het zo dat tussentaal bijna dubbel zo vaak positief wordt beoordeeld dan het Tongerse dialect. Dit kan verklaard worden door de sterke achteruitgang van de dialecten, wat ook in Limburg het geval is (o.a. Janssens en Marynissen 2003, Van Ouytsel 2012).¹⁶¹

Dat het Brabantse dialect positiever wordt beoordeeld dan het Tongerse zou te maken kunnen hebben met het feit dat de proefpersonen minder in contact komen met het dialect uit de periferie (gezien de sterke achteruitgang van de dialectkennis en het dialectgebruik, zie ook 2.2.4 en 2.2.5) dan met het dialect uit het toonaangevend centrum. Het Brabantse dialect kan gezien worden als een ruimer geschikte variëteit aangezien het meer en meer wordt gebruikt in andere provincies dan Antwerpen en Vlaams-Brabant. Dit heeft te maken met wat de ‘Brabantse expansie’ wordt genoemd: het feit dat er kenmerken van het Brabants binnensluipen in het taalgebruik van mensen uit geheel Vlaanderen. De ‘Brabantse expansie’ is trouwens ook van toepassing voor de Limburgse dialecten (zie 2.3.1). Bovendien komt men door het medium televisie (bv. soaps zoals *Thuis* en *Familie*) vaker in aanraking met het Brabantse dialect dan dat voor

---

¹⁶⁰ Vancompernelle (2012: 111) verwijst in dit verband o.a. naar een (al wat ouder) onderzoek van Deprez (1984) die stelt dat de houding van de Vlaming tegenover de standaardtaal nog steeds positief is. Deprez, Kas, ‘Why do Antwerpians consider Netherlandic language varieties as “cultured”, “pleasant”, “beautiful”, “rich”?’ in: Kas Deprez (red.), *Sociolinguistics in the Low Countries*. Amsterdam: Benjamins, pp. 237-285.

¹⁶¹ Zie ook 2.2.4 (voetnoot 35). Dat het verschil tussen tussentaal en Brabants dialect minder groot is dan het verschil tussen tussentaal en Tongers dialect, komt wellicht door het feit dat de Vlaamse tussentaal veel elementen en kenmerken bevat van het Brabantse dialect uit het toonaangevend centrum (Van Ouytsel 2012: 77).

het Tongerse dialect het geval is. We erkennen ten slotte dat de spreekster uit het fragment met het Brabantse dialect (Nancy uit *Thuis*) wellicht meteen herkend werd door de meeste scholieren. Dit zou eventueel een positievere beoordeling van deze variëteit als gevolg kunnen hebben.

5.2.2 Invloed van de verschillende domeinen

De kwantitatieve analyse van de resultaten toont aan dat het Standaardnederlands het meest van alle onderzochte taalvariëteiten wordt geaccepteerd voor situaties uit het domein ‘media’. Een vreemde vaststelling is dat de standaardtaal een vrij lage waarde heeft voor het domein ‘overheid’. Voor de domeinen ‘overheid’ en ‘media’ is er opnieuw het volgende patroon op te merken: **ST > TT > Bra dia > T dia**. Dat dit minder geldt voor het domein ‘onderwijs / dagelijks leven’ heeft waarschijnlijk te maken met de problematiek van dit domein. Uit onze alternatieve analyse van dit domein (we bekeken ‘onderwijs’ en ‘dagelijks leven’ apart) is gebleken dat de scholieren voor situaties die behoren tot ‘dagelijks leven’ het vaakst de dialecten geschikt vinden. Ook voor de tussentaal heeft men in deze context een ruime appreciatie, meer dan het geval is voor ‘onderwijs’. Een opmerkelijke vaststelling is dat de scholieren voor ‘onderwijs’ de standaardtaal en de tussentaal in gelijke mate accepteren. Er was immers geen significant verschil op te merken tussen de onderzochte waarden. Een punt van gelijkens is tussen ‘onderwijs’ en ‘dagelijks leven’ is het feit dat de proefpersonen het Standaardnederlands voor beide domeinen (‘onderwijs’ en ‘dagelijks leven’) hetzelfde waarden.

Het feit dat het Standaardnederlands het meest geschikt wordt gevonden voor situaties uit het domein ‘media’ komt overeen met de vaststelling uit het onderzoek van Plevoets (2009: 22), namelijk dat de standaardtaal vooral een mediataal is. Dit is niet onlogisch aangezien voor veel Vlamingen de media (zowel de radio, de televisie als de geschreven pers¹⁶²) vaak een van de enige manieren is om in contact te komen met correct Standaardnederlands (denk in dit verband aan *Journalnederlands*). De media behoren volgens Haeseryn (1987: 18) tot ‘de klassieke normoverbrengende en -verspreidende instanties’ maar we merken toch dat in de praktijk, zowel op de televisie (bv. VRT en VTM) als op de radio, zeer frequent tussentaal wordt gebruikt (Prieels

---

¹⁶² Onderzoek naar attitudes tegenover de geschreven pers valt buiten het opzet van dit onderzoek.

2012, Saey 2010). In het dagelijkse leven verkiest men vaak een andere taalvariëteit boven de standaardtaal omdat het Standaardnederlands haast enkel in zeer formele situaties wordt gebruikt en mensen zich er onwennig mee voelen (denk aan de metafoor van de ‘zondagse-pakmentaliteit’, zie 2.1.2).

Een vreemde vaststelling is dat de standaardtaal een nogal lage waarde heeft voor het domein ‘overheid’. Het lijkt erop dat de mindere appreciatie voor het Standaardnederlands in situaties van het domein ‘overheid’ te wijten is aan de attitudes van de scholieren tegenover deze variëteit in politieke contexten (zie ook 5.1.7.4). Het is namelijk zo dat de informanten de standaardtaal slechts in ongeveer 40% van de gevallen geschikt vinden voor de situaties S4 (een nationaal bekende politicus) en S5 (een federale minister). Dit staat in contrast met de hogere waarden (alle ongeveer 57%) voor de drie andere situaties die tot het domein ‘overheid’ behoren, namelijk S1 (een gesprek met het gemeentepersoneel), S2 (een gesprek met de secretaris van de burgemeester) en S3 (een gesprek met de burgemeester). Er is dus binnen het domein ‘overheid’ in dit onderzoek een duidelijke scheiding tussen de situaties die slaan op enerzijds puur politieke contexten (S4 en S5) en anderzijds eerder situaties op het gemeentelijke niveau (S1, S2 en S3). De onderzochte jongeren verwachten blijkbaar minder van politici en ministers dat ze de standaardtaal spreken, ondanks het feit dat die toch een voorbeeldfunctie vervullen. Van Laere (2003) toont in dit verband aan dat politici er steeds meer voor kiezen om bewust tussentaal te gebruiken in hun discours in plaats van de standaardtaal. Toch blijkt uit onze resultaten (zie 5.1.7.4) dat de onderzochte scholieren de tussentaal in verhouding met de standaardtaal veel minder geschikt vinden. Waarom de proefpersonen het Standaardnederlands meer geschikt vinden in plaatselijke/lokale contexten (S1, S2 en S3) dan in contexten met nationale politiek (S4 en S5) blijft echter vreemd. De informele context van het standaardtalige fragment zou eventueel een bepalende factor kunnen zijn. Wat wel kan geconcludeerd worden voor het domein ‘overheid’ is dat de scholieren naast de standaardtaal ook de tussentaal, het Brabantse dialect en het Tongerse dialect veel minder accepteren dan het geval is voor de andere domeinen.

De keuze van de scholieren om vooral de dialectische variëteiten geschikt te vinden voor ‘dagelijks leven’ is niet verrassend aangezien deze meestal enkel in lokale en informele contexten worden gebruikt. Dat ook de tussentaal op een ruime appreciatie mag rekenen is vrij logisch omdat volgens Janssens en Marynissen (2003: 151) ‘in informele en semi-formele situaties [...] meestal en met veel succes Vlaamse

omgangstaal [wordt] gesproken'. Het minst geschikt voor 'dagelijks leven' vinden de informanten de standaardtaal. Toch kunnen we zeggen dat de waarde voor ST in deze context (61,28%) rond het gemiddelde resultaat ligt (zie 5.1.1) en er hier bovendien geen significant verschil is met de context 'onderwijs'. De scholieren lijken met andere woorden erg tolerant ten opzichte van de standaardtaal in hun dagelijks leven.

Zoals blijkt uit de aparte analyse van 'onderwijs' en 'dagelijks leven' is het opvallend dat de scholieren voor het domein 'onderwijs' de standaardtaal en de tussentaal evenveel accepteren. Het onderwijs wordt gezien als een normoverbrengende en -verspreidende instantie (Haeseryn 1987: 18) en de (voormalige) Vlaamse Onderwijsministers (Vandenbroucke, Smet en Crevits) hechten veel belang aan het hanteren van correct Standaardnederlands op school, zoals duidelijk blijkt uit hun beleidsnota's (zie 3.2.2.1). Het is echter zo dat de talige realiteit in het onderwijs vaak afwijkt van de vooropgestelde normen van de beleidsteksten van Onderwijsministers (zie 3.2.2.2). Onderzoek van Waltraet (2004) en Olders (2007) hebben aangetoond dat scholieren op school erg vaak in contact komen met tussentaal.¹⁶³ We zouden dus kunnen stellen dat onze bevindingen in het verlengde liggen van de literatuur die er bestaat over de taalpraktijk in het onderwijs. Zoals Absillis e.a. (2012: 21) opmerken is het zo dat de tussentaal 'in steeds meer domeinen en situaties het Standaardnederlands aan het verdringen is'. We zouden dus, mede steunend op onze resultaten, kunnen aannemen dat de tussentaal aan appreciatie wint in het onderwijs.

5.2.3 Effect van de graad van formaliteit van situaties

Uit de analyse van de kwantitatieve resultaten blijkt dat de onderzochte scholieren uit Tongeren en omgeving het Standaardnederlands en de tussentaal in informele situaties even vaak geschikt vinden. Ook zien we dat het verschil tussen de waarden voor ST in informele en formele situaties niet significant is. Een grondigere analyse van de standaardtaal toont ons dat de mindere waardering van de informanten voor deze variëteit in formele situaties te maken heeft met de negatieve uitschieters (S4, S5 en S15).

Het feit dat de proefpersonen ST en TT even geschikt vinden voor informele situaties kan er enerzijds op wijzen dat jongeren tegenwoordig de standaardtaal meer

---

¹⁶³ Voor de bibliografische gegevens van deze twee onderzoeken zie 3.2.2.2.

accepteren in informele situaties.¹⁶⁴ Deze veronderstelling wordt ondersteund door de vaststelling dat het verschil tussen de waarden voor ST in informele en formele situaties niet significant is.¹⁶⁵ Dit gaat echter in tegen de verwachtingen die we hadden aangezien er volgens Boves en Gerritsen (1995: 182) kan worden aangenomen dat sprekers meer aandacht besteden aan hun taalgebruik in formele situaties dan in informelere contexten. Daarom lijkt het ons mogelijk dat de informele context van het standaardtalige fragment (zie 4.2.1) een invloed uitoefent op de beoordelingen van de proefpersonen. Anderzijds is het zo dat het geen verrassing mag zijn dat tussentaal zo positief gewaardeerd wordt in informele situaties. Het is immers de variëteit die vandaag het meest geassocieerd wordt met ‘informele en semi-formele situaties’¹⁶⁶.

De specifiekere analyse van de standaardtaal voor de situaties die behoren tot de formele context leert ons dat de informanten deze zes situaties (zie tabel 11 in 5.1.3) erg verschillend beoordelen. S4 (een nationaal bekende politicus) en S5 (een federale minister) krijgen een erg lage waardering, zoals ook al bleek uit 5.1.7.4 en 5.2.2, maar daarnaast ook S15 (een uiteenzetting op de universiteit). Dat S15 een lage acceptatie krijgt voor het Standaardnederlands strookt niet met onze verwachtingen aangezien dit zonder twijfel een erg formele situatie is. Het zou kunnen dat de oorzaak van deze negatieve uitschieter ligt bij het fragment dat het Standaardnederlands representeert. De standaardtaal wordt er immers in een ontspannen sfeer gebruikt. Een andere verklaring zou te maken kunnen hebben met de aard van deze specifieke situatie. De scholieren uit dit onderzoek hebben waarschijnlijk nog nooit een lezing of een college op de universiteit bijgewoond, wat er eventueel toe zou kunnen leiden dat ze minder vertrouwd zijn met deze situatie en ze daarom minder goed kunnen inschatten.

Verder zien we dat voor de variëteiten tussentaal, Brabants dialect en Tongers dialect de beoordelingen van de proefpersonen vergelijkbaar zijn met elkaar. Het is namelijk zo dat ze elk van deze variëteiten het positiefst beoordelen voor informele situaties, daarna voor de tussenpositie en ten slotte voor de formele situaties. Deze vaststelling ligt in de lijn van onze verwachtingen, namelijk dat jongeren deze drie variëteiten meer geschikt vinden in informele contexten dan in formele. Een toename van de tussentaal in formele situaties lijkt dus in dit onderzoek niet het geval.

---

¹⁶⁴ Dezelfde vaststelling komt ook in het vergelijkbare onderzoek van Vancompernelle (2012: 118) naar voren.

¹⁶⁵ In ons onderzoek wordt ST iets meer geaccepteerd in informele situaties dan in formele (het verschil is echter niet significant). Dit is enigszins vergelijkbaar met de resultaten van ST in informele en formele situaties uit het onderzoek van Vancompernelle (zie tabel 12).

¹⁶⁶ Janssens en Marynissen (2003: 151).

Bovendien stellen we opnieuw de volgende tendens vast in verband met de drie graden van formaliteit voor de verschillende taalvariëteiten: **ST > TT > Bra dia > T dia**.¹⁶⁷

Ten slotte wijzen we op het feit dat het Brabantse en het Tongerse dialect (de meest informele variëteiten uit dit onderzoek) minder positief worden beoordeeld in informele contexten dan de standaardtaal. Men zou hier kunnen verwachten dat juist in deze situaties deze informele variëteiten de bovenhand zouden nemen over de formele standaardtaal. Dat dit niet het geval is zou kunnen worden verklaard doordat de scholieren deze twee dialecten in het algemeen ook minder geschikt vinden dan het Standaardnederlands (zie 5.1.1). Daarnaast is het mogelijk dat deze vaststelling te maken heeft met het feit dat de jongeren de dialecten hoe langer hoe minder goed kennen en beheersen. Ook kan de informele context van het standaardtalige fragment hier een rol hebben gespeeld.

5.2.4 Rol van het geslacht

De kwantitatieve analyse van de resultaten naargelang van het geslacht geven opnieuw¹⁶⁸ de volgende tendens weer: **ST > TT > Bra dia > T dia**. Het blijkt dat mannen en vrouwen de standaardtaal in gelijke mate accepteren. Hetzelfde geldt voor het Tongerse dialect. Het Brabantse dialect wordt door de mannelijke scholieren iets positiever beoordeeld dan door de vrouwen. Het is vooral voor de tussentaal dat er een verschil merkbaar is: mannen geven in ons onderzoek vaker de voorkeur aan deze variëteit dan vrouwen. In vergelijking met het onderzoek van Vancompennolle (2012) stellen we vast dat voor Brabants dialect en tussentaal de verhoudingen tussen mannen en vrouwen andersom zijn dan in ons onderzoek. De vrouwelijke proefpersonen uit haar onderzoek accepteren deze variëteiten namelijk meer dan de mannelijke.

Een opvallende vaststelling is dat mannen en vrouwen het Standaardnederlands evenveel waarderen. Het is namelijk zo dat in de bestaande literatuur (zie bv. Olders 2007, in 3.2.2.2) vrouwen als standaardtaliger worden beschreven dan mannen. Ook voor dialect zijn er volgens de literatuur (zie bv. Maule 1990, in 2.2.4) verschillen tussen mannen en vrouwen: dialectgebruik en -kennis van vrouwen is over het algemeen lager dan die van mannen.¹⁶⁹ Toch is de houding van mannen en vrouwen

---

¹⁶⁷ In mindere mate voor informele situaties aangezien het verschil tussen ST en TT in dit geval niet significant is.

¹⁶⁸ Zie onder andere ook 5.1.1.

¹⁶⁹ Zie in dit verband ook bijlage 5.

tegenover het Tongerse dialect hetzelfde. Onze resultaten voor deze twee variëteiten komen met andere woorden niet overeen met de bestaande literatuur en stroken dus niet met onze verwachtingen. Wel is het zo dat in het vergelijkbare onderzoek van Vancompernelle de resultaten van mannen en vrouwen voor elk van deze variëteiten ook gelijkwaardig zijn. Vancompernelle (2012: 120-121) stelt in dit verband de hypothese dat vrouwen zich op taalvlak vaak richten op de norm. We kunnen aannemen dat het Standaardnederlands de norm is, maar zoals blijkt uit onderzoek (Pinget 2009) wordt tussentaal ook steeds meer in formele contexten gebruikt. Er zou dus verondersteld kunnen worden dat tussentaal zich meer en meer tot de norm aan het ontwikkelen is en dat de appreciatie van de vrouwen tegenover de standaardtaal om die reden daalt ten koste van de tussentaal.¹⁷⁰

Toch wordt de tussentaal in ons onderzoek minder positief beoordeeld door de vrouwelijke scholieren dan door de mannelijke. Deze vaststelling staat in contrast met de bestaande literatuur en het onderzoek van Vancompernelle. Aangezien onze methode grotendeels overeenstemt met die uit haar onderzoek, zou dit resultaat kunnen te maken hebben met het significante verschil in aantal tussen mannelijke en vrouwelijke informanten. Een verfijning van onze analyse naar het verschil in houding tussen mannen en vrouwen tegenover tussentaal toont aan dat de graad van formaliteit van de situaties geen rol speelt. Vrouwen waarderen tussentaal zowel in informele als formele situaties alsook voor de tussenpositie minder dan mannen. Wel stellen we, naargelang van de domeinen van de situaties, een verschil vast tussen mannen en vrouwen. Vrouwen vinden namelijk tussentaal voor de domeinen ‘overheid’, ‘media’ en ‘onderwijs’¹⁷¹ minder geschikt dan mannen. Voor ‘dagelijks leven’ is er geen verschil merkbaar.

Ten slotte constateren we, in tegenstelling tot Vancompernelle (2012), een positievere waardering voor het Brabantse dialect door de mannelijke scholieren. Dit zou te verklaren kunnen zijn door het feit dat mannen in de vakliteratuur vaak een grotere dialectkennis en een frequenter -gebruik toegewezen krijgen dan vrouwen (zie hierboven).¹⁷² Een andere verklaring zou kunnen zijn dat er een verband bestaat tussen de resultaten van de tussentaal en het Brabantse dialect uit het toonaangevend centrum

---

¹⁷⁰ Zie ook Plevoets (2012: 213).

¹⁷¹ We hebben hier rekening gehouden met onze alternatieve analyse van ‘onderwijs’ (S13-S14-S15) en ‘dagelijks leven’ (S11-S12) en niet met het initiële domein ‘onderwijs’ waarin de vijf situaties samen zijn genomen.

¹⁷² Zie in dit verband ook bijlage 5.

omdat veel elementen van dit dialect deel uitmaken van de tussentaal (Van Ouytsel 2012: 77).

5.2.5 Impact van de opleiding

Uit de kwantitatieve analyse van de resultaten naargelang van de opleiding blijkt dat de onderzochte scholieren uit het ASO het Standaardnederlands iets minder vaak accepteren dan de informanten uit het TSO en BSO. Voor de Vlaamse tussentaal zijn er echter geen significante verschillen tussen de drie opleidingsniveaus. Verder is het zo dat de TSO-scholieren het Brabantse dialect met voorsprong het meest waarderen. Voor het Tongerse dialect geldt hetzelfde voor de BSO-leerlingen. In het algemeen merken we opnieuw de volgende tendens op: **ST > TT > Bra dia > T dia**. Enkel voor het BSO wordt deze tendens doorbroken. Zij appreciëren namelijk het Tongerse dialect (periferie) meer dan het Brabantse dialect (toonaangevend centrum).

Het feit dat ASO-scholieren de standaardtaal minder waarderen dan leerlingen uit het TSO en het BSO beantwoordt niet aan onze verwachtingen. Wij veronderstelden dat, gezien hun opleiding, ASO-leerlingen ST het meest van de drie opleidingsgroepen zouden accepteren. Een verfijning van de analyse wijst uit dat de graad van formaliteit en het domein van situaties geen rol speelt voor de appreciatie van het Standaardnederlands door het ASO in vergelijking met het TSO en het BSO. Het blijkt namelijk dat ASO-leerlingen ST voor alle domeinen en alle graden van formaliteit minder geschikt vinden dan de twee andere groepen. Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat bepaalde groepen of bepaalde proefpersonen beïnvloed zijn geweest door de (eventuele) herkenning van de geluidsfragmenten. Een andere verklaring voor deze vaststelling zou kunnen zijn dat de hoger opgeleiden (ASO in dit onderzoek) de standaardtaal wel beheersen maar er bewust voor kiezen om deze minder te gebruiken en te accepteren. Dit zou te maken kunnen hebben met de opmars van tussentaal in Vlaanderen, die vooral gelinkt wordt aan de maatschappelijke elite (Plevoets 2009, Van Istendael 2001). Met andere woorden, hoger opgeleiden kennen het Standaardnederlands nog wel, maar kiezen er meer en meer voor om tussentaal te gebruiken ten nadele van de standaardtaal.

Helaas kunnen we dit niet meteen afleiden uit onze resultaten, gezien het feit dat de Vlaamse tussentaal door de drie opleidingsgroepen op dezelfde manier wordt gewaardeerd. Er zijn immers voor de acceptatie van de tussentaal geen significante

verschillen vast te stellen tussen ASO, TSO en BSO. Wel komt dit resultaat overeen met wat Absillis e.a. (2012: 21) zeggen over de opmars van tussentaal, namelijk dat dit onder andere blijkt uit het gegeven ‘dat zowel hoog- als laagopgeleiden zich ervan bedienen’.

Verder is het zo dat het Brabantse dialect op de meeste appreciatie mag rekenen in het TSO. Door de verwantschap van dit dialect met de tussentaal (Van Ouytsel 2012: 77) zouden we dit kunnen relateren aan een vaststelling van De Caluwe (2011: 12), namelijk dat ‘in het technisch onderwijs meer nog dan in andere onderwijstypes tussentaal wordt gesproken’.¹⁷³

Ten slotte hebben we gezien dat BSO-scholieren het plaatselijke Tongerse dialect het positiefst waarderen. Deze vaststelling strookt met onze verwachtingen aangezien men in de vakliteratuur aanneemt dat mensen met een lagere opleiding over een betere dialectkennis beschikken en het ook meer gebruiken (Maule 1990, Willemys 2003).¹⁷⁴

5.2.6 Belang van de sociale achtergrond

De kwantitatieve resultaten naargelang van de sociale achtergrond van de proefpersonen tonen ons dat er vooral voor het Standaardnederlands en de tussentaal verrassende resultaten zijn. ST word namelijk door de onderzochte scholieren uit de hoge klasse minder positief beoordeeld dan de leerlingen uit de middenklasse of de lage klasse. Voor de tussentaal constateren we hetzelfde. Verder zien we dat het Brabantse dialect de voorkeur krijgt in de middenklasse en de lage klasse. Het Tongerse dialect wordt dan weer enkel door de lage klasse iets vaker geschikt gevonden dan de hoge klasse en de middenklasse. Ook voor deze analyse is er in het algemeen sprake van het volgende patroon: **ST > TT > Bra dia > T dia**. Ten slotte hebben we in 5.1.6 al gewezen op het feit dat er blijkbaar een samenhang is tussen de beroepen van de ouders en de opleidingen van de scholieren.

De standaardtaal wordt in ons onderzoek door de scholieren uit de hoge klasse minder positief gewaardeerd dan door de twee andere sociale groepen. Dit resultaat is erg vergelijkbaar met de houding van ASO-, BSO- en TSO-scholieren tegenover het

---

¹⁷³ Deze vaststelling van De Caluwe (2011) lijkt niet in overeenstemming met die van De Caluwe (2002), Plevoets (2009, 2012), namelijk dat de tussentaal vaak in verband wordt gebracht met hoger opgeleiden.

¹⁷⁴ Zie in dit verband ook bijlage 5.

Standaardnederlands. Het mag echter geen verrassing zijn dat de resultaten naargelang van de opleiding en de sociale achtergrond overeenkomsten hebben. Zoals aangetoond in 5.1.6 is er namelijk een duidelijk verband tussen het opleidingsniveau van de scholieren en de beroepen van hun ouders (sociale achtergrond). Zo bestaat de hoge klasse in dit onderzoek bijvoorbeeld voor 75% uit scholieren die een ASO-opleiding volgen. De verhouding tussen de resultaten van de scholieren uit de hoge klasse enerzijds en de scholieren uit de middenklasse en lage klasse anderzijds zijn dus gezien 5.1.5 en 5.2.5 wel te verwachten. Desalniettemin blijft het vreemd dat de hoge klasse ST minder accepteert dan de andere sociale groepen. We zouden hier kunnen verwijzen naar één van de verklaringen die we in 5.2.5 gegeven hebben (nl. een bewuste voorkeur van de maatschappelijke elite voor TT in plaats van ST), maar de resultaten van dit onderzoek tonen echter dat onze proefpersonen uit de hoge klasse TT minder accepteren dan ST. Ook voor deze resultaten zou de herkenning van de spreeksters en/of de tv-programma's in kwestie een bepalende factor kunnen zijn. Bovendien kan het significante verschil voor het aantal proefpersonen tussen de hoge klasse (8 scholieren) enerzijds en de middenklasse (59) en de lage klasse (52) anderzijds een rol spelen.

Ook de tussentaal wordt in ons onderzoek door de hoge klasse minder geaccepteerd dan door de middenklasse en de lage klasse. Dit komt niet overeen met onze verwachtingen en met de vakliteratuur (De Caluwe 2002, Plevoets 2009, 2012) waarin wordt gesteld dat juist deze variëteit de voorkeur krijgt van de Vlaamse elites. De samenhang tussen hoger opgeleiden (ASO) en de hoge klasse is voor deze analyse van de tussentaal minder van kracht, aangezien er in de analyse naargelang van de opleiding geen significante verschillen zijn tussen de drie opleidingsniveaus. Er is echter wel een duidelijke afscheiding van de scholieren uit de hoge klasse ten opzichte van de middenklasse en de lage klasse. Een mogelijk verklaring zou kunnen zijn dat er voor de analyse naargelang van de sociale achtergrond slechts gebruik gemaakt is van 119 proefpersonen (zie 5.1.6). Er is dus een beperkter aantal scholieren onderzocht in vergelijking met de analyse naargelang van de opleiding. Ook stellen we vast dat de bevraagde scholieren uit de middenklasse en de lage klasse in het algemeen meer geschiktheidsoordelen positief beantwoorden per taalvariëteit dan de leerlingen uit de hoge klasse.

Verder merken we dat het Brabantse dialect meer geaccepteerd wordt door de scholieren uit de middenklasse en de lage klasse van dit onderzoek. Dit resultaat komt overeen met onze verwachtingen. Personen met een hogere sociale achtergrond hebben

vaak een lagere dialectkennis (zie ook 5.2.5). Bovendien wordt het Tongerse dialect, zoals we hadden verwacht, het meest gewaardeerd door scholieren met een lage sociale achtergrond. Van sociale klasse kan immers aangenomen worden dat het een invloed kan hebben op de dialectkennis en het dialectgebruik van personen. Ook uit de zelfanalyse van de onderzochte scholieren in verband met hun dialectkennis (zie bijlage 5) wordt duidelijk dat de sociale achtergrond hierop een invloed heeft. Het blijkt dat scholieren uit de lage klasse van zichzelf vinden dat ze een hogere dialectkennis hebben. Daarnaast denken vooral scholieren uit de hoge klasse een lage dialectkennis te hebben.

5.2.7 Taalattitudes van de bevraagde scholieren in specifieke situaties

In dit onderdeel volgen de kwalitatieve analyses van enkele specifieke situaties, namelijk ‘soaps’ (5.2.7.1), ‘het Journaal’ (5.2.7.2), ‘tijdens de les’ (5.2.7.3) en ‘in de politiek’ (5.2.7.4).

5.2.7.1 Soaps

De kwantitatieve resultaten laten zien dat de bevraagde leerlingen uit Tongeren en omgeving het Brabantse dialect het vaakst geschikt vinden. Tussentaal is de tweede meest gewaardeerde variëteit voor deze analyse. Daarna volgt het Standaardnederlands dat ook op een vrij hoge acceptatie mag rekenen. Het Tongerse dialect beoordeelt men van alle variëteiten het minst vaak positief in deze situatie.

Het feit dat het Brabantse dialect bijna in 90% van de gevallen met ‘ja’ beoordeeld wordt voor deze specifieke situatie heeft allicht te maken met het feit dat we om het Brabantse dialect weer te geven gebruik hebben gemaakt van een fragment uit de soap *Thuis*. Heel wat scholieren herkenden de spreeksters (Nancy en Femke) ook meteen.

Bovendien wordt ook tussentaal erg geapprecieerd voor deze situatie. Dit is niet verrassend, gezien het feit dat Geeraerts (2002: 90) voor tussentaal ook wel de term ‘soap-Vlaams’ gebruikt. Dit komt omdat we deze taalvariëteit bij uitstek in soaps kunnen aantreffen (zie 2.3.1 en 2.3.3). Onze resultaten bevestigen met andere woorden wat er in de bestaande literatuur wordt gezegd over het gebruik van tussentaal in soaps.

Verder wordt ook het Standaardnederlands vrij positief gewaardeerd (meer dan het algemene resultaat voor ST, zie 5.1.1). Dit stemt overeen met wat we in 5.2.2 hebben gezegd: de standaardtaal blijkt een mediataal te zijn (cf. Plevoets 2009). De proefpersonen uit ons onderzoek appreciëren de standaardtaal vooral voor situaties uit de media, waarvan deze specifiek geanalyseerde situatie deel uitmaakt.

Het Tongerse dialect wordt van alle variëteiten het minst positief gewaardeerd voor de context ‘soaps’. Dit resultaat is op zich niet opvallend aangezien men in de media zelden of nooit het Tongerse dialect zal verwachten. Toch merken we op dat het resultaat voor deze variëteit hier aanzienlijk hoger is dan het algemene resultaat (zie 5.1.1). De reden daarvoor zou kunnen zijn dat, aangezien soaps proberen om het (informele) dagelijkse leven van de doorsnee Vlaming weer te geven, onze proefpersonen daarom ook het Tongerse dialect wat meer appreciëren voor deze situatie dan het geval is voor andere situaties.

5.2.7.2 Het Journaal

We hebben in 5.1.7.2 gezien dat de bevroegde jongeren voor deze situatie vooral het Standaardnederlands accepteren. Tussentaal daarentegen wordt slechts weinig geschikt gevonden. De dialecten ten slotte worden amper geapprecieerd in deze context.

Deze resultaten bevestigen onze verwachtingen, namelijk dat het Standaardnederlands voor deze (formele) situatie op de meeste acceptatie kan rekenen in tegenstelling tot de drie meer informele taalvariëteiten (de tussentaal en de beide dialecten). De scholieren verwachten dus met andere woorden voor het nieuwsbulletin op televisie nog steeds de standaardtaal. Het Standaardnederlands wordt door Cajot (2010, 2012) ook veelzeggend *Journaalnederlands* genoemd. Ruud Hendrickx verkiest eerder de term *Nieuwsnederlands*.

5.2.7.3 Tijdens de les

Uit de kwalitatieve analyse van de situatie ‘tijdens de les’ blijkt dat het Standaardnederlands en de tussentaal in gelijke mate worden gewaardeerd voor deze context. De acceptatie van deze twee variëteiten is aanzienlijk hoger dan hun algemene resultaten (zie 5.1.1). Ook het Brabantse dialect wordt meer geapprecieerd dan bleek uit

het algemene beeld. Het Tongerse dialect ten slotte wordt het minst van alle variëteiten geschikt gevonden voor de situatie ‘tijdens de les’.

Zoals eerder al besproken in 3.2.2 liggen het taalbeleid en de taalpraktijk in het Vlaamse onderwijs niet op één lijn. Onderzoek¹⁷⁵ naar de taalpraktijk op school heeft namelijk uitgewezen dat jongeren er erg vaak in contact komen met tussentaal. In die zin is het dus niet zo verrassend dat scholieren tegenwoordig tussentaal steeds meer accepteren op school. Deze specifieke analyse bevestigt het idee dat de tussentaal terrein aan het winnen is. Aangezien het onderwijs één van de ‘klassieke normoverbrengende en -verspreidende instanties’¹⁷⁶ is en toch nog steeds een domein is waarmee de standaardtaal geassocieerd wordt¹⁷⁷, zou de impact van de opkomst van de tussentaal precies in dit domein wel eens erg belangrijk kunnen zijn voor de verhoudingen tussen ST en TT in de toekomst.

Een verfijning van de analyse van de situatie ‘tijdens de les’ naargelang van de opleiding van de scholieren wijst bovendien uit dat ASO-scholieren (78,57%) TT voor deze situatie wel meer accepteren dan in het TSO (73,73% en het BSO (71,15%) het geval is. Dit komt overeen met wat Plevoets (2009: 3) zegt over het verband tussen de tussentaal en de mate van opleiding (zie 5.2.5).

Het feit dat het Brabantse dialect op een grotere acceptatie kan rekenen dan het geval is voor het algemene resultaat van alle vijftien situaties samen, zou te maken kunnen hebben met de positieve waardering voor de tussentaal ‘tijdens de les’. Zoals eerder al gezegd (zie 5.2.1 en 5.2.5) bevat de tussentaal vrij veel kenmerken van het dialect uit het toonaangevend centrum (Van Ouytsel 2012). Een positievere houding voor de ene variëteit (TT) zou dus eventueel ook een verhoging van de waardering van de andere variëteit (Bra dia) met zich mee kunnen brengen.

Het Tongerse dialect wordt ten slotte, naar onze verwachting, het minst van alle variëteiten geschikt gevonden voor deze situatie. Het dialect uit de periferie privilegieert men meestal voor zeer informele situaties zoals bijvoorbeeld een gesprek tussen vrienden buiten de schoolomgeving (S11) of een gesprek thuis (S12) waar het Tongerse dialect respectievelijk 83,40% (196 op 235) en 84,25% (198 op 235) haalt.

---

¹⁷⁵ Waltraet (2004) en Olders (2007), zie 3.2.2.2.

¹⁷⁶ Haeseryn (1987: 18).

¹⁷⁷ Hendrickx (2009: 50). Bovendien stelt Hendrickx (2009: 51) dat jongeren het best ‘in de klas, in alle lessen’ het Standaardnederlands zouden schrijven en spreken.

5.2.7.4 In de politiek

De kwantitatieve resultaten van de situaties¹⁷⁸ ‘in de politiek’ laten zien dat vooral de standaardtaal geaccepteerd wordt voor politici en ministers. Toch zien we dat de waardering voor ST (en alle andere variëteiten) aanzienlijk onder de algemene resultaten (zie 5.1.1) liggen. Tussentaal wordt ongeveer drie keer minder geapprecieerd dan de standaardtaal. Beide dialecten ten slotte worden amper geschikt gevonden voor deze politieke situaties.

Uit de verhoudingen tussen de vier onderzochte taalvariëteiten blijkt dat de onderzochte jongeren voor politieke contexten het Standaardnederlands het meest accepteren. Van politici en ministers wordt volgens Hendrickx (2009: 51) en De Caluwe (2009: 23) verwacht dat ze de standaardtaal gebruiken wanneer ze zich tot het publiek richten. In die zin stemmen de attitudes van de bevroegde scholieren overeen met wat kon worden verwacht. Toch zien we in de bestaande literatuur (o.a. Van Laere 2003, De Caluwe 2002) dat Vlaamse politici steeds meer tussentaal gebruiken in plaats van het Standaardnederlands. Onze informanten accepteren de tussentaal voor deze analyse in totaal ongeveer drie keer minder dan de standaardtaal. Bovendien verwachten de proefpersonen uit ons onderzoek al helemaal niet van politici en ministers dat ze een dialect zouden gebruiken. Tot slot is het opvallend dat de vier variëteiten voor deze analyse beduidend lagere waarden hebben dan de gemiddelde resultaten voor alle vijftien situaties. Aangezien alle taalvariëteiten minder worden gewaardeerd lijkt het ons mogelijk dat de verklaring hiervoor moet worden gezocht bij de twee politieke situaties. Het zou kunnen dat de scholieren een kritischere houding aannemen ten opzichte van het taalgebruik van politici en ministers (gezien hun voorbeeldfunctie) en dat dit resulteert in een negatievere waardering voor elke variëteit.

---

¹⁷⁸ S4 en S5, zie 5.1.7.4.

6. Samenvatting en slotbeschouwingen

6.1 Samenvatting

Tot slot willen we de belangrijkste stappen van dit onderzoek kort nog eens op een rijtje zetten. Na de inleiding hebben we in het tweede hoofdstuk aangetoond dat de huidige taalsituatie in Vlaanderen niet langer bipolair is. Het blijkt namelijk dat naast de standaardtaal en de dialecten er in Vlaanderen een andere variëteit aan belang aan het winnen is: de zogenaamde ‘tussentaal’. Bovendien hebben we in dit hoofdstuk het Standaardnederlands, de tussentaal en de dialecten vanuit een historisch perspectief bekeken. Het derde hoofdstuk bestond uit het theoretisch kader van dit onderzoek, waarin enkele belangrijke begrippen in verband met ons onderzoek zoals attitude, norm en stijl (formeel vs. informeel) werden besproken. In het vierde hoofdstuk hebben we onze methodiek voor dit onderzoek behandeld. We baseerden ons voor een groot deel (maar niet volledig) op het attitudeonderzoek dat Vancompernelle (2012) deed bij 98 jongeren uit geheel Vlaanderen. Voor óns onderzoek hebben we de attitudes van 235 scholieren uit Tongeren en omgeving in kaart gebracht. Er werd hen gevraagd om vier soorten Belgisch-Nederlands te beoordelen in vijftien verschillende situaties. Voor het corpus, de aard van de enquête en de classificatie van de gegevens volgden we het voorbeeld van Vancompernelle (2012). De kwantitatieve beschrijving en de kwalitatieve analyse de van resultaten van ons onderzoek hebben we ten slotte in het vijfde hoofdstuk weergegeven.

6.2 Slotbeschouwingen

De bedoeling is om aan de hand van de onderzoeksvragen die we in het vierde hoofdstuk hebben gesteld conclusies te trekken omtrent de taalattitudes van jonge Vlamingen uit Tongeren en omgeving. Waar mogelijk geven we de opvallendste verschillen en overeenkomsten tussen ons onderzoek en het vergelijkbare onderzoek van Vancompernelle (2012) in geheel Vlaanderen.

Wat zijn de algemene taalattitudes van de bevroagde scholieren uit Tongeren en omgeving?

De algemene tendens die naar voren komt in ons onderzoek is de volgende: **ST > TT > Bra dia > T dia**. De proefpersonen waarderen het Standaardnederlands nog steeds het meest van alle onderzochte variëteiten en dit komt overeen met wat men hierover in de literatuur zegt. In tegenstelling tot het onderzoek van Vancompernelle (2012) wordt de Vlaamse tussentaal in het algemeen duidelijk minder geaccepteerd dan de standaardtaal. Globaal gezien kan er voor de onderzochte Tongerse jongeren dus niet echt een toename van de tussentaal waargenomen worden, zoals in het onderzoek van Vancompernelle voor geheel Vlaanderen wel het geval is. Bovendien is het opmerkelijk dat de proefpersonen van dit onderzoek doorgaans een minder positieve appreciatie hebben voor alle variëteiten dan in haar onderzoek. Dit zou eventueel te maken kunnen hebben met het feit dat dit onderzoek ongeveer dubbel zoveel informanten telt als het vergelijkbare onderzoek van Vancompernelle. Wel vergelijkbaar met Vancompernelle (2012: 134) is dat ook in ons onderzoek het Brabantse dialect steeds meer geschikt wordt gevonden door de Limburgse proefpersonen, wat blijkt uit het feit dat het een grotere acceptatie krijgt dan het periferisch dialect. Ze lijken dus m.a.w. gevoelig voor de invloed die uitgaat van het toonaangevend centrum en beoordelen deze positief.

Is het domein van de situaties belangrijk voor hun houding tegenover Standaardnederlands, tussentaal, Brabants en Tongers dialect?

We hebben aangetoond dat het domein van een situatie wel degelijk van belang kan zijn voor de taalattitudes van de bevroagde jongeren. Zo lijkt het Standaardnederlands vooral een mediataal te zijn, een vaststelling die overeenkomt met die van Plevoets (2009). Maar ook de tussentaal wordt erg geaccepteerd voor het domein ‘media’. Vancompernelle (2012) merkt eveneens op dat de Vlaamse jongeren toleranter zijn voor de tussentaal in de media. Voor ‘overheid’ hebben alle variëteiten lagere waarden. Verrassend is dat het Standaardnederlands voor dit domein niet echt goed scoort, wat vooral te wijten is aan de negatieve uitschieters voor politieke situaties. Uit onze alternatieve analyse van ‘onderwijs’ en ‘dagelijks leven’ blijkt de toename van de tussentaal in het onderwijs erg opvallend. Ten slotte hebben we opgemerkt dat voor ‘dagelijks leven’ de resultaten overeenstemmen met de verwachtingen: de informelere variëteiten zoals tussentaal en beide dialecten worden voor deze situaties het meest geschikt gevonden.

Heeft de graad van formaliteit van de verschillende situaties een invloed op de taalattitudes ten opzichte van de vier onderzochte taalvariëteiten?

De graad van formaliteit lijkt in ons onderzoek een invloed te hebben op de houding van de informanten tegenover de verschillende taalvariëteiten, behalve voor het Standaardnederlands. Het is namelijk opmerkelijk dat deze variëteit voor elke graad van formaliteit even geschikt wordt gevonden. Daarnaast wordt het duidelijk uit de resultaten dat de toename van de tussentaal zich voor deze analyse enkel beperkt tot de informele situaties. Voor de formele situaties blijft het prestige van de standaardtaal intact.

Zijn er verschillen in de oordelen over de geschiktheid van een variëteit naargelang van het geslacht van de proefpersonen?

Er zijn enkele verschillen op te merken tussen de beoordelingen van de mannelijke scholieren en die van de vrouwelijke. Vooraleerst hebben we kunnen constateren dat mannen een hogere acceptatie hebben voor de Vlaamse tussentaal dan vrouwen. Een verfijning van de analyse heeft uitgewezen dat vrouwen vooral voor de domeinen ‘media’, ‘overheid’ en ‘onderwijs’ (alternatieve analyse) een mindere appreciatie hebben voor deze variëteit. Ons resultaat in verband met de waardering van tussentaal staat in contrast met dat van Vancompernelle (2012). In haar onderzoek appreciëren vrouwen de tussentaal namelijk meer dan mannen. Hetzelfde geldt ook voor het Brabantse dialect, dat in ons onderzoek echter (iets) beter wordt geaccepteerd door mannen. Er zijn ook overeenkomsten met het onderzoek van Vancompernelle, namelijk het feit dat er voor de acceptatie van het Standaardnederlands, net zoals het dialect uit de periferie, geen verschillen zijn tussen mannen en vrouwen. Deze resultaten zijn enigszins verrassend aangezien er in het algemeen wordt aangenomen dat vrouwen standaardtaliger zijn dan mannen en dat mannen over een betere dialectkennis en een hoger dialectgebruik beschikken dan vrouwen.

Is er een verband tussen de opleiding van de jongeren (ASO, TSO of BSO) en hun appreciatie voor standaardtaal, tussentaal, Brabants en Tongers dialect?

We hebben in ons onderzoek enkele gevallen kunnen vaststellen waar er sprake is van een impact van de opleiding op de taalattitudes van de bevroegde scholieren. Zo hebben we gezien dat ASO-scholieren de standaardtaal minder accepteren dan leerlingen uit het BSO en het TSO (in tegenstelling tot het onderzoek van Vancompernelle (2012) waar

BSO-scholieren ST het minst appreciëren). Dit zou een bewuste keuze van de hoger opgeleiden kunnen zijn, die dan gepaard zou moeten gaan met een toename van de tussentaal aangezien deze variëteit vaak verbonden wordt met hoger opgeleiden (o.a. Plevoets 2009). In ons onderzoek echter wordt de tussentaal door alle opleidingsniveaus in gelijke mate geaccepteerd. Verder zou de hoge acceptatie van de TSO-scholieren voor het Brabantse dialect eventueel in verband kunnen worden gebracht met de vaststelling van De Caluwe (2011) dat er vooral in het TSO tussentaal wordt gesproken. De Vlaamse tussentaal bevat namelijk veel kenmerken van het Brabantse dialect en deze twee variëteiten kunnen om die reden in verband worden gebracht met elkaar (Van Ouytsel 2012). Tot slot is de grotere acceptatie van BSO-leerlingen voor het dialect uit de periferie (het Tongers) niet verwonderlijk en komt dit overeen met onze verwachtingen en met de literatuur hierover.

Speelt de sociale achtergrond van de onderzochte scholieren een rol in hun houding tegenover de vier taalvariëteiten?

Ook de sociale achtergrond van de proefpersonen kan een invloed hebben op hun houding tegenover de verschillende variëteiten. De mindere acceptatie van de standaardtaal door de scholieren uit de hoge klasse in vergelijking met de twee andere sociale groepen is een vreemd resultaat dat moeilijk te verklaren is aangezien zij de tussentaal ook duidelijk minder accepteren dan de andere groepen. Wel blijkt hieruit dat er een samenhang kan zijn tussen de sociale achtergrond van de proefpersonen en het opleidingsniveau, aangezien de verhoudingen tussen ASO, TSO en BSO voor de standaardtaal vergelijkbaar zijn. De stelling dat personen uit de sociale bovenklasse eerder (bewust) tussentaal verkiezen ten koste van de standaardtaal is dus niet van toepassing voor de resultaten uit ons onderzoek. Wel valt op dat scholieren uit de middenklasse en de lage klasse in het algemeen steeds hogere waarderingen geven voor elke variëteit dan de hoge klasse. Ook deze vaststelling is vergelijkbaar met de analyse naargelang van de opleiding. Dat de lagere klassen de dialecten beter beoordelen dan de bovenklasse komt tot slot overeen met onze verwachtingen en met wat men in de literatuur hierover zegt, namelijk dat de hoge klasse deze variëteiten minder waardeert dan de lagere klassen.

Hoe beoordelen de Tongerse jongeren bepaalde soorten taalgebruik naar gelang van specifieke contexten zoals ‘soaps’, ‘het Journaal’, ‘tijdens de les’ en ‘in de politiek’?

De analyse van enkele specifieke situaties die we onderzocht hebben, heeft uitgewezen dat de bevroegde scholieren voor **soaps** het Brabantse dialect erg appreciëren. Ook de tussentaal krijgt logisch gezien een grote acceptatie. Bovendien bevestigen de attitudes van de jongeren ook voor deze situatie dat het Standaardnederlands vooral een mediataal is. De bedoeling van soaps om het dagelijkse leven van de doorsnee Vlaming weer te geven zou er tot slot ook voor kunnen zorgen dat het Tongerse dialect vrij goed geaccepteerd wordt. Voor **het Journaal** vinden de proefpersonen uit ons onderzoek vooral het Standaardnederlands geschikt. We hebben verder aangetoond dat de scholieren, ASO-scholieren voorop, **tijdens de les** tussentaal even geschikt vinden als de standaardtaal. Voor deze analyse is er een duidelijke toename van de Vlaamse tussentaal. De opvallend hogere waardering voor het Brabantse dialect in vergelijking met het Tongerse dialect zou te maken kunnen hebben met de nauwe band tussen het dialect uit het toonaangevend centrum en de tussentaal. Ten slotte vinden de bevroegde scholieren de standaardtaal het meest aanvaardbaar **in de politiek**. Toch lijken de jongeren kritisch te zijn tegenover de taal in politieke situaties, gezien het feit dat alle variëteiten beduidend minder goed worden geaccepteerd dan in het algemeen het geval is.

We kunnen stellen dat één van de opmerkelijkste resultaten uit dit onderzoek is dat de onderzochte jongeren uit Tongeren en omgeving het Standaardnederlands over het algemeen het meest van alle variëteiten lijken te accepteren, meer dan het geval is voor de tussentaal, het Brabantse dialect en het Tongerse dialect (ST > TT > Bra dia > T dia). Een tweede opvallende vaststelling uit ons onderzoek is dat er door de bevroegde scholieren een toenemende acceptatie is van de Vlaamse tussentaal in onderwijssituaties, in het bijzonder tijdens de les. De tussentaal wordt in deze context door de informanten namelijk even positief gewaardeerd dan het geval is voor het Standaardnederlands.

Naast deze opvallende vaststellingen zijn er ook verschillende moeilijk verklaarbare probleemresultaten in dit onderzoek. Zo hebben we onder andere kunnen zien dat de resultaten naargelang het geslacht van de proefpersonen niet overeen komen met het vergelijkbare onderzoek van Vancompennolle en de vakliteratuur. Aangezien

onze methode grotendeels overeenstemt met die van Vancompernelle lijkt het ons het meest voor de hand liggend dat het significante verschil in aantal tussen mannelijke en vrouwelijke proefpersonen in dit onderzoek eventueel een rol zou kunnen spelen. Ook de vergelijkbare resultaten van de standaardtaal naargelang van de opleiding en de sociale achtergrond van de informanten lijken vreemd. Enerzijds is het zo dat er voor de analyse naargelang van de sociale achtergrond van minder proefpersonen gebruik werd gemaakt. Anderzijds merken we dat de appreciatie van de scholieren uit het ASO en uit de “hoge” klasse doorgaans minder is in ons onderzoek. Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat het significante verschil tussen het aantal proefpersonen uit de hoge klasse en die uit de twee andere sociale groepen (midden en laag) een rol speelt. Het zou eveneens kunnen dat bepaalde proefpersonen of bepaalde groepen de spreeksters uit de geluidsfragmenten herkennen of zelfs de tv-programma’s in kwestie. We zijn er ons van bewust dat herkenning een bepalende factor zou kunnen zijn voor de geschiktheidsoordelen van de proefpersonen. Ook het feit dat in dit onderzoek de standaardtaal erg positief geapprecieerd wordt in informele situaties zou te maken kunnen hebben met de keuze van het standaardtalige fragment. Daarnaast zouden de vreemde resultaten voor het domein ‘overheid’ gerelateerd kunnen worden aan de informele aard van het standaardtalige fragment. Bovendien is het mogelijk dat bepaalde situaties (zoals bv. S15 Een uiteenzetting aan de universiteit) moeilijk in te schatten zijn voor scholieren uit het secundair onderwijs en daarom soms verrassende resultaten kunnen veroorzaken.

We hopen ten slotte dat ons werk kan prikkelen tot verder onderzoek. Achteraf gezien lijkt het ons nuttig om enkele aanpassingen te doen in het onderzoek om eventuele probleemresultaten te vermijden. We suggereren onder andere om gebruik te maken van geluidsfragmenten die neutraler van aard zijn en niet herkend zouden kunnen worden door de proefpersonen. Daarnaast denken we dat het voor verder onderzoek nodig kan zijn om voor bepaalde analyses het aantal proefpersonen per onderzochte groep evenwichtiger te verdelen. Verder zouden bepaalde situaties uit de enquête vervangen kunnen worden door duidelijkere voorbeelden. Het is ook zo dat we niet alle gegevens van ons onderzoek hebben kunnen onderzoeken (bv. de taalattitudes van de scholieren in verband brengen met hun specifieke studierichtingen). Bovendien zou het interessant kunnen zijn om dieper in te gaan op de taalattitudes van Franstaligen, in het bijzonder hun houding tegenover de Vlaamse tussentaal.

Bibliografie

- Absillis, Kevin e.a., 'Inleiding', in: Kevin Absillis e.a. (red.), *De manke usurpator: Over Verkavelingsvlaams*. Gent: Academia Press, 2012, pp. 3-35.
- Allport, Gordon W., 'Attitudes', in: Martin Fishbein, *Readings in Attitude Theory and Measurement*. New York: John Wiley & Sons, Inc., 1967, pp. 3-13.
- Belemans, Rob en Ronny Keulen, *Belgisch-Limburgs*. Taal in stad en land 1 (België). Tielt: Lannoo, 2004.
- Belemans, Rob, 'Het Centraal-Limburgs', in: Ronny Keulen e.a. (red.), *Riek van klank: Inleiding in de Limburgse dialecten*. Sittard: Veldeke Limburg, 2007, pp. 85-101.
- Bennis, Hans, 'Hoeveel talen telt het Nederlands? Over taalvariatie en taalbeleid', in: Jan Stroop (red.), *Waar gaat het Nederlands naartoe? Panorama van een taal*. Amsterdam: Bert Bakker, 2003, pp. 25-34.
- Bennis, Hans e.a., *Verandering en verloedering: Normen en waarden in het Nederlands*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2004.
- Bezooijen, Renée van, 'Normen met betrekking tot het Standaardnederlands', in: *Taal en tongval* 49 (1997), pp. 30-48. (Themanummer 10: *Standaardisering in Noord en Zuid*).
- Boves, Tom en Marinel Gerritsen, *Inleiding in de sociolinguïstiek*. Utrecht: Het Spectrum B.V., 1995.
- Cajot, José, 'Van het Nederlands weg? De omgangstaal in Vlaanderen', in: *Ons erfdeel* 53, nr. 1 (2010), pp. 14-25.
- Cajot, José, 'Waarom het Verkavelingsvlaams onvermijdelijk was: De ontwikkeling van een informele omgangstaal in Vlaanderen', in: Kevin Absillis e.a. (red.), *De manke usurpator: Over Verkavelingsvlaams*. Gent: Academia Press, 2012, pp. 39-66.
- Caluwe, Johan De, 'Tien stellingen over functie en status van tussentaal in Vlaanderen', in: Johan De Caluwe e.a., *Taalvariatie en taalbeleid: Bijdragen aan het taalbeleid in Nederland en Vlaanderen*. Antwerpen: Garant, 2002, pp. 57-67.
- Caluwe, Johan De, 'Tussentaal wordt omgangstaal in Vlaanderen', in: *Nederlandse taalkunde* 14, nr. 1 (2009), pp. 8-25.
- Caluwe, Johan De, 'Naar een realistischer taalbeleid in het Vlaamse onderwijs' (2011). <https://biblio.ugent.be/input/download?func=downloadFile&recordId=1166437&fileId=1200662> [28 maart 2015].
- Caluwe, Johan De en Evelien Van Renterghem, 'Regiolectisering en de opkomst van tussentaal in Vlaanderen', in: *Taal en tongval* 63 (2011), pp. 61-77.

- Crevits, Hilde, 'Beleidsnota Onderwijs 2014-2019' (2014).
<https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/beleidsnota-2014-2019-onderwijs> [30 maart 2015].
- Ebertowski, Mariana, 'Over het ontstaan en de effecten van taalattitudes', in: *Gramma* 1, nr. 2 (1977), pp. 10-29.
<http://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/20395/overheone.pdf> [26 maart 2015].
- Fishbein, Martin en Icek Azjen, *Belief, Attitude, Intention and Behavior: An Introduction to Theory and Research*. Reading, Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company, 1975.
- Garrett, Peter, *Attitudes to Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
- Geeraerts, Dirk, 'Een zondagspak? Het Nederlands in Vlaanderen: Gedrag, beleid, attitudes', in: *Ons erfdeel* 44, nr. 3 (2001), pp. 337-344.
<http://www.ling.arts.kuleuven.be/qlvl/PDFPublications/01Eenzondagspak.pdf> [6 maart 2015].
- Geeraerts, Dirk, 'Rationalisme en nationalisme in de Vlaamse taalpolitiek', in: Johan De Caluwe e.a., *Taalvariatie en taalbeleid: Bijdragen aan het taalbeleid in Nederland en Vlaanderen*. Antwerpen: Garant, 2002, pp. 87-104.
- Goossens, Jan, 'De toekomst van het Nederlands in Vlaanderen', in: *Ons erfdeel* 43, nr. 1 (2000), pp. 2-13.
http://www.dbnl.org/tekst/_ons003200001_01/_ons003200001_01_0001.php [6 maart 2015].
- Haeseryn, Walter, *Normen en taal*. Nederlandse Taalunie: Voorzetten 8. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1987.
<http://taalunieversum.org/voorzetten/9001365221/> [28 maart 2015].
- Hendrickx, Ruud, *Het Taalcharter*. 1998.
<http://www.vrt.be/taal/taalcharter> [19 februari 2015].
- Hendrickx, Ruud, 'De toekomst van de taalzorg', in: *Ons erfdeel* 52, nr. 2 (mei 2009), pp. 46-51.
- Horst, Joop van der, *Het einde van de standaardtaal: Een wisseling van Europese taalcultuur*. Vierde druk. Amsterdam: J.M. Meulenhoff, 2009.
- Istendael, Geert van, *Het Belgisch labyrint: Wakker worden in een ander land*. Veertiende druk. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2001.
- Janssens, Guy en Ann Marynissen, *Het Nederlands vroeger en nu*. Eerste druk. Leuven: Acco, 2003.
- Janssens, Guy, Kris Steyaert en Bernard Pierret, *Het onderwijs van het Nederlands in de Waalse provincies en Luxemburg onder koning Willem I (1814-1830). Niets meer dan een boon in een brouwketel?* Onbekend taalverleden 1. Brussel: VUBPress, 2008.

Knops Uus en Roeland van Hout, 'Language Attitudes in the Dutch Language Area: An Introduction', in: Roeland van Hout en Uus Knops (red.), *Language Attitudes in the Dutch Language Area*. Dordrecht: Foris Publications Holland, 1988, pp. 1-23.

Laere, Annelies Van, *Tussentaalelementen in de taal van Vlaamse politici*. Ongepubliceerde masterscriptie. Universiteit Gent, 2003.
http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/000/799/498/RUG01-000799498_2010_0001_AC.pdf
 [2 april 2015].

Lambert, Wallace e.a., 'Evaluational Reactions to Spoken Languages', in: *Journal of Abnormal and Social Psychology* 60, nr. 1 (1960), pp. 44-51.

Maule, Ann, *Lexicaal dialectverlies in het Tongers: Een socio-dialectologisch onderzoek*. Ongepubliceerde scriptie. Universiteit de Liège, 1990.

Münstermann, Henk en Roeland van Hout, 'Language Attitudes and the Prediction of Dialect Use', in: Roeland van Hout en Uus Knops (red.), *Language Attitudes in the Dutch Language Area*. Dordrecht: Foris Publications Holland, 1988, pp. 173-188.

Ouytsel, Joris Van, *Dialectverlies of dialectrevival? Actueel taalgedrag in Vlaanderen*. Gent: Academia Press, 2012.

Plevoets, Koen, *Tussen spreek- en standaardtaal: Een corpusgebaseerd onderzoek naar de situationele, regionale en sociale verspreiding van enkele morfosyntactische verschijnselen uit het gesproken Belgisch-Nederlands*. Ongepubliceerde dissertatie. Katholieke Universiteit Leuven, 2008.
<https://biblio.ugent.be/input/download?func=downloadFile&recordId=1168055&fileId=1168056> [6 maart 2015].

Plevoets, Koen, 'Verkavelingsvlaams als de voertaal van de verburgerlijking in Vlaanderen', in: *Studies van de BKL* 4 (2009), pp. 1-29.
http://www.researchgate.net/profile/Koen_Plevoets/publication/259853005_Verkavelingsvlaams_als_de_voertaal_van_de_verburgerlijking_van_Vlaanderen/links/0046352e28c1eb6ca6000000.pdf [6 maart 2015].

Plevoets, Koen, 'Van hetzelfde laken een pak: Verkavelingsvlaams als uiting van status in het nieuwe rijke Vlaanderen', in: Kevin Absillis e.a. (red.), *De manke usurpator: Over Verkavelingsvlaams*. Gent: Academia Press, 2012, pp. 189-223.

Pinget, Anne-France, *Het gesproken Nederlands in Vlaanderen: Percepties en attitudes tegenover de standaardtaal en tussentaal van Oost- en West-Vlaamse studenten*. Ongepubliceerde masterscriptie. Universiteit Gent, 2009.

Prieels, Lynn, *Standaardtaal of tussentaal op televisie: Een onderzoek naar het taalgebruik van presentatoren in tv-magazines*. Ongepubliceerde masterscriptie. Universiteit Gent, 2012.
http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/891/647/RUG01-001891647_2012_0001_AC.pdf
 [3 april 2015].

Reynebeau, Marc, 'Mercikes voor gene zever', in: *De Standaard*, 10 en 11 november 2010.

<http://www.grietcoppe.be/media/Opinie/20101110-OpinieZwangerschapverlof-DS.pdf> [3 maart 2015].

Rosiers, Kirsten, *Tussen taal en tussentaal: De attitudes van leerlingen in het lager en middelbaar onderwijs tegenover talige variatie in Vlaanderen*. Ongepubliceerde masterscriptie. Universiteit Gent, 2010.

http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/457/954/RUG01-001457954_2011_0001_AC.pdf [26 maart 2015].

Smet, Pascal, 'Beleidsnota 2009-2014. Onderwijs. Samen grenzen verleggen voor elk talent' (2009).

http://www.vlaanderen.be/sites/default/files/documents/30_onderwijs_2009_2014.pdf [30 maart 2015].

Smet, Pascal, 'Conceptnota. Samen taalgrenzen verleggen' (2011).

http://www.ond.vlaanderen.be/nieuws/2011/doc/talennota_2011.pdf [2 april 2015].

Speelman, Dirk e.a., 'Language Attitudes Revisited: Auditory Affective Priming', in: *Journal of Pragmatics* 52 (juni 2013), pp. 83-92.

<http://www.liplab.ugent.be/pdf/SpeelmanSpruyt2013.pdf> [19 maart 2015].

Vancompernelle, Hélène, *Normgevoeligheid: Attitude van Vlaamse jongeren ten aanzien van het Standaardnederlands, de tussentaal en het dialect*. Gent: Academia Press, 2012.

Vandekerckhove, Reinhild, 'Dialectverlies in West-Vlaanderen? De vitaliteit van het Deerlijks dialect', in: *Taal en tongval* 6 (1993), pp. 120-135.

Vandekerckhove, Reinhild, 'Dialect loss and dialect vitality in Flanders', in:

International Journal of the Sociology of Language 196/197 (2009), pp. 73-97.

http://www.cnts.ua.ac.be/sites/default/files/ijsl_vandekerckhove.pdf [6 maart 2015].

Vandekerckhove, Reinhild, 'Tussentaal als nieuwe norm? Situationele geschiktheidsoordelen over Vlaamse taalvariëteiten', in: *Internationale neerlandistiek* 52, nr. 1 (februari 2014), pp. 102-106.

Vandenbroucke, Frank, 'De lat hoog voor talen in iedere school. Goed voor de sterken, sterk voor de zwakken' (2007).

<http://www.briobrussel.be/assets/beleidsdocumenten/talenbeleidsnotabrio.pdf> [30 maart 2015].

Wijngaard, Ton van de en Ronny Keulen, 'De indeling van de Limburgse dialecten', in: Ronny Keulen e.a. (red.), *Riek van klank: Inleiding in de Limburgse dialecten*. Sittard: Veldeke Limburg, 2007, pp. 15-23.

Willemys, Roland, *Het verhaal van het Vlaams: De geschiedenis van het Nederlands in de Zuidelijke Nederlanden*. Red. Wim Daniëls. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, 2003.

Willemys, Roland e.a., 'Dialectgebruik en periferie', in: Johan De Caluwe en Jacques Van Keymeulen (red.), *Voor Magda: Artikelen voor Magda Devos bij haar afscheid van de Universiteit Gent*. Gent: Academia Press, 2010, pp. 801-816.
<http://homepages.vub.ac.be/~wvdbussc/2010LibAmDevos.pdf> [9 maart 2015].

Digitale bronnen

E-ANS

<http://ans.ruhosting.nl/e-ans/00/06/02/01/body.html> [19 februari 2015].

Taaladvies.net

<http://taaladvies.net/taal/advies/tekst/85> [20 februari 2015].

Bijlagen

Bijlage 1: Transcripties van de geluidsfragmenten

Bijlage 2: Overzicht van de situaties

Bijlage 3: Antwoordformulier

Bijlage 4: Resultaten Franstaligen en Nederlanders

Bijlage 5: Resultaten dialectkennis

Bijlage 6: Cd-rom (spreadsheet en auditieve versie van de geluidsfragmenten)

Bijlage 1

Fragment 1: Standaardnederlands

Frieda Van Wijck: Wel toen ze mij belden euh voor dat rubriekje zo de eerste reactie die je dan hebt “Wat maakt je gelukkig?” dan denk je ah ja boek lezen in de zon. [En]fin, niet gelijk welke zon natuurlijk. Dus bijvoorbeeld de lentezon euh vind ik heel fijn. Zo de eerste mooie dagen van het jaar, als zo het groen zo nog knapperig lichtgroen is zo en het gras in de weiden ook zo. Ofwel de avondzon in de zomer, zo vanaf vijf uur zo dat ’t licht zo een beetje begint (...) en dat het iets minder warm is. Dat vind ik ook heel fijne periodes om euh te lezen.

Michiel Devlieger: Wat heb je nog Frieda?

Frieda Van Wijck: Waar ik echt gelukkig van word, want als ik zo aan het nadenken was zo oké ja boeken lezen dat is wel fijn maar er zijn zo van die momenten dat zo ineens een gevoel van geluk je overvalt waar je niet aan kan weerstaan en dat heb ik bijvoorbeeld bij de Zinnekeparade. Dat is een stoet die om de twee jaar uittrekt in euh Brussel. De verschillende wijken in Brussel denk ik die maken dan zelf iets en dat heeft zo iets feeërieks.

Fragment 2: Tussentaal

Nathalie: ‘k Heb tegenwoordig euh het gevoel dat ik mensen moet helpen. Euh ik doe **da** op op iets groter schaal. Ik ben ambassadrice van ngo *Cunina* euh. Maar ik zoek dat ook op in het dagdagelijkse, in de straat, mensen die de weg kwijt zijn. En dan bedoel ik **nie** de weg kwijt in ’t leven **ma** de weg kwijt in de stad. Euh en **da** begint bij **nen** toerist, **ma da** eindigt bij **ne** muzikant die zijn euh concertzaal **nie** vindt. En dan, ze vragen mij **nie** om hulp en toch geef ik ze. Dus ik hoor bijvoorbeeld op de tram euh een Engelse groep toeristen euh vragen “Een ticketje tot aan het stadhuis” en ik weet [t]an **dieje** chauffeur zegt **nie** “Dat is (**Dadis**) daar afstappen” dus ik weet die mensen gaan heel lang wachten tot **da** ze (lachen) het stadhuis zien, want **da** is dan juist achter **nen** [h]oop huizen. Dus ik ga die mensen dan helpen. Ik zeg **van** “**Voilà, ge** kunt mij volgen, ik zal mee **me[t]** jullie afstappen en ik loop **efkes** mee tot waar jullie moeten zijn”. Ik word daar zelf heel blij van euh da’s dikwijls zo hè als **ge** iemand helpt dan krijgt **ge** daar een **goe** gevoel bij. En ik geloof dat **da goe** is voor mijn karma.

Fragment 3: Brabants dialect

Nancy: ‘t Is beter zo. Anders **zoude gij** blijven hopen en ’t is ook **goe** hè, **da ge** ’t van hem zelf hebt g[e]hoord.

Femke: Tim is de enige die ik wil. Hij is voor mij de ware.

Nancy: De ware... En waarom **hedde** ‘m dan bedrogen **me[t]** Peter?

Femke: Mama!

Nancy: ‘k Zal **ekik** u zeggen waarom. **Omda gij de** Peter nog **altij gère zie**.

Femke: Da’s **nie** waar!

Nancy: Waarom **doede gij d’r** nu toch zo moeilijk over?

Femke: En waarom **wilde gij nie verstaan da kik nie** Peter **ma** Tim wil!
(Telefoon rinkelt)

Nancy: Oei, madame Marianne. Hallo? (...) Awel, **kzen content van** u t[e] [h]oren. (...) Vandaag nog? ‘k Weet **nie** of **da da goa** lukken. Ja, ’t zal wel lukken, **moar geeft** mij dan een **halfuurke** want ‘k moet ons Britney nog **noar** ’t school brengen. **Goe?** (...) Tot **sebiet!**

(Terug tegen Femke)

Nancy: **Da** was madame Marianne, die vroeg of **da** ‘k nog kwam **kussen**.

Fragment 4: Limburgs dialect (het Tongers)

In zèsèndattig, in neugètééhónderd zèsèndattig bèn ich sòldôot gón wièñè én dan kóndë (= kòs) ich as ‘bilingue’, düs as twéetóolig, kóndë ich dan mèt veul Wóolë, Brüssèlèrrë én zó vèrdër, (...) én déngë (...). Én dó wôs dan gènnë mîns van Tóngèrë wô dan in dêe taid mèt mich wôs, mê dó wôs òk gènnë mîns wô mich vèrstoent. Dóo wóre Vlôndènêrs, as ich dan goed òplèttë, dan hè (imiteert uitdrukking uit ‘de Vlaanders’), hêe zièt (imiteert opnieuw dezelfde uitdrukking). Vêe zèggë: “Ich hòuw oech mèt dë klómp òp oer maul!”

(letterlijke vertaling, MP)

In zesendertig, in negentienhonderd zesendertig ben ik soldaat gaan worden en dan kon ik als ‘bilingue’, dus als tweetalig, kon ik dan met veel Walen, Brusselaars en zo verder, (...) en dingen (...). En daar was dan geen mens van Tongeren wat dan in die tijd met mij was, maar daar was ook geen mens die mij verstond. Er waren mensen van ‘de Vlaanders’ (= Oost/West-Vlamingen), als ik dan goed oplette, dan hè (imiteert uitdrukking uit ‘de Vlaanders’), hij zegt (imiteert opnieuw dezelfde uitdrukking). Wij zeggen: “Ik sla u met de klomp op uw muil!”

Bijlage 2

Welk type Nederlands vindt u geschikt voor...?

	Fragment 1	Fragment 2	Fragment 3	Fragment 4
1	Een gesprek met het gemeentepersoneel (bv. bij het halen van je rijbewijs)	Een gesprek met de burgemeester	Een federale minister	Het Journaal
2	Het programma <i>Man Bijt Hond</i>	Sportprogramma's	Een gesprek tussen vrienden buiten de schoolomgeving (bv. op café)	Een gesprek met de burgemeester
3	Op school in de klas / tijdens de lessen	Een gesprek tussen vrienden buiten de schoolomgeving (bv. op café)	Een nationaal bekende politicus	Op school in de klas / tijdens de lessen
4	Een gesprek tussen vrienden buiten de schoolomgeving (bv. op café)	Een federale minister	Soaps zoals <i>Thuis</i> en <i>Familie</i>	Een programma zoals <i>De Laatste Show</i>
5	Soaps zoals <i>Thuis</i> en <i>Familie</i>	Op school in de klas / tijdens de lessen	Op school, buiten klasverband (bv. sportdag)	Een gesprek tussen vrienden buiten de schoolomgeving (bv. op café)
6	Een gesprek met de secretaris van de burgemeester	Het programma <i>Man Bijt Hond</i>	Een gesprek met de burgemeester	Een federale minister
7	Een federale minister	Een gesprek met het gemeentepersoneel (bv. bij het halen van je rijbewijs)	Sportprogramma's	Op school, buiten klasverband (bv. sportdag)
8	Een gesprek thuis	Soaps zoals <i>Thuis</i> en <i>Familie</i>	Een gesprek thuis	Sportprogramma's
9	Het Journaal	Een gesprek thuis	Het Journaal	Een uiteenzetting op de universiteit
10	Een nationaal bekende politicus	Op school, buiten klasverband (bv. sportdag)	Een gesprek met het gemeentepersoneel (bv. bij het halen van je rijbewijs)	Een gesprek met de secretaris van de burgemeester
11	Sportprogramma's	Een gesprek met de secretaris van de burgemeester	Het programma <i>Man Bijt Hond</i>	Soaps zoals <i>Thuis</i> en <i>Familie</i>
12	Op school, buiten klasverband (bv. sportdag)	Het Journaal	Op school in de klas / tijdens de lessen	Een gesprek met het gemeentepersoneel (bv. bij het halen van je rijbewijs)
13	Een uiteenzetting op de universiteit	Een uiteenzetting op de universiteit	Een gesprek met de secretaris van de burgemeester	Het programma <i>Man Bijt Hond</i>
14	Een programma zoals <i>De Laatste Show</i>	Een nationaal bekende politicus	Een programma zoals <i>De Laatste Show</i>	Een nationaal bekende politicus
15	Een gesprek met de burgemeester	Een programma zoals <i>De Laatste Show</i>	Een uiteenzetting op de universiteit	Een gesprek thuis

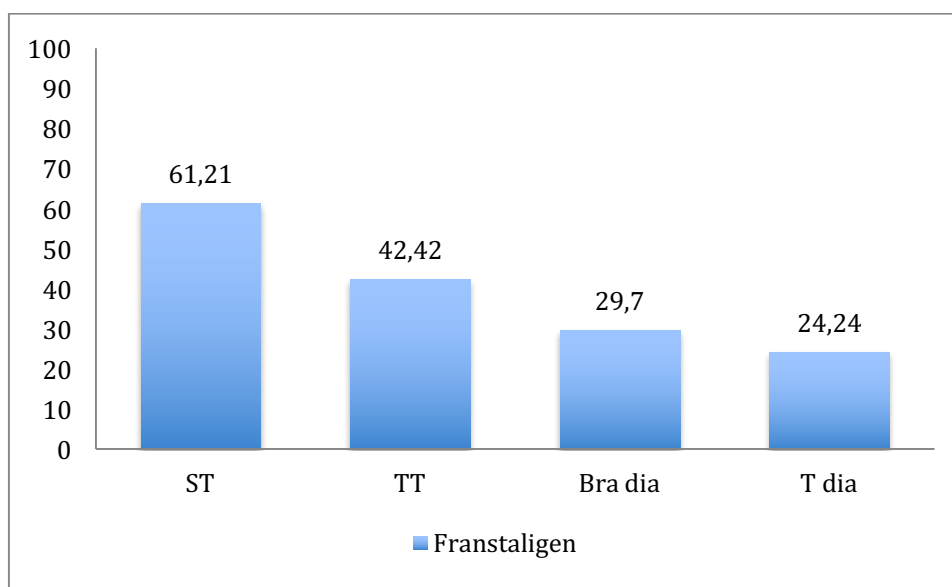

Bijlage 4

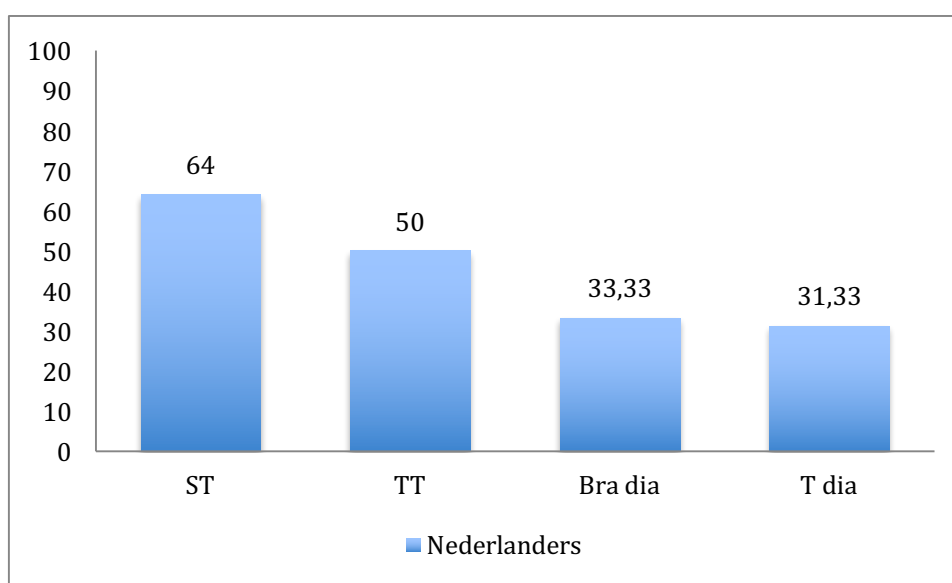
1. Resultaten Franstaligen en Nederlanders

	ST	TT	Bra dia	T dia
Franstaligen	61,21%	42,42%	29,70%	24,24%

Taalattitude van de onderzochte scholieren die Franstalig zijn (in %).

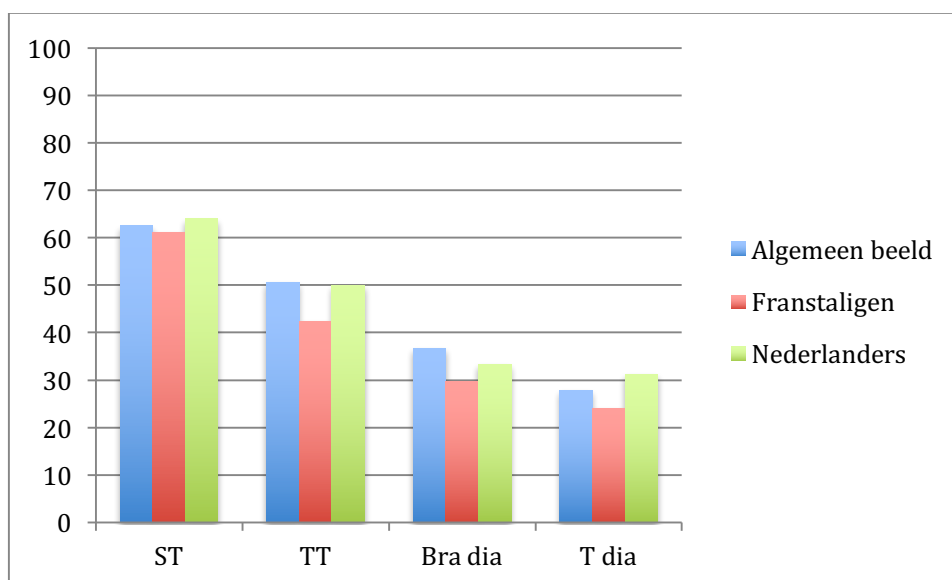
	ST	TT	Bra dia	T dia
Nederlanders	64%	50%	33,33%	31,33%

Taalattitude van de onderzochte scholieren die uit Nederland komen (in %).

2. Vergelijking met algemeen beeld

	ST	TT	Bra dia	T dia
Algemeen beeld	62,47%	50,58%	36,77%	27,86%
Franstaligen	61,21%	42,42%	29,70%	24,24%
Nederlanders	64%	50%	33,33%	31,33%

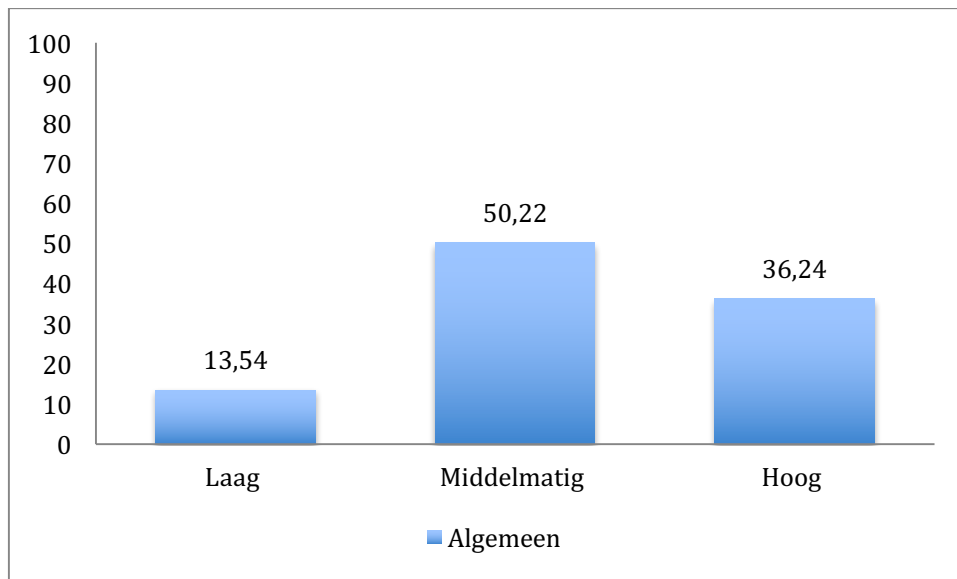
De taalattitude van de onderzochte scholieren die Franstalig zijn of uit Nederland komen in vergelijking met het algemene beeld uit ons onderzoek (in %).

Franstaligen: n= 11	Nederlanders: n=10
Waarvan ASO: 7 (63,64%) TSO: 1 (9,09%) BSO: 3 (27,27%)	Waarvan ASO: 1 (10%) TSO: 5 (50%) BSO: 4 (40%)

Bijlage 5

1. Algemeen beeld dialectkennis

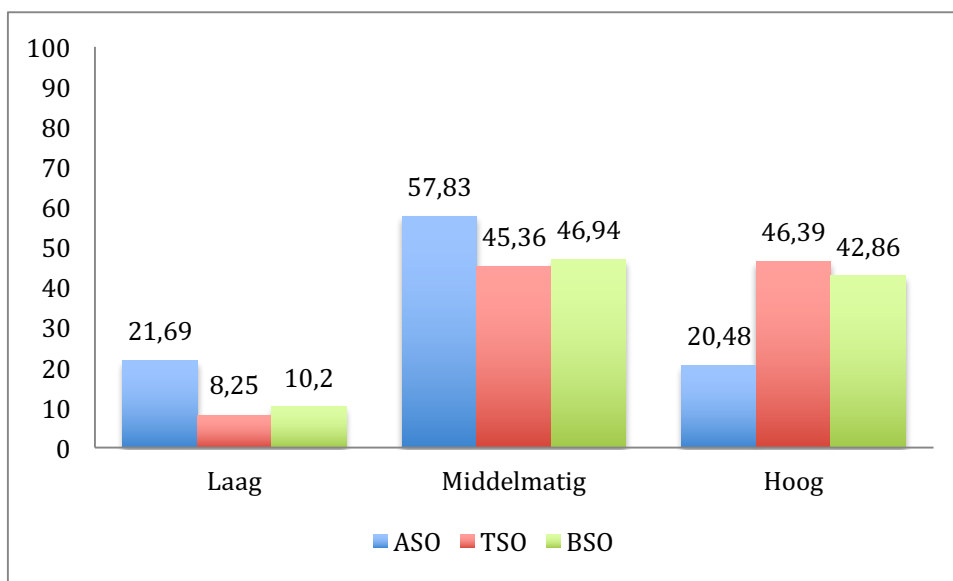
	Laag (1)	Middelmatig (2)	Hoog (4 en 5)
Algemeen	13,54%	50,22%	36,24%

Overzicht dialectkennis bevroegde scholieren (n= 235) (in %).

2. Dialectkennis naargelang opleiding

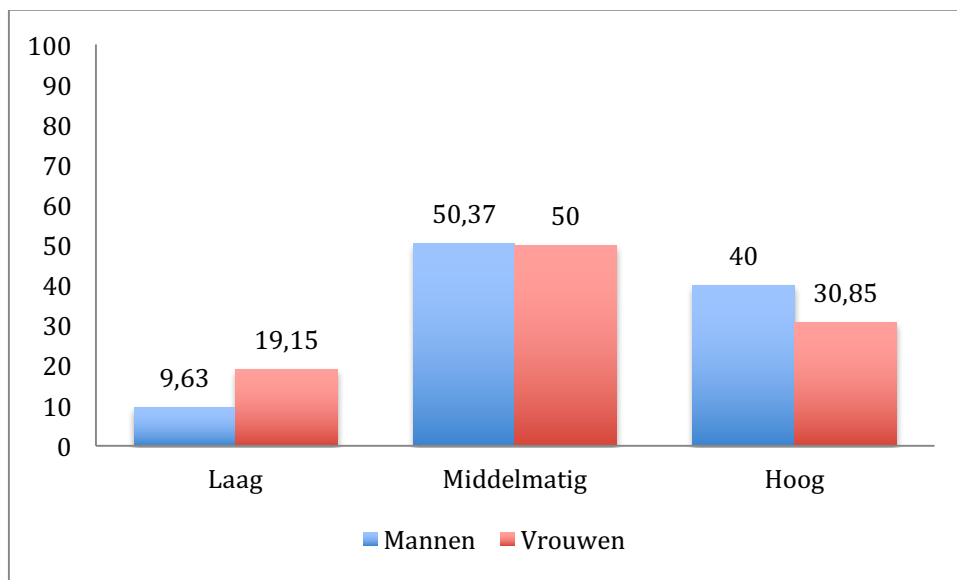
	Laag	Middelmatig	Hoog
ASO	21,69%	57,83%	20,48%
TSO	8,25%	45,36%	46,39%
BSO	10,20%	46,94%	42,86%

Dialectkennis bevroagde scholieren (n= 235) naargelang van de opleiding (in %).

3. Dialectkennis naargelang geslacht

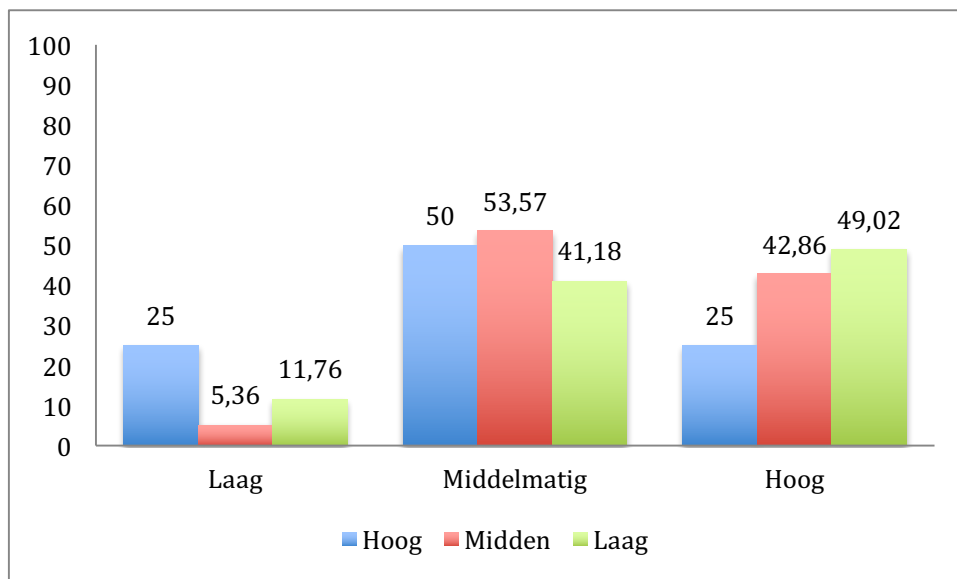
	Laag	Middelmatig	Hoog
Mannen	9,63%	50,37%	40%
Vrouwen	19,15%	50%	30,85%

Dialectkennis bevraagde scholieren (n= 235) naargelang van het geslacht (in %).

4. Dialectkennis naargelang sociale achtergrond

	Laag	Middelmatig	Hoog
Hoog	25%	50%	25%
Midden	5,36%	53,57%	42,86%
Laag	11,76%	41,18%	49,02%

Dialectkennis bevroegde scholieren (n= 119) naargelang van de sociale achtergrond (in %).

Bijlage 6

cd-rom